

مەلۇمات ۋە تەرجىمە : مەلىيە ۱

آزادلىق ۋە مىللىيەتچىلىك

كىيىم-كەچەك ۋە ئىشلىتىش

مۆھرىم :

رەسول زادە مۇھەممەد

مەلۇمات ۋە تەرجىمە : مەلىيە

مەلىيە

سازمان آزادی: ص ۱

آزادان مجری

کیفیت زندگی و تمدنی وضعیتی

مختصری :

رسول زاده محمد امین

سازمان آزادی شورای ملی

انتخابات

7-8,0 (2A) 7-49 + T3 (2A) 6 (2=Az) 6

ملى آذربايجان نشريانى : صالحي ۱

تورک ادیب مجتهدین احمدی
افندی حضرت زینب نسا نسا اقام
۱۳۳۹
شماره ۱۶
شماره ۱۶

آذربایجان حکومتی

کیفیت تطبی و شمیری و ضمیمی

« ملت یولیدر ، حق یولیدر طوتدیغیز یول »
ای حق یاشا ، ای سوکیلی ملت یاشا ، وار اول !
نوفیسه فکریت

محرری

رسول زاده محمد امین

M.F.Axundov adına
Azərbaycan Milli
Kitabxanası

سابق آذربایجان شورای ملیبی رئیس

Ankara Halkı Kütüphanesi
Kitap
Kayıt No. A-2229
Geldiği tarih 1992

شهزاده باشی : اوقاف اسلامیہ مطبعہ سی

۱۳۳۹ - ۱۳۴۱

N-64

بر مطالعه

عزیزم ، امین آرقاداش ! « آذربایجان جمهوری » عنوانیله وجوده کتیردیککنز اثر حقنده فکر و مطالعه می سوربورسکیز ... جهان حربنه قدر آذربایجانک حیات حربیه و اجتماعیه سی یافیندن ، اوزاقدن آز چوق تعقیب ایده ییلمشدم ، فقط حرب باشلادقدن صوکره بوکا لایق وجهله دوام بالطبع ممکن اولمادی . ایکی قارداش تورک شهر ی اولان استانبولله باکو . علی العموم تورکیا ایله آذربایجان آرمسند سوق حادثات ایله پیدا اولان قالین سیس پرده سی برشی کورمه ، ایشیتمه ، طویغه مانع اولدی . بوکون پرده یاواش یاواش قالدیور ، سزده بو پرده یی قالدیرانلردن بری اولیورسکیز . حقیقت یکدیگره معارض طرفلری دیکله مکله میدان چیقاریله ییلیر . اوتهدن بری حکملری ویرمک ایچون « Andiat et altera pars » یعنی « دیگر طرفلرده دیکله . نهلی » قاعده سته رعایتی کنندیجه بروطفه اتخاذ ایتش اولدیغمن اترکز حقنده آنجق بونقطه نظر دن بیان مطالعه ایده ییلیم : سز آذربایجانک اک بحرانی زمانلرنده فعال بر مجاهد صفتیله چالشدیکیز ، بر چوق مهم وقایع و حادثاتی رأی العین یافیندن کوردیکیز ، مختلف جریانلرک ایچنده بولندیکیز و سرکدشتلرله مالی بر حیات یاشادیکیز ! .. و ذاتاً موجود و مسلم اولان علم و عرفانکزه البته بک چوق قیمتدار و معید مشاهدات و معلومات علاوه ایتدیکیز و شه سز بونلری اترکزده قید و تثبیت چالشدیکیز . لکن سز آذربایجانده بر طرفی ، بر فرقه یی ، بر فرقه سیاسی یی تمثیل ایدیورسکیز : آرزو کزه رغماً نه درجه یی طرف قالدیابرسکیز ، بونی شیمدیکی حالدده تعیین دن عاجزم ... مع مافیه شبه یوقدرکه اترکز بر بوشلنی دولدیر یور : تورکیا نضریاتنک اک بیوک قصور لرندن بری قومشو مملکتلر ، علی الخصوص همجوار تورک اولکلری حقنده صدره شفا و یره جک کافی معلوماتی احتوا ایتمه مه سیدر . بوجهله اترکز ، حادثاتی ولو

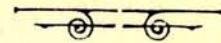
KITAP

HEDİYE DİR

وحیدالجانب برزاویہ رؤیتدن کوریور فرض ایدلسه بيله مطبوعاتزمه پك
 قیمتی برهیدیه اوله جقدر . چونكه موضوعی ، وضعیت اقتصادی و سیاسیه سی
 ايله عالشمول براهیتی حائز اولان ، باكونك ، آذربایجانك وطولایسيله بتون
 توركللكك مقدس و معزز استقلالی ، استقبالی مسئله لرینه تماس ایدیور . بر
 خلقك ، بر ملتك آسوده و مثمر بر حیاته . رفاه و سعاده نائل اوله بیلمسی
 فاصل صنوف اجتماعیه بیننده اقتصادی برتساند وعدالتك وجودینه وابسته ایسه
 اوله ده عالمك ، بتون بشریتك صلح و آسایش نعمتلرندن متمم اوله بیلمسی
 بین الملل مناسباتده عدالت وانصاف مفهوم لرینك حاكم و جاری اوله سیله قابلدن .
 بین الملل انصاف و عدالتدن طوغان صلح عمومیء عالم ایسه آذربایجانك دخی
 حریت واستقلالنی استلزام ایدر ... آنجق بواستقلالك مجاهدلی ، نكهبانلری
 قوی و متقیظ اولمالیدرلر ! . ازمیر اقتصاد قونفره سنده « اقتصادی میثاق »
 پروگرامنده برده « کتاب بایرامی » احداثندن بحث اولنیور ، امید ایده رمكه
 « آذربایجان جمهوریتی » ايلك « کتاب بایرامی » ضیافتنده اك طاتلی اك مغدی
 غدا ی روحلردن بری اولور و ... تورك استقلالك مجاهد لرینی ، نكهبانلرینی
 بسلر ، تقویه ایدر و او یاندیرر ! ..

مصیوع زاده علی

مقدمه

شبهه سزكه شرق پك درین برهیجان ایچنده بولونیور . حرب
 عمومینك صارصدینی بوعالم ، عصرلردنبری مألوف اولدینی عطالتدن
 سیلکینه رك جدی برحیات اثری کوستریور .

بوتون دنیایی رعشه دار ایدن بو حمله انقلاب بالطبع اسلام
 ملت لرینی دخی استیلا ایتدی . ملیت دور تشکول لرینی آتلا یان مملکتلرده
 عوامل اجتماعیه یی تحریکله اجتماعی انقلاب مفکوره سنی دوغوران بو
 حمله ، اسلام مملکتلرینده دیکر برانقلاب مفکوره سی دوغوردی : حاکمیت
 ملیه مفکوره سی .

آناطولی تورکلکینی عقللری شاشیرتان تاریخی برمعجزه احداثه
 سوق ایدن مفکوره استقلال ، بوتون شرق ملت لرینك مقدس
 مفکوره سیدر .

حاکمیت واستقلال مفکوره سی ايله آشیلانان شرق حرکات
 ملیه سی هنوز سر منزل مقصودینه دوغرو رهسپار اولیور . کیدیله جك
 دها جوق یول وار . خطر و مشقتلرله دولو اولان بو یولی سهولته
 کیده بیلمك ایچون همراه بولنان شرقلر یکیدیکرینی بیلمك ضرورت
 قطعیه سنده درلر . عالم اسلام « فتعارفوا » امر قرآنیسنه بالخاصه بوزمانده
 رعایت ایتك ضرورتنده در .

مقام خلافتی حائز بولان تورکیه عالم اسلامک اتحاد مرکزیدر.
حاکیت ملیه اساسیله قورولان یکی تورکیه تورک اقوامنک امید
نقطه سیدر. ملی مفکوره نك شانلی ظفرینی تمثیل ایدن بیوک تورکیه
شرق ملت لرینک امل مشعلیدر.

اودت! تورکیه ایله شرق، اسلام و بالخاصه تورک عالمی آراسنده
موجود رابطه حسیه اثباته محتاج برقصیه دکدر. فقط بورابطه نك
علمی برتعارف اوزرینه مستند اولدینی مع التأسف اثباته پك محتاجدر.
عصر حاضرک واسطه تعارفی، معلوم که، مطبوعاتدر. شرق
مطبوعاتنه مراجعت ایدرسه ک شرقیلری یکدیگرینه طایناجق منبع
تعارف قاچ کتاب بولورز؟!...

حالبوکه اوروپاده «شرقیات» بللی باشلی برعلمدر. بوراده
حیاتی شرقه حصر ایتیش عالملره برابر شرقه عائد نه قدر کتابلر،
نه قدر مجموعه لر بولورسکز! بوراده مسائل شرقیه ایله متوغل مؤسسات
یا لکزر لسانیات، عتیقیات، تاریخ و ادبیات کبی مباحث علمیه
ایله مشغول اولمایوب، شرقده کذران ایدن سیاسی، اجتماعی،
اقتصادی وقایع و جریا نلری دخی کونی کونه تعقیب و مملکت لرینی
دائما تنویر ایدرلر.

بز شرقیلرک بوباده کی معلومات مزایسه قریق دوکوک غزته حوادثی
ایله مترجم مقاله لره انحصار ایدیور. بز بیلورز که افغانستان اعلان
استقلال ایله مش؛ آذربایجان جمهوریتی تأسس ایتیش؛ ایران اجنبی
عسکرلرندن تمیزلنیش؛ عراق، حجاز و فلسطین ماندا تحته آلتیش؛
هندستانده برحرکت ملیه وارمش؛ مصر دعوا ی استقلال ایدیورمش.
ایشته بوقدر. بوندن فضله معلومات ایدیتمک ایچون جدی برمرجع

و کنیش معلوماتی حائز بر منبع آراسه ق تک برکتابه دسترس اولاجمیز
پك مستحیلدر.

بو حال، «تعارفی» اشکال ایدن الک بیوک نقصانلردندر. بو
نقصانک بوتون شرق ملت لرینه نه درجه اسناد ایدلدیکی جساتله ادعا
ایده بیلمزسه کده اسلام عالمه عائد اولان قسمنده اصرار ایده بیلیرز.
بو نقصان بالخاصه عالم اسلامک مرکزی و تورک اقوامنک امیدکاهی
بولان تورکیه ده پك مؤثردر.

مثلا؛ موضوعمز آذربایجان مسئله سنی آلام: تماس ایتدی کمز
اشخاصدن بومسئله نك تورکیه افکار عمومیه سنجه نه درجه ده محتاج
تنویر اولدیغنی اوکرنک. مثلا ملی آذربایجان ایله شمیدیکی آذربایجان
آراسنده کی فرقی بر چوقلری ادراک ایده میورلر. آذربایجانک مستقل
ایکن کیت کیده بوتون حقوقنک روسیه نه دن ترک ایدلدیکی،
آذربایجانلرک بوکا نه ایچون راضی اولدقلرینی صورالره راست کلدک.
بولشه ویکلرک آذربایجانیه ملت طرفدن چاغرلش اولدقلرینه ایننا نلر
وار. بولشه ویکلره قارشی چیقاریلان عصیانلر ناصل آکلاشلمش،
ناصل تلق ایدلش؟!.. بوده پك خجیع برحکایه. بولشه ویک اداره سنده
بولان آذربایجانیه مسعود کورنلرده بوق دکل. خلاصه جهلدن متولد برچوق
سوء تفهملر، یا کلش تصورلر و بوندن دوغان اغبرار که ایکی قارده ش
ملت آراسنده آرزو اولونمایان انفعال و طارغینلی موجب اولیور.

بز کند ی حسابمزه «ملی آذربایجان نشریاتی» عنوان عمومیه
ایله نشر ایده جکمز بر سلسله رسائل ایله آذربایجان احواله عائد
موضوعلری تنویر ایتک صورتیله بوباده کی تعارف نقصانی آزالتمیه
سی ایده جکمز.

آذربایجان جمهوریتی عالم اسلامده تشکلی ایدن ایلك جمهوریتدر.
بوجهوریت عینی زمانده برتورک حکومتیدر؛ تعیر دیکرله، کوچوک
تورکیه در .

کوچوک تورکیه خلقی ایله بویوک تورکیه خلقی آراسنده کی مناسبات
ایکی قارداش مناسباتی قدر صمیمانه در. بوصیمیتک الک جانلی دلیلی «سور»
معاهده سنک حکم اعدامی آلتنده مضطر ایکن بیله تورکیه افکارعمو-
میه سی آذربایجان استقلالنک ائتلاف دولترنجه تصدیقی کندی مسرتی کی
تسعیدایله مه سی ایدی؛ نته کیم آذربایجان خلقی دخی بولشه ویک استیلاسی
آلتنده اینله مکده ایکن تورکیه نك معجزه ظفرینی بنسه مکله سونمشدر.
کچیردیکمز بو استحاله کونلرنده عثمانلی ایمراطورلنک عنصر
اصلیسی تشکلی ایدن آناتولی تورکلکی یکی بر حکومت ملیه تأسیس
ایدیور . بو حکومتک خارجی سیاستی، شرقدکی وظیفه سی حسن
ایفا ایتک ایسترسه ، قناعت عاجزانه مزجه آذربایجان جمهوریتک
مقدراتنه لاقید قالماسی ایجاب ایدر . بونقعه نظرندن آذربایجان
مسئله سی تورکیه ایچون جدی دوشونوله جک بر مسئله در .

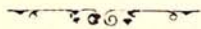
بر مسئله نی جدی دوشونمک او مسئله نی ایجه تدقیق ایتک و اوکره نمکله
قابل اولور . آرتق بین الملل برشکلی حائر اولان آذربایجان مسئله سی
عین زمانده تورکیه ایچون اهمیت حیاتی نی حائر قاقاسیا مسئله سنک ده
برجزشیدر . حالبوکه بو مسئله ده دخی تورکیه نقطه نظرندن محتاج تنویر
برچوق جهتلر واردر .

بزبوخصوصده کی نشریاتمزه ابتدا « آذربایجان جمهوریتک تشکلی
وشیمدیکی وضعیتی » فی ایضاحله باشلامه نی مرجع بولدق . حرب و اختلال
کونلرنده جریان ایدن قاج سنه لك وقوعات ایله ، بو وقوعاته تقدم

ایدن ادبی و حرفی حادثه لری بوجه اختصار تلخیص ایتک صورتیه
ذات مسئله حقدده عمومی بر فکر ویرمک جهتی دوشوندیک .
وقایع و حادثاتی نقل ایدرکن واقعلرک شخصلرندن زیاده حادثه لرک
سبیلرینه اهمیت ویردک .

ایلریده - توفیق اولورسه - دوام ایتدیره جکمز نشریاتک بر
مقدمه سی تشکلی ایدن بو رساله مزله محترم تورکیه قارئلرنده
آذربایجان مسئله سی اوزرینه جدی بر توجه نظر جلبنه موفق اولورسه ق
وظیفه مزی کورمش عد ایدرز .

نتیجه ده؛ یازیلر مزده استانبول شیوه ادبسندن تباعد کورولورسه،
آذری اولادیمز حسیهله ، محترم قارئلر مزدن قصوره باقاملرینی
رجا ایلرز .

آذربایجان خلقی

حرب عمومیدن اولکی رسمی جغرافیایه کوره آذربایجان، شمالی ایرانده واقع تبریز ایله حوالیسنه دینلیدی . حربدن وبویوک روسیه اختلالندن سوکره دیلدرده طولاشان آذربایجان ، سالف الذکر آذربایجانک شمالده جنوب شرقی قافقاسیا قطعه سندن عبارتدرکه مرکزى باکودر .

آذربایجانلیلر ملیت اعتباریله تورک ، دین اعتباریله اسلام ، مدنیت اساسیه اعتباریله شرقلیدرلر .

کندی لهجه مخصوصه سی ایله آناطولی تورکجه سنه یاقین برشیوه ایله قونوشان آذربایجان تورکی، مختلف شیوه لره مالک واولدینی یرلره نسبتله مختلف اسملر طاشیان بیوک تورک آغاجنک بردالیدر .

آذری تورکلرک حال حاضرده اوطوردقلری یرلر من القديم تورک خلقی ایله مسکون آیدی . کرک باکو ، کنجه ، شماخی ، ایروان ایله تبریز ، مراغه ، اردبیل وسائره کبی ولایتلر وکرک مغان، آران ، قاراباغ وقازاداغ کبی مملکتلر دایما تورک ایلنک اوطوراغی وتورک خاالرنک اولاغی اولمشدر . بویرلر کندیلرلنده برچوق تورک سالاله لرینک ایریلی ، اوقاقلی حکومتلر قوردقلرینی ویلرله سلطنت سوردکلرینی کورمشلردر .

« آیل » [۱] نهرینک « قوزغون دکز » [۲] دو کولدیکی یرنده بیوک برسلطنت قوران خزر تورکری میلادی ۷۰۰ سنه لرنده قالمق صحراسی وقومق ساحلی ایله آشاغییه دوغرو اینش ، مغان چولنه یاییلمشلردر . دها صوکره اونلری دیگر تورک آقینلری تعقیب ایله مش ، بیوک جنکیز ایله تیورک جنکاور کوچهلری کور نهری بونی ایله آرس نهری حوضهلرینی ، جیحون ایله سیحونه مائل بولدولرندن ، کندیلرینه اوطوراق ایتشلردر . سلجوقیلر زماننده بورالر ، آرتق قطنی برصورتده تورک مملکتی حالنه قویلمشدر .

سلجوقیلردن صوکره بواراضی آلدن آله کچمش ، مختلف حکمدار سلالهلری اداره سنده قالمشدر . فقط یکدیگری تعاقب ایدن بوسلالهلر دخی اکثریا تورک اولوب ، بیوکری منقرض اولدقده یرلرینی ، کوچکده اولسلر ، ینه برر تورک خانلغنه ترک ایتشلردر . بونلردن آذربایجان آتابکری نامیله اعلان استقلال ایدن شمس الدین ایلدیگز سلاله سی ۸۰ سنه حکومت سورمشدر . بوقعه استقلال ۵۴۱ سنه سنده کنجهده اعلان اولمشدر . بوندن باشقه قره قویونلو و آق قویونلو تورکمن سلالهلری دخی بوراده حکومت ایتشلردر .

بوندن یوز سنه مقدم روسیه چاریزمی طرفندن استقلال وموجودیتلرینه خاتمه ویریلن دربند ، قوبا ، لنگران ، شکی ، شیروان ،

[۱] وولغانهرینک تاتارجه اسمی . بواسمک آتایی اسمندن مخفف اولدینی ملحوظدر .

[۲] اسمنک مبدولیتیله مشهور بحر خزرک براسی ده (قوزغون دکز) در .

باکو ، قره باغ ، کنجه ، اروان ونخجوان خانلری دخی آذربایجانلی تورک حکمدارلری ایدی .

تورکلرک بوراده کی حکمرانلقلری هندستان ، عربستان ، ایران ومصرده اولدینی کبی باشقه جئندن برخلقه عسکری برصنف اولارق حکومت سورمکدن عبارت اولامشدر . عثمانیلردن باشقه اکثر تورک کوچهلری حکومت ایتدکری خلقه تمثیل ایتشکن ، آذربایجان تورکری - کتله اعتباریله - ملیتک رکن مهمنی تشکیل ایدن لسانلرینی حالیه ابقا ایتشلردر .

۱۸۰۸ سنه سی ایله ۱۸۲۸ سنه لری آراسنده ، باشده قهرمان ملی جوادخانک [۱] داستانی برمدافعه سی اولق اوزره ، مختلف صحیفه له کیردن مجادله ومحاربیه سی نتیجه سنده آذربایجان خانلقلری - کندی بئلکلرینی حقیقه درک ایتهدن ، کندیسینی ادراک ایتش ملی برسیا کوسترمه دن ، تمامیله ایران حرث ونفوذ معنویسی آلتنده ایکن - موقعلرینی معاصر برارود و ایله کلن روسک قوت بازو سنه ترک وقضایه تسلیم اولیورلر سده ، خلق کندینه مخصوص ادبیاتی ، شاعرلری ، عاشق و درویشلری ایله حزن و مسرتی کندی لسانی ایله ترنم ایدیور و کندی ادراکی ایله بوجود اولدیغنی سزدریوردی .

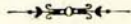
اودت ! رحله سی اوستندن اینه یین فضولیسی ، کور اوغلو ایله باغری یانلق کرمه آغلایان عاشقلری ، بو عاشقلرک یورک داغلیان

[۱] جواد خان کنجه یی کنناز چیچیانوفه قارشی مدافعه ایدن قهرمان در . بو قهرمان کندیسنه دفعه له تکرار اولونان تسلیم تکلیفی کمال جبارتله رد ایدره ک صوک نفسنه قدر مدافعه ایله مش و قلمه طوبی اوزرینه اوطوردینی حاله پارچه پارچه ایدیلنجیه قدر دشمنله اوروشمشدر .

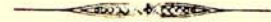
سازلری ایله چوبانلرک روحه سینهن تور کولری ، چوجوقلرک سوه
سوه اوقودقلری مانیلری، آنالرک یاورولرینی اویوتورکن چاغیردقلری
نیشیلری - خواصنک دوشونجه سیله - کندیننی ایرانلی بیلن بوخلقک
مدهش برضالنده اولدیغنی کوستریور :
— خایر، دکل ، سن تورکسک ! — دیوردی .

II

ادبی و ملی انتباه

بوتورکلر آذربایجان ایکییه بولن آرس نهرینک ایکی طرفده
ساکن اولوب وقسماً ایراناشوویا بوصورتله باغلی نیم مستقل برحاله
یاشادقلری زمان محکوم برملت دکل ، حاکم اولارق یاشایورلردی .
چونکه عصرلردن بری ایرانک حاکم صنفی تورکلر تشکیل
ایدیوردی .

آذربایجان خلقی ادارهجه کوردیکی آغرائنی باشقملردن دکل ،
اوز جنسندن کوردیکی ایچون حقیقی محکومیتی ، معنویاتجه باشقه
بر حرثک محکومی اولدیغنی ، درک ایتیهوردی . او، کیت کیده
فارسلاشیوردی . خواص؛ تحصیلی فارسیجه، کوریور، فارس تربیه سی
آلیور، بر فارس کی دوشونیور و کندینسک دوغرودن دوغری یه ایرانلی
اولدیغنه قانع اولیوردی . خلقک حل وعقدینی آئنده بولندیران بو
خواص کی ، معنویاتنه حاکم اولان علما صنفی دخی عین روحده ،
عینی تربیه ده وعینی ذهنیتده ایدی .

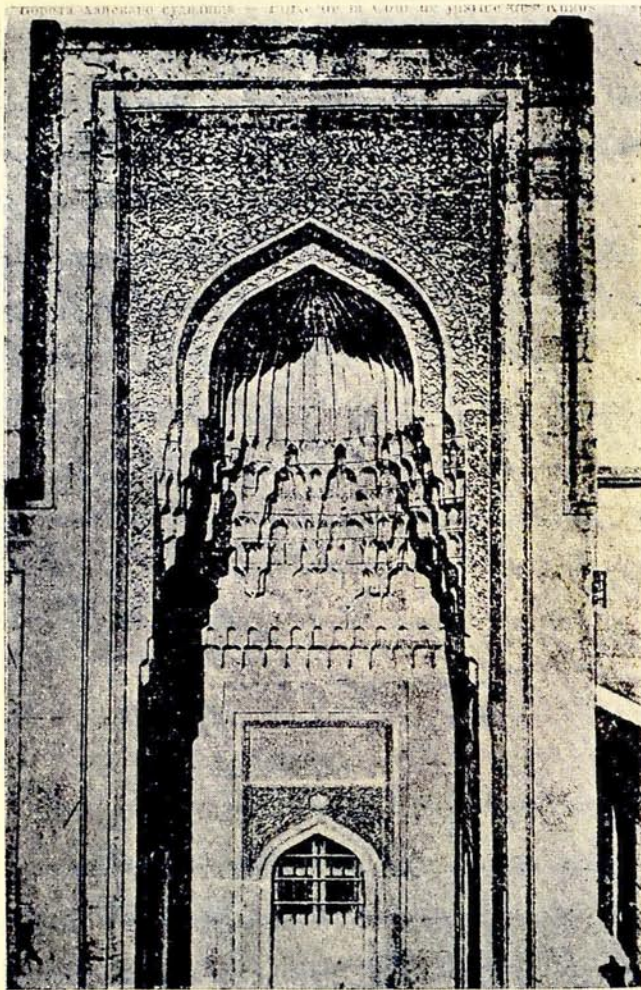
فارس ادبیاتنه نظم امیلر ، خاقانیلر ، مهستیلر کی استادلر
یخش ایدن بو طوبراقده یتیشن آذربایجان خواصی، پک طبیعی ایدی که
بر زمان سلیمان قانونینک بیله آز قاله قبول ایلدیکی سعدی لسانی

قارشيسنده اريوب كنديلكندن كچمش ، تورك ايله توركجه يه خور
باقشيلردى .

ايرانك او پارلاق وجهانها ادبياتى واو ادبيات سايه سنده تربيت
بولان قوتلى معنوياتى قارشوسنده تسليم اولوبده تمل ايدن تورك
خواصنك بالطبع عوام اوزرينده بيوك تاثيرى اولاجقدى . هم
اولمشدى . توركجه ، عوام و كويلو لسانى عد اولنش ، لسان رسى
وادبى اولق اوزره فارسى تعميم ايله مش ، نتيجه ده تحف بر ملت
وجوده گلشدى : ديلي باشقه ، يازيسى باشقه بر ملت !

ماوراي ارس آذربايجانى حالا بو حالده در . اوراده هر كس توركجه
سويلر ، فقط ايش يازى يه كلنجه فارسى كسيلر .

خواص ، دوشديكى بويلاكلش كريبه نك چيقماز بريول اولديغى
سزمديكى حالده ، عوام پكده لاقيد دكلدى : خلق غيرطبيعى اولان بو
حاله عصرى بر مقابله ياپيوردي . تورك خلقى خواصدن هيچ بر كيمسه نك
اهيت و برمديكى بو حاله ، كندى ملتندن اسقاط ايدلمه سنه ، قارشى قيام
ايتمشدى . بوقيامك قهرمانلىرى خلق حسيات شاعرانه سندن ملهم و بو حسياتنه
ترجمان اولان عاشقلا ايدى . لادردى مؤلفلرك ياراتديغى « كوراوغلو » ،
« اصلى وكرم » ، « عاشق غريب » و سائر بوكي داستانلر ، يوره ك
ياقان عاشق سازلرينك روحواز آهنگلرى آلتنده آذربايجان تورك
كتله سنك قبله اويله سينور ، اويله يرله شيوردى كه اونكله دكل
فارسك « نوش آفرينى » ، « فرهاد و شيرينى » حتى فردوسى ايله
حافظى بيله رقابت ايدمه زدى . او ، اوز فردوسيسينى ، اوز حافظى ،
اوز سعديسينى كندندن دوغما تورك شاعرينى و روحندن خبر و ير
آذربايجان مغنيسنى آرايوردي .

۱۱-۲۱۰

با كوده ۴۰۰ سته لك قديم برتاريخك يادكارى بولنان خان سرايندن برمدخل
بوسراى . صنعتكار برروس معمارينك افاده سنجه « تحجر ايتمش موسيقى » در
خان سراينى . ته سته نيك كوزلكندن باشقه تفنيك اعتباريله ده نماز ايدر . بر قاج
زلزله چيرمش اولان بو بيمه كرسر و جهنم يايلاقلار

برکت و بر سرین که خواصنک هپسی کندیسندن یوز دوندرمه مشدی .
ایشته بو ، دوغدقاری محیطه دهـا زیاده مربوط قالان آذربایجان
شاعرلری ، خلقلق ذوقنی تطمین ایچون تورکجه شعرلر یازمایه باشلادیلر .
خلق ادبیاتی یاننده برده یازی ادبیاتی وجوده کلدی .

بو خصوصده یالکمز آذربایجانک دکل ، بوتون تورکلکک داهی
شاعرلرندن ، آذربایجانلیلرجه ، ابوالشعرا کینه سنی طشیان فضولی
مرحومک درین بر نفوذی ، بیوک بر مرشدلکی واردر .

فضولی آذربایجانده هریردن زیاده معروف در . آذربایجانک اک
چوق او قودینی واک چوق سودیکی شاعر فضولیدر . آذربایجان
شعری صوک زمانلر قدر عادتاً فضولی بی تنظیردن عبارت ایدی . فضولی
دیوانی هریردن زیاده تبریزده باصلمشدر . حافظ دیوانی فارسلا ایچون
نه ایه ، آذربایجان تورکلری ایچونده فضولی دیوانی اودر .

« اول سبدن فارسی لفظیه چوقدر نظم کیم
نظم نازک تورک لفظیه ایکن دشوار اولور .
بنده توفیق اولسه بودشواری آسان ایلرم
نوبهار اولغ دیکندن برک کل اظهار اولور »

دیه تورکجه یازمایه باشلایان فضولی ، زماننده تصور اولن
« دشواری » حقیقتاً آسان ایه مشدر . فضولی به بویله بر عزم تلقین ایدن
زمانی عین زمانده معاصر بولنان ایران شاهنی بیله تورکجه شعرلر
یازمایه سوق ایه مشدر . [۱] بو بیوک شاعر و داهینک موفقیتی ایه تورکجه
شعر یازمق « سهولتی » کشف ایدلد کدن صوکره فضولی بی تنظیر
[۱] صفویلردن شاه اسماعیل تورکجه شعرلر یازار و خطائی نام مستعار ایه
امضا ایدردی . خطائی دیوانی معروفدر .

و تقلید ایدنلر چوغالدی . آذربایجان تورک ادبیاتی مستقل بر
جریان آلدی .

بو ادبیاتک هانکی خصوصیت و موفقیتلرله ایلر یله دیکنی ونه کبی
اثرلر وجوده کتیردیکنی کوسترک کندی باشنه مستقل بر موضوع
تشکیل ایدر . بوراده ایه بز یالکمز بو قدرینی سوبله مک ایسترزکه
آذری ادبیاتک تکاملی طبق فضولینک حیات ادبیسنه بکزر .
فضولی ایلک اوکجه فارسیجه یازمش ، صوکره تورکجه به باشلامش ، تورکجه
یازارکن ده ابتدا آذربایجان شیوه سی ایه یازمش ، بغداد عثمانیلر
کچد کدن صوکره فضولی لسانی کیتدکجه عثمانیلاشمش ، شرق شیوه سندن
تباعده غرب شیوه سنه یاقلاشمشدر .

آذربایجان ادبیاتی ده بویله در : آذربایجانلیلر ابتدا فارسیجه یازمشلر ،
صوکره صرف آذربایجان شیوه محلیه سی ایه یازان فضولی مشرب
شاعرلری ایه قوجامان بر دور دوام ایه مشدر . بو دورده اول
قونسی ، نباتی ، صوکره واقف ، سید عظیم ، علی ، راجی کبی
شاعرلر یتشمشدر . نهایت اوچنجی دور کلش : غرب حیات
و افکارینک تأثیرینه کیرن آذربایجان ادبیاتی عثمانی تورک ادبیاتندن
ملهم معاصر ادبی تورکجه ایه یازمایه باشلامشدر . بر طرفدن روس
ادبیاتی دیگر طرفدن ده عثمانی ادبیاتی تأثیرنده بولن بو دورک
شاعرلری عبدالسلیم زاده محمد هادی ، صابر ، حسین جاوید ، احمد
جواد ، صحت ، مذهب و سائرلیدر .

شمالی آذربایجان ، روس تحت اداره سنه کچد کدن صوکره سیاسی
حقوقنی کاملاً ایتیرمش ، محکومیتک آجیسنی تمایله طامشدی . اولکی
زمانده او ، کوردیکی حرث محکومیتنی مشترک بر دین و مشترک مدنیت

تأثیری ایله سز مه یوردی . چونکه او زمان ملیتی - سوزك بو کونکی
معناسیله - دهادرک دکدی . کیتدکجه فارسلاشان آذربایجان تورکی
بودفه روسلاشدرلق سیاسته معروض قالیوردی . طییی ایدی که
بو حال خلک حساس عصبانیه طوقینور ، مدافعه نفس حسارینی
دریندن غیجیقلیوردی . بونک ایچوندده خلق کندیسنی دوشونمکه
مجبور ایدی .

چاریم ، آذربایجان روسلاشدرمق ایچون ایکی جهدن کیوردی :
بر طرفدن خلک حسیات دینییه سنی اداره ایدن علما وملالری کندی
قوتورلوه تابع طوتیور ، دیگر طرفندن ده ملی تربیه میدان ویرمیه رک
خلق روس مکتبازنده (اشقول) اوقومهیه اجبار ایدیوردی .
برنجی مقصدک تأمین ایچون شیئی وسنلره مخصوص اولمق اوزره آری
آری ایکی اداره روحانیه تأسیس ایلمش ، بوتون ملا وافندیلری بو
اداره واسطه سیله کندیسنه تابع برر مأمورکی قوللانمشدی . ایکنجی
مقصدی تأمین ایچوندده معین روسلاشدرمه پروگرامیله اشقوللر
(مکتباز) تأسیس ایدلمشدی .

خلقه نه بو مأمورانی قبول ایدن ملالره اعتماد ، نه ده مذکور
اشقوللردن چیقان بکزادهلره اعتبار واردی . حکومت طرفندن
تعین اولنان ملالره « دفتر ملاسی » [۱] روس اشقوللنده اوقویان
کنجلرده « روس بالاسی » دین خلق کندی حس فطریسیله سزیدیکی
روسلاشدرمه سیاسته بیلدیکی کی مقابله ایتمشدی . او ، دفتر ملاسنه

[۱] حکومت طرفندن تعین اولنان اماملره (ملال) وقایع اربیه
دینلن نکاح ، طلاق ، تولدات ووفیات وقعه لری قید وثیت ایتک اوزره حکومت
طرفندن دیوانی دفترلر ویرلمشدی .

اوز « آخوند » نی ، حکومت اشقوللنده کندی « مکتب خانه » سنی
قارشی قویمشدی .

هر نه قدر خلک محکم دوتدینی « آخوند » ایله « مکتب خانه »
تأمینله کندیسنک دکل ، ایران نفوذینک مؤسسه لری اولسه ده ،
روخنه یابانچی بولنان روسلغه قارشی بو مؤسسه لر ده ملی ، دهادر
دوغما ایدی . بوکا کورده ده او ، « آخوند » ک حریتی و « مکتب
خانه » نک استقلال ایچون یاپدینی مبارزه ده پک حقی و بومبارزه دخی
پک معقول ایدی . چونکه او ، سیاستاً مغلوب اولمشسه ده ، معناً
برباد اولمق ایسته میوردی .

فقط خواص ینه یاکلمشدی : وقتیه فردوسینک رومانیزی ،
سعدینک درین حکمتی ، حافظک طاتلی غزللری قارشیسنده بایلان
« میرزا » بودفه ده لر متوفک طاغلرده اوچان روحی ، پوشکینک صو
کی آقان نطق ، تولستویک مسیحانه فلسفه سنه وورولش بر
« اوچیتل » ایدی . [۱]

سنه لر کچدی ؛ بر طرفده « میرزا » ، دیگر طرفده « اوچیتل »
دوردی . بونلر بر چوق زمان آکلاشامادیلر . فارسلاشمش میرزا
کی ، روسلاشمش اوچیتل دخی خلک حدساً دویدینی مطلبی بر
چوق زمان درک ایده مدی . نهایت بر چوق کجواجلردن یکیلدی . مکتب
ومدرسه لر قارشی اصولسز مبارزه لردن صوکره « اوچیتل » مقصدی
آکلادی ؛ بیلدی که : سعدی یی ده ، تولستوی ده تورک خلقه نه او کرتمک ،
تورکی اونلره آشنا ایتک هم لزومی ، هم فائده لیدر . فقط بونکله
برابر تورکی کندی سعدیسندن ، کندی تولستویندن محروم ایتک اولمز .

[۱] فارسیده کی میرزا اصطلاح اولارق معلم مناسنه کلدیکی کی ، روسجه
اوچیتل دخی عینی معنای افاده ایدر .

سعدی بی، تولستوی و سائر دنیا مشاهیر ادبی آکلامق ایچون
کندی فضولیلرینی، نباتیلرینی، نقدیر کوچوکه کورونسهر،
سیدلرینی، صابرلرینی، جاویدلرینی، جوادلرینی اوکره نملیدیلر .
بوزمینده روس مکتبی واسطه سیله مدنیت حاضرده ی آز چوق
درک ایتمش عرفا ایله خلق آراسنده یکدیگرینی آکلامق دوری
باشلادی .

بوندن ۵۰ - ۶۰ سنه اول معاصر آذربایجان ادبیاتنک بنی
قورولدی. شرق مدنیتی ایله مکمل صورته مجهز و روسجه واسطه سیله ده
غرب مدنیتک اساساتی ایله آشنا بولنان میرزا فتحعلی آخوند زاده ایله
باشلایان تیاترو ادبیاتی، نجف بک وزیروف، عبدالرحیم حق ویردیف،
سلطان مجید غنی زاده، زریمان زریمانوف، جلیل محمد قولی زاده کبی
محررلر طرفندن تنظیر وادامه ایدلدی . میرزا فتحعلی نک قومدیلری
تورک عالمنده یازلمش ایلك قومدیلردر . منقدرجه «شرق مولیه» ی
لقبی قازانان میرزا فتحعلی نک مجموعه آناری روسجه یه ، آلمانجه یه ،
انگلیزجه یه قسماً ده فرانسزجه یه ترجمه ایدلشد .

تیاتروندن بحث ایدنجه آذربایجان موسیقیسندن بحث ایتمه مک قابل
دکلدر . تیاترو صنعتی آذربایجانده اولدینی کبی اسلام عالمنک هیچ بر
طرفنده یلریله مه مشدر . بوراده تورکجه اوپه را، اوپه ردت تأسیس ایدلشد .
ایلك آذربایجان بسته کاری عزیز بک طرفندن کفته سی فضولی نک
اولق اوزره « لیلی - مجنون » اوپه راسی بسته لشمش؛ بوندن باشقه «اصلی
و کرم» ، «عاشق غریب» ، «شاه عباس و خورشید بانو» کبی دیگر
اوپه رالره «آرشین مال آلان» کبی اوپه ردتلر دخی بوتون قافقاسیاده ،
ایرانده ، قسماً ده تورکیده مشهوردر . «آرشین مال آلان» اوپه ردت

استانبول صحنه لرنده آماتورلر طرفندن کوسترلیدیکی کبی ، ارمیجه ،
کورچوجه و روسجه یه دخی ترجمه ایدلمش و تیاترو موسملرنده دفعه لرله
تکرار اولنمشدر .

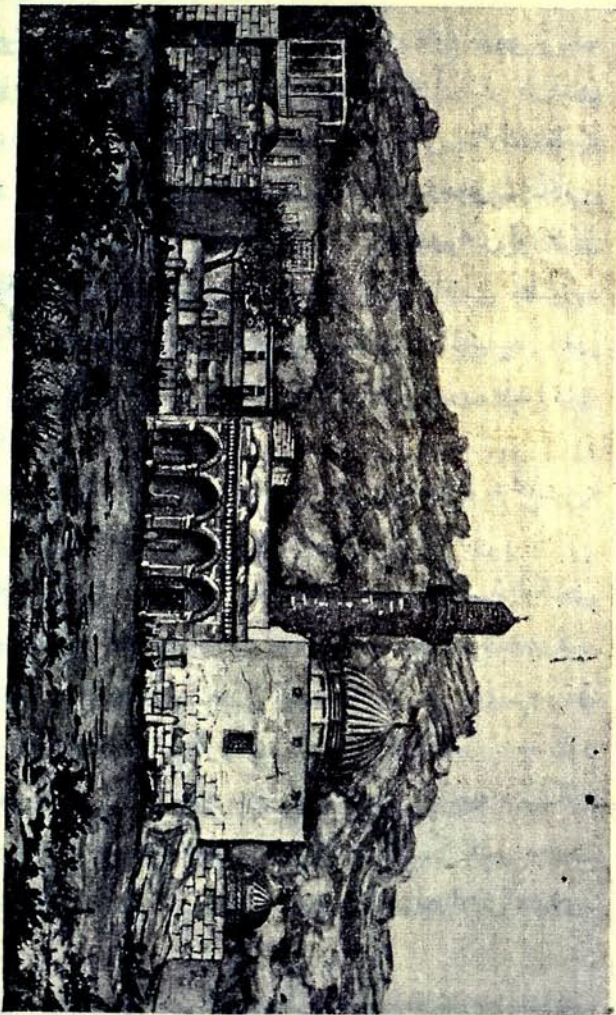
تیاترو یازیلرینی متع قب غزته تأسیسنه باشلانمش، ۱۸۷۵ سنه سنده
مرحوم ملک زاده حسن بک زردابی طرفندن «اکیچی» غزته سی تأسیس
اولونمش ، بوندن سوکره انسی زاده لر طرفندن تأسیس اولونان «ضیاء
قفقاس» ایله «کشکول» غزته لری چیقمشدر . برنجیسی ۱۸۷۷ سنه سی
روس - تورک محاربه سی زماننده کی نشریاتندن دولای حکومت طرفندن
قبادلش، ایکینجیلرده بر قاق نسخه چقدقندن سوکره کندیلکلرندن
توقفه اوغرامشلردر . (۱۸۸۰ و ۱۸۹۱)

۱۹۰۵ تاریخنه قدر آذربایجان ادبیات و مطبوعاتی منظملاً
تأسیس و ترقی ایدمه مشدر . یالکز ۱۹۰۳ و ۱۹۰۴ سنه لرنده قفلیسم
انتشار ایدن «شرق روس» غزته سی بو اوزون سکوت دورینی
بتیرمشدر . شاه تختنسیکی محمد آغا طرفندن تأسیس اولونان بو غزته
برسنه دوام ایتدکدن سوکره باکویه نقل ایله مش و بوراده قیامشدر .
فقط روسیه انقلاب صغیرینی تشکیل ایدن ۱۹۰۵ سنه سی، روسیه
تورککری ایچون ملی انکشاف دورینک ابتداسنی تشکیل ایله مشدر .
مؤسسات اجتماعیه ایله حریت مطبوعات نقطه نظرندن بر پارچه مساعدات
ایله نتیجه پذیر اولان بو انقلابدن بالاستفاده بوتون روسیه تورککرنده
اولدینی کبی آذربایجان تورککرنده ده سرعتی بر حرکت ملیه باشلادی .
بو حرکت بر طرفندن ملی مطبوعات تأسیسی ، دیگر طرفندن ده ملی
مکتب و امور دینییه مک ملتنک کندیمی طرفندن منتخب اشخاص
و مؤسسات واسطه سیله اداره ایدیلمه سی دعواسندن عبارت ایدی .

باکو بو حرکت ملیه نك مرکزی ایدی . ۱۹۱۴ سنه سی حرب عمومی سنك ابتداسنده باکوده تورکجه ایکی یومی غزته («قبال» و «صدای حق») نشر اولئیوردی . مسلمة نلرك حقوقنی مدافعه مقصدیله برده روسجه «قاسپی» غزته سی چیقوردی . بوندن باشقه برقاچ عددده تورک مطبعه سی موجود بولونئیوردی . بو غزته لر ۱۹۰۵ نجی سنه سنده محترم آغا اوغلی احمد بکله ، حسین زاده علی بك طرفندن تأسیس اولونان « حیات » و « ارشاد » غزته لرینك باشلادق لری مجادله ملیه نی دوام ایتدیریئوردی . حرب عمومی ائناسنده تأسیس ایدیلن « آچیق سوز » [۱] غزته سی دخی بودعوای مدافعه ایدیئوردی . « آچیق سوز » ایلک دفعه اوله رق او وقته قدر قافقاسیا مسلمانی و یاخود تاتاری دنیلن خلقك تورک اولدیغنی صراحت و اصرار له میدانه قویمش و بو خصوصده حرب سانسوری ایله مبارزه ایتك ضرورتنده قالمدی . مطبوعات یومیه دن باشقه برقاچ «فتهلق ادبی، سیاسی و مزاح غزته لری دخی نشر اولینیئوردی که بونلر میاننده « ملا نصرالدین » مجموعه سی آذربایجان مزاحنك خلق ایتدیکی برشاه اثر در . ادبی مجموعه لردن اك ممتازی محترم حسین زاده علی بکك تحت مدیریتنده چیقان «فیوضات» مجموعه سی ایدی . فیوضات مجموعه سی، آذربایجان ادبانی عثمانلی ادبیاتی تقلیده سوق ایدن اك بیوك عامللردن بریسی اولمشدر .

باکو مطبوعات ملیه یه مرکز اولدینی کبی، اوزمان جمعیات خیرییه صورتیله تشکلیلده بیلن ملی مؤسسه لره دخی مرکز اولمش ایدی . باکو مسلمان جمعیت خیرییه سنك حرب عمومی ائناسنده تورکیه جهاسندن هجیر ایدیلن الویه نکه مسلمانلرینه تشکلیل ایله دیکی یاردم بوتون روسیه

[۱] « آچیق سوز » ك مؤسس و محرری بورساله نك مؤلفیدر .

باکو جو ائنده کاش « بیانی - هیئت » زارنگهی : فصل معمور صحنه آذربایجان ادبیاتینده کی موقع مخصوصی ذکر اوانان محترم حسین زاده علی بکك باغلی بویا ایله ترسیم ایتک لری قابلدن قوییه ایدلشد

انسان‌های ایله توج ایدلدی. نتیجه ده قافقاسیانک محیط جغرافیسی دیکشدی. دائماً رقیب و محاصم شکننده یاشایان ضعیف خانقلر یرنده بر اداره یه تابع اقتصادی بر کل وجوده کلدی. بوندن کلن فائده‌نک قسم مهجنی اولا روسیه یه، صوکره یرلی خرسیتانلره انحصار ایتک روسیه پولتیقه‌سناک ايجابندن ایدی. مع مافیه قافقاسیانک آذربایجان قسمی دخی ایستر ایسته مز بوندن مستفید اولدی: آذربایجان شهرلری بیودی؛ آرالرنده مناسبات و مبادله آرتدی. خانقلر زماننده کی خصوصیتلر رفع اولدی. مملکت اقتصاد و تجارتجه انکشاف ایتدی؛ تکامل یولنه کیردی. بو تکامل فعال بر دور استحصال وجوده کتیره رک تقسیم مساعی بی موجب اولدی. تقسیم مساعی سایه‌سنده ده اجتماعی یکی زمهرلر تشکیل ایدیوردی.

روسیه نه اوروپا کچی اوروپا، نه ده شرق کچی شرق ایدی. بیوک پترو «تنظیمات» ندن صوکره روس اداره‌سی فئودالزم باقیاتیه بورژوآ اساسلرینی تحف بر صورتده مزج ایتشدی. بونک ایچونده او، دیگر اوروپا مملکتلرینه نسبتله غایت بطی آدیملرله ترقی ایدیوردی. مع مافیه صوک ربع عصرده روسیه قاپیتالیزمی ایچه ایلرله‌دی. نتیجه ده خاطری صایلیر بر ده موقراسی تشکیل ایتدی. روسیه قاپیتالیزمناک انکشافنده با کونک رولی مهم ایدی. باکو اکثر روسیه صنایعناک و بوتون دمیر یوللرینک (پترول سایه‌سنده) محرکی اولدینی کچی، کندیسیده غایت مهم تجارت و صنایع مرکزی حاله کلدی. بو خصوصده او، پترولندن باشقه جغرافی وضعیتنه دخی میدیوندی. بوراسی روسیه ایله ایرانی، ایران ایله تورکستان، روسیه ایله قافقاسیانی تجارتله باغلایان یکانه بر لیان ایدی.

با کونک بو موقعی شیمدیکی جمعیتلرده مهم اولان ده موقراسی نک تشکلی ایلده آرتدی. بوراده دیگر عنصرلره برابر تورک صنوف اجتماعیه‌سی دخی وجوده کلش، تورک ده موقراتیاسی تأسس ایتشدی. اوده، خانقلر الفا ایدلش، یرنده - سوق تاریخله - واحد بر تورکک وجوده کلشدی. آریاغک تمثالی بولنان خانلرک العاسی ایله قصبه‌لر بر شهره انقلاب ایله مش ملی وحدتی موجب اولان ده موقراسی دوغمشدی. بوده موقراسینک طبقاتی ایچنده فنون عصریه ایله مجهز متخصصلر، منورلر، ارباب صنایع، تجارت اهل، عمله قسمی یتیشیوردی. بو صنوف ابتداده روس اداره‌سنه، روس حرثه پک‌ده مخالف دکلدی. بالعکس هر شیده روسیه یه تقلید ایتک بوصف پیشرو لریناک صفت فارقه‌سنی تشکیل ایدیوردی. بونک ایچون اونلره «روس مآب» دنیلیردی. روس مآبلرک مقابلنده ایسه «ایران مآب» لر دوریوردی. ایران مآبلر روس اداره‌سناک تأثیریه موقعلرینی یکی قوتلره ترک ایتک ایسته‌مه‌ین اسکی طبقات اجتماعیه‌نک مفکوره‌جیلری ایدی. برنجیلر یکی تشکل ایدن جمعیتک حراندیشلری (لیه‌رال)، ایکنجی لر ایسه محافظه‌کار (قونسرواتور) لری ایدی.

حراندیشلرله محافظه‌کارلرک مبارزه‌سی سته‌لرجه دوام ایتدی. «اوچیتل» ایله «میرزا» مخاصم بولنورکن محافظه‌کارلر حراندیشلری تکفیر ایدیورلردی. بالا‌آخره بو حال تبدیل ایتدی. حراندیشلر زمهره‌سی قوانین اجتماعیه‌نک سوقی ایله کندیسینی حقوقاً و اقتصاداً تضیق ایدن روسلغه قارشى لوی عصیان آچق مجبوریتده قالدی. دوغریدرکه شهرلر بیویور، بوراده ده موقراسی تشکل ایدیوردی، فقط بونسکله برابر شهرلر روسلاشدیریلور، مهاجرت سیاستی یرلیر، یرلین

مستحصله میدان انكشاف ویرمه بودی. بوكا قارشی تورك منوری،
تورك تجاری، علی العموم تورك مستحصلی مبارزه ایده جكدی .
بواغر وظیفه ده او، یالكز مبارزه ایده مزدی: خلق كتله سنی ده
بوجداله سوق ایتمه لیدی. بونك ایچون اوکاتایر ایتمك، اوکا خطاب
ایله مك لازم دی. ایشته بولزوم حس ایدلیدیكی آنده منوراندن بر
قسمك خلقه دوغرو کیدیشی باشلامشدر. منوراك بوتشبی تجاردن
بر قسمك مظاهرات و معاوتيله قوت بولشدر. بو خصوصه مطبوعات
موقوته تأسیسك پك مهم رولی اولمشدر.

مطبوعاتك تأسیسی ایله قافقه سیاده سیاسی، اجتماعی و ملی بر فکر
تشكل ایدیوردی. افکار عمومی وجود بولیوردی. حیات ملیه
ایچون پك مهم اولان بر طاقم مسئله لر مذاکره اولیوردی. غزته ترك
بوگونكی ملت لر تشككنده اوینادقلى رول معلومدر. بورولی اونلر
روسیه توركلكی ایچون دخی ایفا ایدیورلردی. اونلر خلقده هم
ملی دویغولر اوینادیوریور، همده مقصد ملیه دن اولان مسئله لری تنویر
ایدیورلردی. توركجه مطبوعاتك ترویج ایله ديكی مسئله لری تحلیل ایدرسك
آشاعیده کی موادی تلخیص ایده بیلیرز:

۱ — اصول جدیده مسئله سی. مکتب ادره توركجه نك اصول
صوتی ایله تدریسی و مدرسه پروگرامه فنون جدیده نك ادخالی.
۲ — ملی مکتب لر كشاد و تأسیسی. اولجه موجود محله، کوی
و جامع مکتب لر نه کی فارسی رینه توركجه اوقوتق و عصری اصول لرله
یكی مکتب لر كشاد ایتمك.

۳ — حكومت مکتب لر نه توركجه نك تدریسی طلب ایتمك.

۴ — اداره روحانیه لرله اوقاف اسلامیه اداره سنك اهالی اسلامیه

طرفدن منتخب علما و مأمورین طرفدن اداره سی فکری ترویج
ایله مك. [۱]

۵ — مسلمانلر ایچون ده سائر ملت لر ده اولدینی کبی نشر معارف
وامور خیریه ایله متوغل جمعیت لر تشکیلی.

۶ — بلدییه و دوما (روسیه مجلس مبعوثانی) انتخابنده مسلمانلر
حقنده روا کورولن قیدات قانونیه قارشی مجادله. باکو، کنجه
و علی العموم قافقه سی بلدییه لر نه مسلمان اعضا مجلسك نصفدن فضله سی
تشکیل ایده مزدی.

۷ — وطنداشلق و اهلیت حقك هرجه تبه مسلمانلر تشمیلی
ایله حقوق سیاسی و ملیکده دیکر وطنداشلرله مساوی طوتولق.

۱۹۰۵ سنه سی انقلابندن سوکره چوغلان مطبوعات بوکبی مطالب
ترویجی ایله قوتلی بر جریان یاراتمشدی. بومطالب یالكز غزته
ستوزارنده قالمایوب قسماً حیات تطبیق ایدلش، قسماً دخی مختلف زمانلر ده
حکومه ویریلن استدعالرله و اجتماعلر طرفندن چیقارلان قرارلر

[۱] روسیه مسلمانلرینك حیات ملیه سنده بومثله بالخصه مهم بر موقع
اخراج ایشدر. آذربایجان تورک لر نه ایسه بومثله یالكز «اداره روحانیه» نك
انتخاب اصولیه تأسیسی طلب ایتمک قالمایوب، عینی زمانده اتحاد اسلام فکری نك
ترویجینه دخی واسطه اولمشدر. آذربایجان تورک لری روس حکومتی طرفندن
شیعه و سنی ناملری ایله ایکی مستقل مؤسسه شکنده تأسیس اولنان اداره لرك
«اسلام اداره روحانیه سی» نامیه توحیدینی دخی طلب ایدیورلردی. بوطالب
۱۹۰۵ نجی ییلده ماورای قفقاس اهالی اسلامیه سی نامنه والی عمومی ویریلن
استدعاده بربولدینی کبی، شیمی و سنی اختلافلرینك ازاله سی چاره لرینه حصار اولنان
اسلام قونفرملرینك مقررانده دخی تثبیت ایدلشدر. شایان قیددرکه شیمی
و سنی اختلافلری هرریدن اول آذربایجان تورک لری آراسندن قالمشدر، که
وحدت ملیه سی درك ایدن بر جمعیت ایچون یوغایت مطلوب ایدی.

ماتریال تشکیل ایله مشدر . بو مقاصدك ترویجی ایچون علنی و خفی اولق اوزره مختلف قومیتلر ، جمعیتلر و فرقلر تشکیل ایله مشدر . بعضاً قوتلی ، بعضاً ضعیف بر بنیه مالک اولان بوسیاسی عضویتلرک باشلوجه طلبی چاریزم اصول اداره سنك دیکشمه سی تشکیل ایتشدرد . بوجعیتلردن اکثری بر چوق زمان چاریزم علیهنده اولان اختلال فرقلری ایله تماسده و بعضاًده اتفاده بولمشلردر .

۱۹۰۵ انقلابی ، انقلابچیلرک آرزوسی وجهله انکشاف ایدمیوب ارتجاعك غلبه سی ایله حرکات انقلابیه توقفه اوغراددی . بونك اوزرینه شدتلی برارنجاع باشلادی . بومناسبته اجرا اولنان تعقیبات نتیجه سنده ، دیگر روس فرق سیاسییه کی ، مسلمانلرک ده ا رشیمه حالنده بولنان جمعیتلری دخی پراکنده برحاله کلدی . روسیه جمعیتنده شووون بر سیاست جریانی باشلادی . بوجریان بالقان محاربه سی انساننده شدتلی برصورت آلدی . روس شورنیزمی دوغروون دوغرویه تورک عالمه توجیه اولونمشدی . روس ادباسندن معروف بریسی بالقانلر کیدن صلیب احمره یئنی تشییع ایچون یازدیغی مقاله ده « براسلاو ، برخستیان وارکن تورک یارالینسه باقاییکز » دییوردی . بوشورنیزم عینی زمانده غیزروس اولان ملتلرده کی جریان ملی تعدی ایدیوردی ؛ بالخاصه تورک ملیت پرورلکی قبارییوردی . روس دارالفنوننده اوقویان آذربایجن طلبه لرینك کیفده طوپانان اجتماعی کشف واعضایی توقیف ایدلمشدی . « هلال احمر » فائده سنه یاییلان پروپاغان بوزمانکی حسیاتك ترویجی ایچون اك مناسب بروسطه اولیوردی . باکو قادینلردن کوبه لرینی ویزنلر اولمشدی . کنچ معلملر و طلبه لر درس لرینی آتدق تورک اوردوسنه کوکلو کیدیورلزدی . بوزمانده اکثری ۱۹۰۵ سنه سنده کی انقلاب

جمعیتلرنده تجربه کورمش کنجلردن متشکل خفی برجیت سیاسی وجوده کلیوردی . بوجعیت روسیه ده یاشایان تورک لری هرجهتجه روسلر ایله مساوی برحقوقه مالک کورمک ایسته یور ، عین زمانده بوتون تورک و اسلام عالمك حریتی دخی امل اتخا ایدیوردی . جمعیتك مفکوره سی ملتلر آراسنده تام بر مساوات حقوق تصویری ایدی ؛ بونك ایچونده « مساوات » نامنی آلمشدی .

مذکور جمعیتك اوزمانه کی برروحله متحسس اولدیغی ارا ایتمک ایچون وقتیه « سیل الرشاد » غزته سنه درج اولونان بیاننامه سندن بر قسمی بورایه نقل ایدیورز :

« بیلکمز و آکام اولیکز که بزم یکانه چاره نجاتمز تورکیانك استقلال و اونك ترقیسنده در . اگر بزشمیدی ده اولکی حسسز لکمز دن واز کچمزه سک ، بویوزدن دنیانك کوزی اوکنده حق انسانیت و ملیتمزی غائب ایدوب اغیاره اجیر ، تابع و عادتاً اسیر لکده قلاجغوزه شبهه ایدیله سن

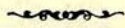
« جمیع عالم بیلورکه بومحاربه یی خلافت اسلامییه مالک اولان تورکیایه آچان بالقانك کوچوک و اوافق حکومتلری دکلدرد . زیرا شیر ، نه قدر ضعیف اولسه دم چاقاللر و تیلکیلر اوکا یاقین کلکه جرأت ایده مزلر . بویاشلری ایشله ین انسانیت و اسلامیت دشمنی و « ژاندارم عالم » لقی ایله ملقب اولان شمال آیوسی روسیه حکومت مستبده سیدرکه ، هرکون نه قدر لوازم صحیه ، اطباء ، اعانه لر و کوکلی آدیله بولوک بولوک نظامیلر (یعنی عسکرلر) کوندیریور .

« شوساعتده بلغار ، صرب و قرم طاغیلارک نظامی صغرلنده حدسز ، حسابسز روس ضابطلری و طوبجیلری مبارزه ایتکده در . عثمانیلرک مغلوبیتی حقدده چکیان تلغرافلر هپ مجمولدر . بوضورتله اونلر برطرفدن روسیه دن حربه کیدنلره جرأت و برمک ، دیگر طرفدن ده مسلمانلری قورقوتیق ایستیورلر . عالم اسلامك باشنه کفن بلارک اکثریسنه ، بلکه ده هیسنه اشبو و حکومت مستبده سبب اولمشدر . دیگر مملکتلرده کی اسلام قارداشلر مزاج و مال ایله معاوننده بولندقلری حالده بزروسیه مسلمانلری نه دن برجاد کی طوکشز !

« البته مسلمان اولان کیمه‌لر، حسن ملتیی اولان شخصلر، بیضه اسلامی دین و ملتیی بوقدر دوچار سفالت و کرفتار ذلک کورونجه غیرت ملیه و حجت دینیسی هیجانه کلوب قرآن عظیم الشانک دین احمدی ولوای محمدینک استقامت واستدامتی یولنده وارد اولان (ان الله اشترى من المؤمنین انفسهم واموالهم بأن لهم الجنة یقاتلون فی سبیل الله فیقتلون ویقتلون وعداً علیه حقاً فی التوریه والانجیل والقرآن ومن اوفی بعهده من الله فاستبشروا بیعکم الذی یابعم به ذلک هو الفوز العظیم) آیه وافی هدایه‌سی مفادنجیه جان ومالترینی درینغ ایتزلر . ایدنلر خائن ملت و دشمن دین و بی غیرتدرلر . » [۱]

III

حرب عمومی واختلال کبیر

حاکمیت ملیه دعواسنک ۱۹۰۵ سنه‌سی روسیه انقلاب صغیری نتیجه‌سنده ، ملی مکتب ، ملی مطبوعات و ملی جمعیتلر تأسیسنه عائد جزئی مساعده‌لر کبی قازاندینی محصوللر واردی .

دوغر ودرکه بو محصوللر کمیت اعتباریله چوق محدود ، کیفیت اعتباریله ده پک یکی ایدی . مع مافیله بومساعده‌لردن استفاده ایدن قافقاسیه تورکلکی بیوک محاربه عرفه‌سنده واختلال کبیرک پاتلادینی زمانده پکده حاضرلقسز دکلدی . کرچه وظائف ومقاصد ملیه‌نک عظمت ومشکلاتی ایله متناسب بر تشکیلاته ده مالک دکل ایدیسنده ، آرتق سیاسی ادرا کدن محروم ، آرزوی ملیسی تعضو ایتمه‌مش شکلسز بر کتله حالنده دخی دکل ایدی . حیاتی ابراز ایده‌جک واسطه‌لره مالک ، دیری ویاشامق ایسته‌دیکنی حس ایتدیره‌جک ذیروح بروچود حالنده ایدی .

اون سنه‌لک کوجوچک بر فاصله ، آذربایجان تورکلکنی متعدد مطبوعات ، مختلف مؤسسه‌لره ، سیاسی محفلره ، خنی جمعیتلره ، زماندن ، مکاندن آکلار منورلره مالک ، ادراک وشعور صاحبی بر جمعیت حالنه قومبشدی .

بوجیت ، ۱۹۱۴ سنه سنده پاتلايان عالمشومول محاربه نك آلت اوست ايله ديكى مفهوم و قيمتلى حساسلقه تعقيب ايدىيور؛ طولارك كورولتوسى ايله برابر قوپان « ملتلك حقى مقدسدر ! » نداشتى دورت قولاقه ديكه يوردى . او ، محارب بولنان بوتون دول معظمه رجالى آغزندن صيق صيق ايشيديلن بو شعارك صميمته دكسه ده ، بوبوك حقيقتك ايستر ايسته من مظهر اولاجنه ايمان ايدىيوردي . حرب عمومى ائناسنده ، دها روسيه انقلابى ظهور ايتهدن ، محاربه نك قاتى سانسورى هريازيلانى بلامان سيلمكده ، بالخاصه تورك كلهسى ايله توركچىلك مسلكنه قارشى خصمانه برعلاقه كوسترديكى زمانده ، « آچيق سوز » غزته سى يوقايدده مذكور ايمان ترحان اولارق يازىيوردي كه :

« هر هانكى غالب طرف ، آز چوق ، سورونجلى بر دىجلك وجوده كتيرمك ايسترسه ، عسكر وجدانلى اوزرنده اك چوق تاثير اجرا ايدن قوتى . ملت مفكوره سى . امال ايدمه ؛ بونك بويه اولاجى آراسره كلهجك صلحى حقنده سوز سويلين اوروبا متفكرلرنجه ده تصديق اولقمده در . صلحيونه منسوب سياسلرجه ملت اساسنه رعايت ايتمهجك ، ملتلك حقوقي كوزمهجهجك برصلح معاهده نامه سى چوق چكمز ، ريتلر وسورونجلى برديجلك تايمين ايدمه ! »

« حقوق طبيعيسى پايمال اولمش برملت باقى قالىنجه قدر اوروبا موازنه دوله سى حقيق وسورونجلى بر صلح يوزى كورمكدن محروم قالاچى كي ، كندى وطنداشلى آراسنده اوكى دوغمالق كوزمده بر دولتده حقيقى رفته سوكنيهجك (استناد ايتمهجك) ، مترقى وقوتلى برتشكيله مالك اولامياچقدر . »

« ديمك كه معين برمفكوره يه واكثر افرادنجه مشخص برغايه آماله مالك اولان ملتر ، دولتر آراسنده كي مناسباده اهميت قازانديقلى كي ، دولترلك داخلى سياستلى اوزرينده بيوك تاثيرلر اجرا ايدمه جكدر . بوضورنده آبرى آبرى ملتر بر ملت اولارق ياشايه بيلك ايچون هرشيدن اول كنديلرني

ييله مى ، معين فكر واملر اطرافنده برلشهرك بيوك برمفكوره يه ، غايه خياله هدف اولاجى او ايشيقلى ييلدزه صاحب اولميدرلر . چونكه متحد بر روح ومشترك برغايه مالك اوليان ملترلرله يكي اساسلر اوزرينه قورولاجى حيات حسابلاشميهجق وبويه بر سلاحدن محروم قالان جاعتلر كيمسه يه سوز ايشيتديره . يه جكدر ! »

بيوك محاربه نك قافقاسيا توركلكنده دوغوردىنى اميد بويه ايدى . ملت پرئسپنك غالب كلهجكه باغلامش براميد !

* *

روسيه ايمپراطورلغك (۱۹۱۷ سنه سنده) قاربات داغلرنده ، لهستان واديلرنده وبالطق ساحلرنده كي او كورونمز مغلوبى ، دنيايى صارمش آتئين حرب سلسله سنك مهم حلقه لرندن برينى قيرمش اولدى . روسيه يي پنجه اسارتنده قهر ايدن چاريزم دخى بو حلقه ايله برابر دورلمشدى . بيوك محاربه بيوك بر انقلاب دوغورمشدى .

مختلف ملتاردن يوغورولمش ۱۸۰ مليونلق عظيم بركتله ي اداره ايدن دنيانك اك بيوك امپراطورلغنده ظهوره كان بو اختلال كير ايكي دورلو نتيجه ويرهجك ، ايكي مهم مسئله يي حل ايدمه جكدى . يوقسه ، كندى روحى وكندى طبيعى ايله تضاد تشكيل ايدوب كنديسى ايله برابر روسيه يي ده قهر ايدمه جكدى .

۱۹۱۷ انقلابى محكوم صنفلره حریت ، محكوم ملتله ده مختاريت ويره جكدى .

انقلابك ايلك كونلرى مجلس مؤسسان انتظاري ايله كچيوردي . مجلس مؤسسان برآن اول طوبلانجهجق ، كويلولره طوپراق ، عمله لره ايش ، ملتله ده مختاريت تايمين ايدمه جكدى . ايشته آرزوى عمومى !

مجلس مؤسساندن کیم نه بکله بور ؟ اجتماعلر ، قورولتایلر ،
قرارلر، مخطرهلر هپ بونی تعیین ایتکده . . .

قافقاسیا داخل اولدینی حالده بوتون روسیه تورکلری دخی
بوخصوصی اھمال ایتیمه یورلردی . با کوده ، نيسانک ۱۵ نده ، ایلک دفعه
اولارق ، « قورولتای » ناميله ، قافقاسیا مسلمان قونفره سی طوپلانیور .
قورولتای هرشیدن اول وهر مسئله دن دھا قیزغین برصورتده آزاد
روسیه نك آلاجنی مطلوب شکل اداره یی مذاکره ایتدکن صوکره
آشاعیده کی قراری چیقارییوردی :

« آ — قافقاسیا مسلمان قورولتای ، ملی سیاسی مقصده عائد مسئله یی
مذاکره ایدره ک مسلمان قوملرنک منافعی اگ زیاده تأمین ایدن روسیه شکل
اداره سنک محلی فدهه راسیون اساسی اوزرینه قورولی جمهوریت مجتمعه انام
اولدینی قبوله قرار ویرر . »

« ب — اسلام دیننده اولان بوتون قوملرک روحانی ومدنی ارتباطی
نظره آلارق قافقاسیا مسلمان قورولتای بوتون روسیه مسلمانلری ایچون
وضع قوانین صلاحیتنه مالک عمومی براداره تشکیلنی لازم کورور . »

بوقرار کونلرجه دوام ایدن مناقشات نتیجه سنده برنوع ائتلاف
محصله سی اولارق متحد قبول ایدلمشدی . مناقشه برطرفدن تورکچیلر ،
دیگر طرفندن ده اسلامچیلرله سوسیالیستلر آراسنده ایدی . فدهه -
راسیون اساسنی مدافعه ایدنلر ، تورکچیلر ایدی که ، بونلر خصوصی
اولارق آذربایجان ایچون دخی محلی مختاریت طلب ایدیورلردی .
معارضلر ایسه یالکز خلق جمهوریتی ایله اکتفا ایدوب ملیت
مسئله سنک حلنی محلی دکل ، مدنی مختاریت شکلنده تصوری دیورلردی .
نيسانی متعاقب مایس آینهه موسقواده بوتون روسیه مسلمانلرنک
عمومی قورولتای انعقاد ایلمشدی . روسیه تورکلکنک بوتون

اقوامنی تمثیل ایدن بیک مرخصلی بویوک قورولتایده شدتلی مباحثه
ومناقشه لردن صوکره روسیه نك ملی ومحلی مختاریتلر اوزرینه قورولی
متحد خلق جمهوریتدن عبارت اولمسی طلب اولونمشدی . [۱]
بوتلر روسیه مسلمانلرنک بیوک انقلابدن بکله دیکلری سیاسی
أملی تماميله عیان ایلمشدی .

نهایت مجلس مؤسسان انتخاباتی ائنانسنده ماورای قافقاس
مسلمانلری آراسنده قاطع براكثريت احراز ایدن « مساوات فرقه سی
وملی قومیتلر » لیستہ سی [۲] روسیه فدهه راسیونی ایله برابر آذربایجان
مختاریتی دخی بر شعار اولارق اورتایه آتمشدی .

با کو اھالیسنک بیوک برتوجھی آئنده انعقاد ایدن تورک عدم
مرکزیت « مساوات » فرقه سنک [۳] عینی آیلرده انعقاد ایدن
ایلک قونفره سی روسیه تورکلکنک روسیه شکل اداره سی حقنده
بسله دیکی أملی آیدینلاشدیره رق ، آذربایجان ، تورکستان ، قرغزستان
وباشقردستان کبی خالص تورک مملکتلری ایچون محلی مختاریت ،
(وولغا) نھری بونی ایله قریم تاتارلری وروسیه ده یاشایان دیگر تورک

[۱] بو طلب مؤلفک شکل اداره حقنده ایراد ایتدیکی مقابل معروضه
اوزرینه واقع مناقشه ومدافعلر نتیجه سنده تکلیف وقونفره نك اکثریت
قاطعه سنجه قبول وتبیت ایدلشدر .

[۲] روسیه ده متناسب اصول انتخاب سیستمی ایله تطبیق اولنان انتخابلر
منتخبین لیستلری اوزرینه اجرا اولونیوردی .

[۳] « مساوات » فرقه سنک بالقان حربی ائنانسنده باکوده تشکل
ایتدیکی یوقاریده قید ایدلدی . ۱۹۱۷ نجی سنه ده روسیه انقلابی ظهور
ایتدکه کنجه ده « تورک عدم مرکزیت فرقه سی » تأسس ایتدی . بو ایکی
تشکیلات قافقاسیه قورولتایندک بیانات ومدافعلری ایله خلقچی ، تورکچی
اولدقلرنی متقابلا کشف ایتکله اتحاد ایدره ک سالف الذکر عنوانی آلدیلر .

قوملرینهده، محلی ممکن اولمادیقی تقدیرده، ملی مختاریت طلب ایدیوردی.

ایشته، «آچیق سوز» ک ۱۹۱۵ نجی ییلده حرب عمومیدن بکله دیکی حاکمیت ملیه شعارینک غلبه سندن اومدینی امید ۱۹۱۷ نجی ییلده روسیه انقلابندن بالاستفاده اختفا کاهندن چیقان «مسافات» فرقه سی یوقاریده کی وجهله تعیین ایدیوردی.

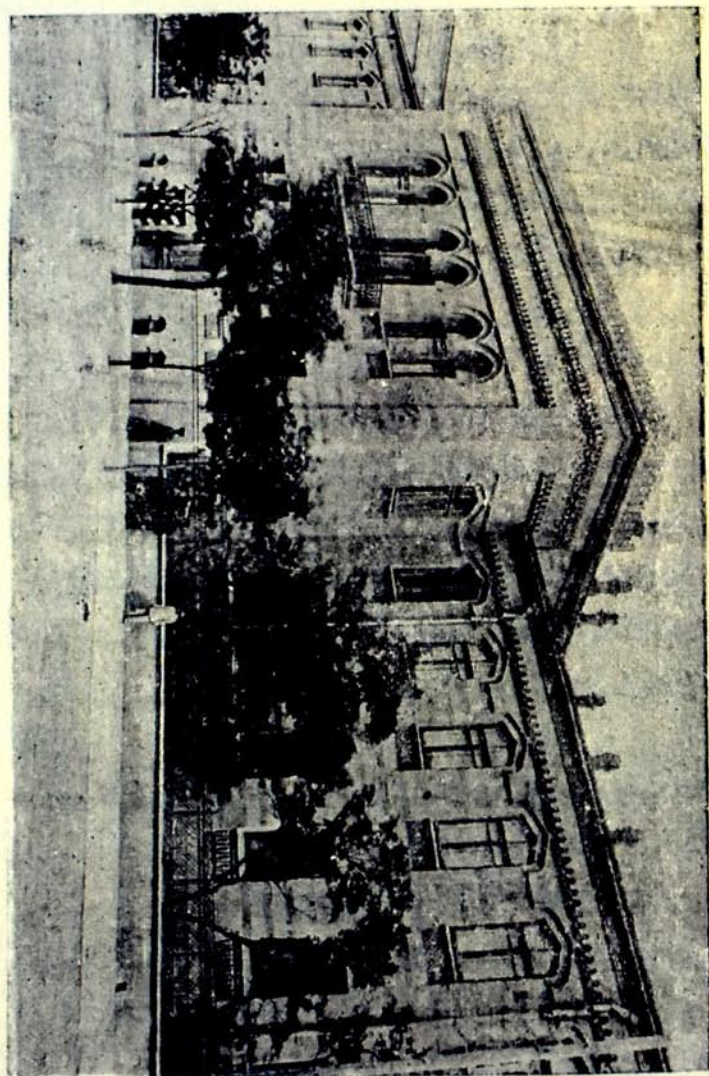
بوصورتله آذربایجون تورکی جهان محاربه سی ایله روسیه انقلابندن کندی حریت و حاکمیت ملیه سنک تأمیننی تأیید ایدر بر نتیجه بکله یوردی.

...

انقلاب، ایمپراطورانی ایچندن تضییق ایدن ایکی مهم قوتک طاشما- سندن ظهور ایتشدی. برطرفدن محروم صنفلر، دیگر طرفدن ده محکوم مللر حق لری ایتسه یورلردی. کویلی طوبراق، عمله ایش، ولیکوروس اولمایان مللر دخی مختاریت اداره طلبنده ایدیلر.

انقلاب بونلرک هپسنه حساب ویرمک مجبوریتنده ایدی. فقط بونسلکه برابر او، برده بونلرک فوقنده دیگر بر مسئله ایله دخی یوز یوزه کلشیدی. اورتاده حل اوله جق بر حرب مسئله سی واردی. چار حکومتنه توارث ایدن حکومت موقته، بالخاصه کره نسکی حکومتی، انقلابی، بردفعه باشلامش حربی موفقیته بیتیرمک ایچون، بروسيله اولارق قولاندی. خطر ناک بر تجربه یاپیلدی. انقلاب اوردوسی آلمانیه قارشى تجاوزده کچدی.

بوصورتله بوتون جدیت وحماستنی «ظفر نهائی» به حصر ایدن انقلاب حکومتی بالطبع دیگر اساسلی مسئله لره حلنی بر زمان آخره تعلیق ایتدی. افکار عمومیه انقلابک میدانه آندینی «الحاق سز و تضمینات سز صلح،

بکورهده مجلس سیمولتان داترسمی

ملتره تعیین مقدرات حق! « شعاری ایله برابر طوبراق وعمله مسئله-
لرینک برآن اول قوه دن فعله کتیرله سنی طلب ایدیوردی . حالبوکه
حکومت هریشئی مجلس مؤسسانه تعویق ایدیوردی .

بوتعویق برطرفدن بالشه ویزی، دیگر طرفدن ده ملی جریانلری
تعذیه ایدیوردی . بالخاصه کره نسکی نکلند (سهیم ی، اوقراینه (رادا) سنه
قارشی الدینی طور تهدید، مسلمان ملی آلایلر تشکیله عائد مخالفت
و آلمانیا اوزرینه اجرا ایتدیکی موفقیتسز تجاوز ارتق بولشه ویزمک
ظهورینه میدان ویرمشدی .

پتروغراد مهم کونلر کجریوردی . ولایتلر غیر قابل تصور بر
بحران ایچنده بولئیوردی . برطرفدن عماله، کویلو وعسکر شورالری،
دیگر طرفدن ده ملی شورالر تأسس ایدیوردی . ملیونلرجه اوردو جبهه یی
ترک ایله کیمسه صورمادن غیرمنتظم برصورته رجعت ایدیوردی .
نهایت تشرین اول آتی کلدی . بیوک روسیه مجلس مؤسسانی طوبلا-
نمقده ایکن حکومت مرکزیه کره نسکی دن بولشه ویکلره کچدی .
مجلس مؤسسان همان ایلک جلسه سنده (له نین) حکومتی طرفندن
قوغولدی .

بولشه ویکلرک، حکومتی جبراً آلد ایتهلری اوزرینه روسیه نکل
هرطرفنده برآنارشی باشلادی . اوردو « اوده، اوده! » دیهرک جبهه یی ترک
ایتدی . مسلح اولارق کوینه دونن کویلی، اصیلزادکانه مخصوص کاشانه لری
ینمایه وچقتلکلی تالانه باشلادی . بوتون روسیه مدهش بر آتش
اختلال ایله علولندی . ولیکوروس دن غیری اولان ولایتلر آنارشی
ایچنده بولنان مرکز دن قورونمق ایچون کنیدلرینی بالذات اداره
ایتمک صددنه کلدیلر . اوقراینه، لهستان، بالطق جمهوریتلری وفلندیا

روسیه دن آیرلمش اولدی . قازانده، اوفاده، اورنبورغده تشکل
ایدن ملی تاتار وباشقرد آلایلرینه استناداً تشکیلات ملیه وجوده کلدی .

پتروغرادده بولنان بولشه ویک حکومتی ایسه هیچ دورمادن ده قرتلر
(قانونلر) چقارییوردی . بوده قرتلری ایله او، بیوک ایمراطورلنک باشلامش
اولان انقراضی تسریع ایدیوردی . بوقانونلره کوره کویلی ملکدار
اراضیسنی، املاکی جبراً ضبط ایتمکه وایسته دیکی کبی قوللانمایه
صلاحیت پیدا ایدیوردی . ملترلر دخی ایستهرلرله روسیه دن بیله
آیریلا بیلیرلردی .

بواثناده قافقاسیانک وضعیت نهایدی؟

وولغا بوینده کی تورکلر خدمت عسکریده بولدقلرندن، روس
اوردوسنک انحلالی زماننده ملی آلایلر تشکیل ایلمش، مسلمان
شورای عسکریشنی وجوده کتیرمش وبوسایه ده انقلابک ایلک کونلرنده
مهم بر قوت تشکیل ایتدکلی حالده قافقاسیا مسلمانلرینک حالی پک
مشکل ایدی . قافقاسیا جبهه سنده کی روس اوردوسی دخی انحلال
ایدیوردی . کچل سرعتله کرییه دونن اوردو یوللرده تصادف ایدن
اهالی اسلامیه اهلماز تحقیروتجاوزاتی اجرا ایدیوردی؛ تورکیه حدودینه
یاقین یرلرده مفسدلر طرفندن اشاعه اولنان بدخواهانه خبرلر اوزرینه
دیسپلندن چیقمش لدا تار (روس عسکری) یرلی تورکلرینی قتل عاملرله
تهدید ایله یوردی . « لنچ » ایدیلن مسلمانلر وقایع روزمره
صره سنه کچمشدی . بو حال اودرجه ده شدت پیدا ایتشدی که پتروغرادده
بولن تاتار شورای عسکریشی ملتداشلرینک حمایه سی ایچون قافقاسیا یه
برهیت مخصوصه اعزام ایتک مجبوریتنه قالمشدی .

تفلیسده ماورای قافقاس قومیتسی نام بر هیئت اجرای حکم ایدیوردی که بوقومیت روسیه حکومت موقتہ سنک ناہی عداولنیوردی. پتروغرادده چارک موقی دوما اعضاسندن تشکل ایدن حکومت موقتہ یہ کچدیکی کبی بورادده والی عمومی مقامی، ینہ عینی دوما اعضاسندن متشکل بوقومیتہ یہ کچمشدی. بالاخرہ مرکزی حکومت کرہنسکی یہ کچدیکی کبی، ماورای قافقاس ادارهسی ده تورک، کورجو و آرمنی سیاسی تشکیلاتلرینک اشتراکی ایله تشکل ایدن ماورای قافقاس قومیسر لکنہ انتقل ایتدی.

بولشویک اختلالی ظهور ایتدکده روسیه مجلس مؤسسانه انتخاب اولنان اعضا ده قافقاسیاده بولنیوردی. بوزلر تفلیسده عقد اجتماع ایدہ رک «ماورای قافقاس سہیمی» نامیلہ بر مجلس وجودہ کتیردیاز. بو مجلس تورک، آرمنی و کورجو مرخصلری ایله بر مقدار روسلردن عبارت ایدی. ماورای قافقاس سہیمی هم روسیہ دن باقی قالان تورکیہ - قافقاس جہہسنہ عائد خصوصاتی بتیرہ جک، ہمده ماورای قافقاس مملکتک حکومت و ادارهسی درعہده ایدہ جکدی.

اوزمان با کواحوالی باشقہ بر مجراده دوام ایدیوردی. بوراسی برصنایح مرکزی اولدیغندن عملہ صنفی چوق بولن برشهر ایدی. اہالیسنک ارچده برینی عملہ تشکیل ایدیوردی. بو عملہ اکثریا خارجدن کانلردندر. روسیہ دن کانلری بالخاصہ بولاشہویک فکرلری ایله مشبوع ایدیلر. بوزلرہ ایران جہہسندن دونن روس عسکرلری دخی علاوہ اولونیوردی. باکو لیمانندہ کی عسکری و تجارتی بحریہ طغہسی دخی - کہ اکثریسی روسدلر - آریجہ بر عنصر اختلال ایدی. بوکی

عناصرہ استنادایدن بولشہویکلر بورادہ قوتلی بر «سوویت» تشکیل ایتشلردی.

ماورای قافقاسیانک ہر طرفی تفلیسده تشکل ایدن «سہیم» حکومتی قبول ایتشکن، باکو سوویت بونی قبول ایتہیوردی. او، پتروغراد حکومتی طانیوردی.

عینی زماندہ باکودہ یکی انتخاب اولونمش بر بلدیہ واردی. بلدیہ مجلسی «سوویت» ک علیہندہ «سہیم» ک لہندہ ایدی. بوجہتلہدہ شہر ایکی قسمہ آیرلشدی. عملہ قسمی «سویتی»، دیگر قسمدہ بلدیہ یی طانیوردی. یکدیکرندن متوحش بولنان ایکی قوت، ایستہ ایستہ مز، تصادم ایدہ جکدی. فقط بوزمانک حولانی نہ بو، نہ دیگر طرف دہا تسریع ایتک ایستہ میورلردی. بر نوعلہ ادارہ مصلحت اولونیوردی.

«سہیم» ایله «سوویت» دن باشقہ قافقاسیادہ بردہ ملی شورالر واردی: آرمنی، کورجو و تورک ملی شورالری. بو مؤسسہ لرک صفت رسمیه لری یوقسہدہ، سیاست عمومیہدہ کی موقع و نفوذلری پک مهم ایدی. ماورای قافقاسیا مسلمان شوراسنک مرکز قومیتسی باکودہ ایدی.

وقایع سیاسیہنک انکشافی ایلریدہ ملی شورالرک بر ملی حکومت شکلنی احراز ایدہ جکلرینی پک واضح بر صورتدہ کوستریوردی. یوقاریدہ سویلندیکی وجہلہ روس اوردوسی انحلال ایدیوردی. انحلال ایدن بو اوردوی عوض ایدہ بیلیمک ایچون ماورای قافقاس قومیسر لکنک امری ایله ملی آایلر تشکل ایدیوردی. کورجو و آرمنی آایلری ایله برابر مسلمان آلینک تشکلی ایچوندہ امر

ویرلشدی. فقط اولجه ده عرض ایتدیکم وجهله ماورای قافقاس مسلمانلری خدمت عسکرینه دن معاف طو تولد قلدن بؤ امرک ایفاسی بک مشکل موانعه اوغرایوردی. مسلمان آلاینک تشکیلی مباحثه و مناقشه حالنده ایکن کورجو و ارمنی آلایرینک تشکیلی همان تمام اولوب بتمشدی.

نه قدرکه بولشه ویکلر مرکزده حال مخلفته ایدیلر، ولایتلرده کی بولشه ویکلر مختاریت ملیه افکارینی ترویج ایدن تشکیلاته مظاهر کوردونیورلردی. ازجمله باکو بولشویکلری مسلمان حرکات ملیه سنه باشقه روس فرقه لرندن ده ازیاده تمایل ایدیورلردی. مثلاً، «مساوات» فرقه سی بورژووا فرقه سیدر، دیه معتدل روس سوسیالیستلری طرفندن «سوویت» قبول ایدلمدیکی حالده، بولشه ویکلرجه منشه ویکلرله نئس-نئزلره ترجیح اولونیوردی. [۱]

*
*
*

پتروغرادده حکومتی آلد ایدرایتمز (له نین) بوتون جهان مسلمانلرینه خطاباً بریاسنامه نشر ایله مشدی. بویاسنامه سنده او، اسارت آلتنده بولنان شرقه پیغمبرانه برادا ایله حریت واستقلال وعد ایدیوردی. بو، بولشه ویکلرک ده اموقعلرینی تأمین ایتمه دکلری ایلک کونلرده ایدی. فقط بولشه ویکلر حاکمیتی تقویه بولدقجه «سوز» له «ایش» ک

[۱] منشه ویکلر سوسیال - دموکرات مسلکته سالکدرلرکه بولشه - ویکلرله آرالندمکی فرق انقلاب اجتماعینک دها صرمسی کلمه دیکنه قانع اولمالری ایله ایضاح ایدرلر. نئس - نئزل روسیه ب مخصوص بر نظریه اجتماعیه محصولی اوله رق کویلو به استنادله سوسیالیزم انقلابی پایله جفنی تأمل ایدن بر فرقه درکه حال حاضرده بولشه ویکلر معارضدر. نئس - نئز اسمی ایسه سوسیالیست ده وولیورسنه ردن محفدر.

نه درجه ده توافق ایتدیکی بردفمه دها تحقق ایتدی: «تعیین مقدرات حق هر کسک دکل، ارباب سعیک در»، دیه اورتایه یکی تفسیرلر چیقدی. «آذربایجان مختاریتی ده موقراسینک دکل، خانلرک، بکلرک، آغالرک در» دیه آدا دیکشیدی. (له نین) مرکزده موقعی حکمه لشیدر دیکجه ولایتلرده کی «حواریسی» همان بر مرکزیتجی و بیوک روسیه جی شکل و سیاسی آلمیه باشلادیلر.

تورکستانده کی قتل عام، طاشکند حادثات خونینی، قریم فاجعه سی، کیفده کی قانلی وقوعات، قازانده کی دهشت هپ بو یوزدن حاصل اولیوردی [۱].

آذربایجان مختاریتی آرتق سیاسی بر پروغرام شکندده میدانه آتلمشیدی. «مساوات» فرقه سی ایله ماورای قافقاس ملی قومیته سی بو پروغرامی تعقیب ایدیورلردی. بولشه ویکلر فرقه سنک مروج افکاری بولنان «باکینسکی رابوچی» غزنه سی (باکو عمله سی) بزمه یابدینی برمنقشه ده: «آذربایجان مختاریتی تورک بورژووازیسی نک مختاریتی در. بو مختاریته نه روسیه بورژووازیسی، نه ده روسیه ده موقراتیسی راضی اولور. آذربایجان مختاریتی ایستین مساواتخیلر نتیجه ده خرابه زار بولورلر» دییوردی.

غریبدرکه «مساوات» مفکوره سنه قارشی بوضورتله تهدیدکار

[۱] بولشه ویکلر ۱۹۱۷ نجی سنه سنده خوفند، طاشکند، قریم، اوقراینا سکی ولایتلرده مختاریت اداره دعواسیله کندی کندیلرینی اداره به قائلان اهالی سلاح قوتیه تشکیل ایله مشلدر. مرکزی قازانده بولنان اسلام شوزای عسکریمی ایله، تامار شوزای ملیسی، باشقردستان جمهوریتی قریم قورولای حکومتی کذا بولشه ویکلر حکومتی طرفندن قانلی برصورتده انحلال بایتدیرلشدر.

بر وضعیت آن بولشهویک حکومتک ماورای قافقاسیا منلی
(شائومیان) که جینده روس اشغال اوردوسندن تخلیه ایدیلن تورکیه
أراضیسی اوزرنده اُرمی مختاریتک اعلانه عائد (له نین) امضاسیله
ممضی برده قرت بولنیوردی. بوده قرتله شائومیان «عصرلردن بری
مظلوم اُرمی ملتک بکله دیکی آمال ملیه یی قوه دن فعله حیقارمق»
ایچون اُرمی مؤسسه و تشکیلاتنه یاردیم ایتمکله موظف ایدی .
شائومیانده کی بو وثیقه نك تأثیری ایله اولمالیدرکه بر آی اول باکو
بلدییه سنده روس مجلس مؤسسائی داغیدان بولشهویکلره قارشی
بومبار، مترالیوزلر صاحبان «داشناقسوتیون» فرقه سی باکو
«سوویت» ی ایله صیق بر رابطه یه وعسکری براتفاقه کیرمش اولدی .
(شائومیان) که تحت اداردسنده بولنان «باکو عمله وعسکر
سویتی» اُرمی آلایلری و «داشناقسوتیون» فرقه سنک معاونتی
تأمین ایله مسلمان تشکیلاتنه قارشی شدید بر خط حرکت اتحاد
ایله دی . کوزلری اوکنده سربسته جه کزن اُرمی آلائی نفرلری
کورن مسلمان خلق ، مسلمان آلاینک تشکیلی ایچون تقلیسدن
کوندیریلن ضابطانک «سوویت» ضابطه سنجه توقیف ایدلیکنه شاهد
اولنجه ، بالطبع غایانه کلیوردی . بصورتله کوندن کونه چونالان
یاندریم (مواد احراقیه) نهایت بر فساد قیویلجمی ایله طوتوشدی ؛
و ۱۹۱۸ سنه سی مارتک ۱۷ سندن ۲۱ ینه قدر دوام ایدن قانلی
مارت حادثه لرینه سبب اولدی .

بو حادثه ایله بولشهویکلر بر چوق ولایتلرده یابدقیری قانلی
عملیات با کودده ده تطبیق ایدیورلردی . عمله وفقرا حاکمیتی نامه
«مساوات» فرقه سی ایله «ملی مسلمان شوراسنه» اعلان حرب.

ایدن «باکو سویتی» اُرمی آلایلری ایله بالاشترک ۱۰,۰۰۰ م
قریب مسلمان قتل ایتدی. قتل ایدیلر میاننده اکثری عمله وفقرا
صنفندن اولق اوزره بیکلرجه قالدین ، چوجوق وسلاح طاشیالارینه
امکان بولونمایان اختیارلر واردی .

باکو، تورک ملیت پرورلکنک مرکزی ایدی. روس پارتیسی بولنان
بولشهویک فرقه سی بومرکزی داغتمق ایسته یوردی. بوخصوصه او،
روسیه نك تورکلره قارشی غعنوی بر متفی اولان اُرمیلری بولیوردی. هم
حقیقه مارت حادثه سی اناسنده وقوعه کین قتل، برصنف مبارزه سنه قطعاً
بکزه میوردی. بو، هر هنکی بیطرف برمشاهد نظرنده، سلاح مدافعه دن
محروم مسلمان خلقنک امانسز بر صورتده تجزیه سندن باشقه برشی دکلدی.
طوبلر، مترالیوزلر، اُرمی عسکرینک یايلم آتشلری، آتروپلانلر
ولینانده کی بحریه طوبلری هب مسلمان محله سنه توجیه ایدلمشدی .
مسلمان محله سنک باشنه اود یاغدیریاور، جهنم پوسکورتلیروردی .
عجبا مسلمة نلغک ، تورک محله سنک قباحتی نه ایدی ؟

بو قباحت رسماً «مساوات» فرقه سی ایله «ملی قومیه» یه عطف
اولنیوردی. حالوکه بو ایکی مؤسسه نك شوفه د اوکنی آلق ایچون
اجرا ایله دیکی تشبثلر ، اتحاد ابتدکی تدبیرلر وثائق ایله مثبتدر .
فقط بر ملته اعلان خصومت ایتمک بولشهویکلکله یاقیشازدی . بونک
ایچوند، اوزلر ، «مساوات» ی بهانه ، «قومیه» یی مخاطب
طوتیورلردی .

فقط نتیجه ؟.. اون بیک قدر مسلمان عمله وفقراسی مقتول ..
«نازه پیر» مسجد جامعنک مناره لری مرمری ایله ده لئش ، ملی تشکیلاته
مخصوص «اسماعیلیه» خلق یوردی ایله تورک افکار عمومیه سنک

مروج افکاری بولسان « آچیق سوز » اداره خاناسی و « قاسی » مطبعه‌سی یا قلمشدی . اهالی اسلامیه صبی رتده‌یسه معروض قالمش ، برچوق منوران توقیف و حبس ایدلمشلردی .

بوخیج حانه‌دن سوکره باکو تمامیه سوویت اداره‌سنه کچمش ، ماورای قافقه سیادن آیرلمش ، قفلیسه قارشئ مخاصم بروضیت آلمشدی . باکوئک بوسقوطی اوزرینه ماورای قافقاس مسلمانلارینی تمیل ایدن مرکز مسلمان قومیت‌سی‌ده داغیلمشدی .

بو حانه‌دن سوکره بوتون ماورای قافقاس مسلمانلارینک توجیهی قفلیسده انقاد ایدن « سهیم » مجلسه توجیه ایدلدی .

« سهیم » مجلسنده بولان مسلمان اعضا مخصوص بر فراقسیون تشکیل ایتشلردی . بو فراقسیون اولجه صرف مسائل تشریعیه ایله موظف ایکن ، بعده مسلمانلره عائد بالمله مسئله‌لری درعهده ایتک ضرورتندقالدی . « سهیم » ک مسلمان اعضنک خدمت‌ایده‌جکی محملردن اوزاقده بولماسی موجود مشکلاته برقات دهانکلر علاوه ایدیو . ردی . بوسرده وقوعات برطاقم فاجعه‌لر احداثیه وضعیتی دهان زیاده وخیمشدیریوردی . ماورای قافقاسک جنوب غربنده رقوع بولان قانلی حادثه‌لر نظر دقتی جلب ایدیوردی . اولجه روس اوردوسی طرفندن حرب زماننده اشغال اولونان تورک اراضیسی داخلنده ، سوکرده قارص واریون ولایتلرنده کی مسلمانلرک ارمیلر طرفندن قتل‌عامه معروض قالدقارینه عائد یکدیگرنندن دهان دهشتی خبرلر آلتیوردی . برطرفندن باکو قتل‌عامی ، دیگر طرفندن دهان اریوان و قارص هائله‌لرینه معروض قالان ماورای قافقاس مسلمانلرک اوکولرده کچیردیکی فاجعه‌لر حقنده برآز فکر حاصل ایتدیرمک ایچون

۱۵ نیسان ۱۹۱۸ تاریخلی سالف‌الذکر « مسلمان فراقسیون » مضبطه‌سندن مستخرج سطرلری آشاغی‌یه قید ایدیورز :

« قفلیسه کلن روم مهاجرلری قارص ولایتنده کی مسلمانلرک حالی بویه تصویر ایدیورلر : تورک اوردوسی قارشوسندن رجعت ایدن ارمنی عسکری قطعه‌لری و مسلح ارمنی قاجقینلری ره‌کندارلرنده کی مسلمان کویلرینی بر یوزندن سیله‌رک هریشینی آتش و قتل‌جنن کچیریور و تصویری ناقابل بردهشت و فلاکته دوچار ایدیورلر . « غالب » ارمنی اوردوسی حربی غنیمتله ، یعنی سونکواوجنه طاقلمش سود اهر چوققلره کچدکلری بولار اوزرنده مسلمان قادیلرینی جیلاق صوبوندوریورلر روملرک روایتنه کوره بوجنم عذابنی کورمش ، جیلدیرمش قادین و چوققلرک یورک پارچه‌لایان آیتلرینی ، اختیارلرک امیدسز ناله‌لرینی دیکلمک ایچون مافوق‌البشر بر اعصابه مالک اولالیدر . سکسان ایکی کویدن فضله بر ساجق بو تصویری ناقابل فلاکته دوچار اولشدر . » [۱]

زنکین قارص ولایتنک ، قاپتان موسه‌سیان ایله جنرال آره‌شوفک ایقاع ایتدکلری دهشت و وحشتلر یوزندن ، واقع اولان خرابیسی ۱۹۱۵ سنه‌سی حرب عمومی زماننده روس قازاقلری طرفندن یاپیلان فجایی اونوتدیرمشدی .

اریوان ولایتندن کلن خبرلر دهشت اعتباریه بوندن اکسیک دکلدی . « سهیم » طرفندن اریوان حادثاتی تحقیق و فلاکتزده‌لره معاونت مقصدی ایله کوندریلن هیئت مرخصه‌رئس و کیللی ابراهیم آغانک راپورینه نظر آ اریوان ولایتنده ۲۱۱ مسلمان کوی خاکی ایله یکسان ایدیلوب قاجقینلرک (مهاجرلرک) عددی یوز بیکه واریوردی .

بو حانه‌لرک ، تصادفی دکل ، مستقل ارمنستان قطعه‌سنده ملی بر

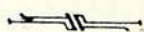
[۱] باکوده مطبوع « استقلال » مجموعه‌سندن مقتبس در .

اکثریت قازانمق ایچون مرتب برپلان اوزرینه اجرا اولوندینی تخمین اولونیوردی.

شو صورتله انکشاف ایدن وقایعک اوگنه کچمک ، وسائل اجرادن محروم وعسکری برقوته استناد ایتمین مسلمان « سیم » فراقسیونک امکافی خارجنده ایدی. یاپیلان تشبثلر، بالطبع، حادثاتک مقیاسیله غیرمتناسب، موقت چاره لردن عبارت ایدی.

IV

قاردهش تورکیه نك امدادی

بولشه ویکلر، آذربایجان تورکلکنک روسیه اختلال کیری طرفندن دخی اعلان اولونان « تعیین مقدرات » حقندن استفاده قالدیغنی، باکو سوقاقلرنده آقدیقلری قانلرده بوغمق، « اسماعیلیه » بناسنده یاقیلان حریت مشعلنی، او محتشم بنانک انقراض ورمادی آلتنده سوندیرمک ایسته دیلر .

بویله مدهش بر جنایت تاریخیه وقوع بولدینی زمان ، ملیت فکر وایده آلتی تمثیل ایدن مسلمان مبعوثلر تفلیسده ایدیلر . او زمان تفلیسده انعقاد ایدن « سیم » مجلس مشترکی، بروجهمذکور، برطرفدن چاریزمدن توارث ایدن قاققاسیا جبهه سنه عائد مسائلک حلی، دیگر طرفندن ده روسیه دن ابدیاً آریلارق اعلان استقلال ایتک مسئله سنی تدقیق ومذاکره ایتمکله مشغول ایدی .

سهمیده کی مسلمان مبعوثلرک بتون همتلری کرک جبهه مسائلنک مصاحانه بر صورتده تسویه سی، کرک قاققاسیا استقلالنک برآن اول قومدن فعله چیقارماسنه معطوف ایدی . چونکه روسیه دن آری ، مستقل بر قاققاسیا تأسیسی ایچون بوندن ده ای بر فرصت کله میه جکنه قانع ایدیلر. مستقل بر قاققاسیا، یالکیز قاققاسیا مسلمانلرینک

دكل ، دائما روس تهديدى تختنده بولان ديكرا اسلام مملكتلرينك دخى منافى اقتضاسندن ايدى . باكو فاجعهسى ، ذاتا مسلمانلرك بوسياسى « جنايتكار » تمايللرينه مقابل ، بولشهويكلر طرفندن ترتيب ايديلن برجزا ايدى .

بالطبع ، باكو ، قفليسك معاونتى بكله يوردى . يالكز باكو دكل ، بوتون آذربايجان ، آذربايجانلرك اشتراكى ايله تشكىل ايدن ، « سيم » مجلسى ايله ماوراي قافقاس حكومتك بومعاونته انتظار ايدى يوردى . فقط ، « هيات ! آذربايجانلى » « سيم » اعضاسك يوكسك صدا ايله باغروب چاغرماسى قفليس حكومتك حقيقى صاحبلرى اولان كورجو منشهويكلرينه لزومنجه تاثير ايدمى . كورجستان داخلنده كى بولشهويزمى بيك شدت وقهرلرله باصديران بواقديلر ، باكويه قارشى قورو اعلان حرب بيله ايتك ايسته مديلر . كنجه مى مسلمان قوميتسك تشكىل ايتديكى استخلاص اوردوسنه ميايونلرله فشك ، اونلرله متراليوز وبرقاج طوپ وعد ايدلديسه ده ، بو وعدلر حقيله طوتولمادى . قفليس مطبوعاتى ايسه ، باكونك آذربايجان « باشى بوزوق » قوتى ايله استردادينه قارشى ، « وقعۀ ارتجاعيه » ديه ، پروتستو ايتدى . نهايت ، « تورك تهلكهسى واركن ، بولشهويكلرله مخاصم اولاماز » ديه آلدقلى بو غريب وضعيتى عجيب ايضاح ايتديلر .

بوصره ده « سيم » ده كى ارمنى قسمك خط حركتى ايضاحه احتياج وارميدر ؟.....

مسلمانلرك انتقامندن ، قفليسك معاونتندن قورقان عصيانكار باكو بولشهويكلرى ، اولجه تدافى بروضيت المشكن ، بودفعه جسارت پيدا ايدمى . تعرضه كچمشر ايدى . باشده آمازاسپ ، آوه تيسوف كى ارمنى فدائيلرى

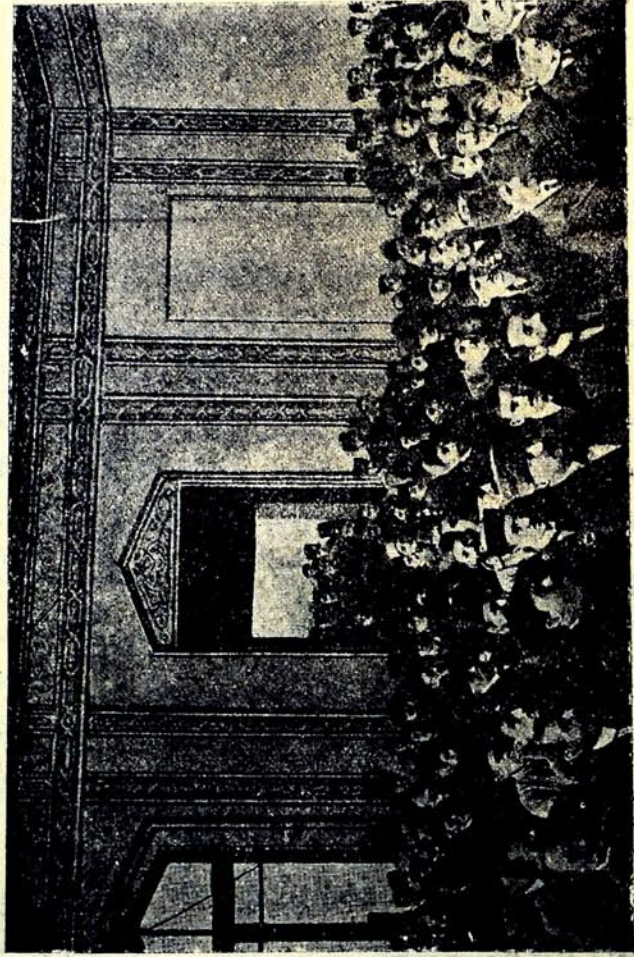
ويترفو كى درس طوبخيلرى اولدين حالده كنجهيه دوغرو يوروين بو متجاوز قوتدن اول امرده ، شاخى متضرر اولدى . اسكى شيروانشاهلرك بو قديم پايتختى بر حمله ده آتسه ويريلوب مشهور تاريخى جامعۀ وارنجهيه قدر ياقيلدى ؛ يالكز ارمنى محلهسى سلامت براقلىدى . بالاخره ، مقابل تجاوز ياپان كنجه قواى مدافعهسك شهره كيروب چيقماسى اورزبن سلامت قالمش اولان بوحمله ده ياندى . يانماق يالكز ايكنى كليسا قاليوردى . شاخى نك دوچار اولدنى تجاوزده لسكران ، ساليان ، قوبا ، نواحى وكورد مير كى قضا شهر وقصبلرى دخى معروض قالدى . بوتجاوزلر ائسندنه ياقيلان خانمانلرك ، قيلان عرض وناموسلرك ، كسيلن قارى قوجهلرك ، يغمايه كيدن مال ومواشينك تصويرى غير قابل تصور برر فاجعه تشكىل ايدر .

تهلكه آرتق كنجهيه ككشدى . برطرفدن كنجه تحت تهديدده ايكن ، ديكر طرفندن ده قره باغ ارمنيلرى باكو بولشهويكلرى ايله برلشمك اوزره برلان ترتيب ايدى يورلدى : آذربايجانك آتش ايله قيليجدن كچيرلمهسى پلانى !

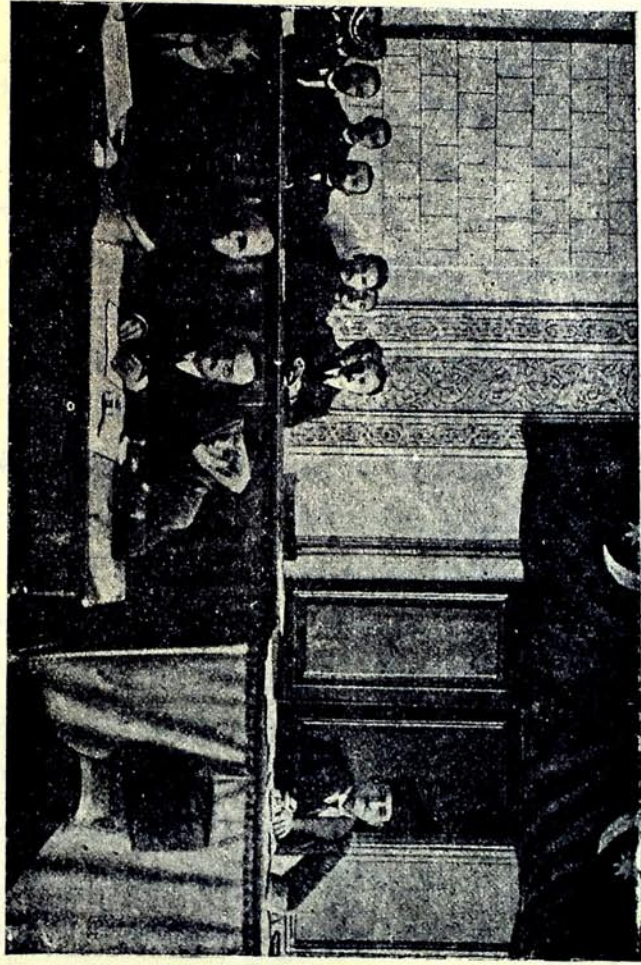
معلوم آء ش ئومينك غزتهسى « مختاريت دكل ، خرابه زار آلاچسكز ! » دى يوردى .

بويله برتهلكه قارشوسنده ماتى مدافعه ايدمى جك يالكز بر كنجه قالمشدى . كنجه ، عهدده سنه دوشن بو آغير وظيفه نى تك باشنه دوام ايتديره مزدى . مدافعه كونلرى اوزاندقچه رشته امور آلدن چقييور ، بولشهويك آلنه كچمىن يرلرده دخى شدتلى بر اطعتسزلك و انارشى ظهور ايدى يوردى .

بوصورتله حيت طيبه سنى تهديد ايدن بر تهلكهيه قارشى ،

مجلس مبعوثانك ايلك جلسه سي: مبعوثين هيئت عموميہ سي

مجلس بمقامك ايلك جلسه سي : شوراي ملي رياضي وهيت وكلا دن بعض ذوات

حاکمیتی قبول ایله مش تفلیس حکومتدن لاقیدلق کورن آذربایجان
افکار عمومی سنده، پک طیبی اولارق، برایمان دوغوردی. بومشکل
وضعیتدن مات قورتاراجق یکانه برچاره واردی :
— تورکیه !

امیدلر هپ اورایه معطوف ایدی . « اوقاردش ملت کله جک ،
بزی دشمن آلدن قورتاراجق ! » . خلقک بوندن باشقه برامیدی
قالامشدی .

حالبوکه مسئله بوقدرده بسیط دکلدی . کندیسنی روسیه دن آیری ،
فعلاً مستقل برحاله اداره ایتکده اولان ماورای قافقاس ، تورکیه
ایله صالح عقد ایتک ایسته دیکی حالدده ، مقصدینه ده ا موفق اولامیوردی .
تورکیه ، ماورای قافقاس حکومتی نامنه طرزونه کلش ، ۱۹۱۴ سنه سی
حربندن اولکی قافقاسیا حدودینک ابقاسنی ایستین ، هیئت مرخصیه
« برهست - لیتووسق » معاهده نامه سنک تممیه قبولی تکلیف
ایدیوردی . بو تکلیفه کوره : ماورای قافقاس حکومتی وقیله
تورکاردن تضمینات حربیه مقابلی اولارق آلان قارص ، آردهان
و باطوم الویه نکه سندن صرف نظر ایتمیلیدی ؛ بوولایتلری بولشه ویک
حکومتی برهست - لیتووسق معاهده سی ایله ترک ایله مشدی .

وضعیت بوصفجه ده دوکولنجه ، طرزون مذاکراتی اولدقجه جدیده -
شیوردی . ارمیلرله کورجولر ، « حرب ایتمیدن تورکیه به تسلیم اولمیز » دیو -
رلردی . بر طرفدن بولشه ویزم ، دیگر طرفدن ده ارمنی و کورجو
جنکجوانی آراسنده قالان مسلمانلر پک مشکل بر موقعده بولنیورلردی .
مع مافیه احوالک جدیدی درک ایدن طرزون هیئت مرخصیه سی
ارمنی ، کورجو و تورک اعضاسنک اتحاد آراسیله تورکیه اولتیماتومنی

قبوله قرار ویرمشکن ، « سهیم » مجلسی کورجومنشه ویکلری ایله
ارمنی داشن قلیرنک اکثریتیه حربه قرار ویرمشدی .

قونفرانس انقطاعه اوغرامش ، حرب باشلامش ، هیئت مرخصه
تفلیسه عودت ایتمشدی . فقط هیئت تفلیسه کلنجهیه قدر ، حربده
عادتا بیتمش ، باطوم سقوط ایله مش ، قارص محاصره ده آلتمشدی .
ارتق تحمل ایتک ممکن دکلدی . حرب دورمالی ، صلح عقد
اولونمالی ، ماورای قافقاس استقلالی رسماً اعلان ایدمیلیدر ؛ یوقسه
بز آریلیر ، کندی باشمیزک چارده سنه باقارز ، دیه « سهیم » ده کی
مسلمان اعضا صوک چاره ده توسل ایتملردی .

یا کلش ماجرایه قاپلدقلیرنی و ماورای قافقاس خلقنک بویله
بر حربیه قطعاً مهیا اولمادیغنی درک ایدن کورجولر دخی بوندن
باشقه بر چاره قالمادیغنه قانع اولدیلر . جنکجو (قه ققوری)
حکومتی اسقاط ایدوب یرینه صلحجو (چهنکلی) قابینه سنی کتیردیلر .
باطومده یکی مذاکرات باشلادی . (چهنکلی) طرزونده کی
تورک مطالباتنک آرتیمه جغه امیدوار ایکن ، حقیقت تصور ایله دیکی کبی
چیقمادی . باطوم ایله قارصده دوکولن تورک قاننه استانبول
حکومتی ، خون بها اولارق ، یکی بر طاقم اراضی طالب ایدیوردی .
آخسخته ، آخالکلک ، آکساندروپول ، سورمه لی ونخچوان قضالری
بو طاقی تشکیل ایدیوردی .

ماورای قافقاس هیئت مرخصیه سی ایله تورک هیئت مرخصیه سی
باطومده مشغول مذاکره ایکن ، نوری پاشا ایله برابر معیتنده بولان
برقاج ضابطایران وقارا باغ طریقله کنجهیه وارد اولملشلردی . اوزمان
مدهش بر آنارشیه معروض ، دیگر طرفدن ده بولشه ویک تجاوزی

ایله تهدید اولونان کنجه، نوری پاشایی کو کدن اینش خلاصکار بر ملک
کبی تلقی ایتشدی . خلقک کندیسنه یابدینی استقبال کنجه تاریخنده
کورولمه مشدر .

باطوم مذاکراتی بر چوق مشکلاته معروض قالیوردی . مذاکرات
اوزانیوردی . کورجولر آرتق ماورای قافقاس حکومتی جزئنده
قالمایی کندی حسابلرینه ضررلی کوریور، آل آلتندن آلمانیا ایله
آکلاشیورلردی . تورکیه ایله متفق آلمانیا آراسنده کی اختلاف
کورجولره بویله بر حرکتک مفید اولاجغنی تلقین ایدیوردی .
نهایت امر واقع اولدی . ماینک یکر می آلتیسنده گورجستان، ماورای
قافقاسیادن آیری، کندی باشنه مستقل بر جمهوریت تشکیل ایتدیکی
اعلان ایله دی .

گورجیلرک ماورای قافقاس فهدر اسیونندن چیقمالری اوزرینه
حکومت متحده پارچه لانش ایدی . بونک اوزرینه سه یمده کی مسلمان
اعضا دخی، گورجیلر کبی، کندیلرینی آذربایجان شورای ملیسی اعلان
ایتدیلر . ایکی کون صوکرده، مایسک یکر می سکرزنده، شورای ملی
آذربایجانک استقلالنی اعلان وبو کیفیت ۳۰ مایس تاریخلی تعمیمی ایله
بتون دولتره بیلدیردی . [۱] شورای ملی اعلان استقلال ایله برابر
آذربایجان حکومتی دخی تشکیل ایله دی . ایلك حکومت ، تفلیسده
آذربایجان حرکت مایه سنک دشمنلری طرفندن قتل ایدیلن مرحوم فتحعلی
خانک تحت ریاستنده تشکل ایتشدی .

ماورای قافقاسیا حکومتک انحلالی ایله باطومده کی هیئت مرخصه
[۱] « آذربایجانک تشکی » نام رساله یه مراجعت اولنلی .

دخی بالطبع انحلال ایله مش ، اونک مقابلنده آذربایجان ، گورجستان
و ارمنستان هیئتلری منفرداً صلح مذاکره سنی ادامه ایتدیرمشلردر .
باطومده ۴ جزیرانده دولتعلیه نامنه عدلیه ناظری و برنجی مرخص
خلیل بک ایله شرق اردولری قوماندانی وایکنجی مرخص و هیب پاشا
حضر تلی ، آذربایجان نامنه شورای ملی رئیس رسول زاده محمد امین
و خارجییه ناظری محمد حسن بککر طرفندن بر مخادنت عهدنامه سی
امضا ایدلدی . بو معاهده نك ۴ نجی ماده سنه بناء مملکتک امنیت
و آسایشی اعاده ایتک اوزره آذربایجان جمهوریتی تورکیه دن معاونت
عسکریه ایسته مک حقنی حائز ایدی .

آذربایجانک نه کی مشکلاته معروض قالدیغنی وبو تلمکلی مشکلاتدن
چیقا بیلیمک ایچون تورکیه نك معاونتنه محتاج اولدیغنی، آذربایجان مملکتلی
طربزون ایله باطومده تورکرله واقع اولان تماسلری ائناسنده کرک
شفاهاً و کرک تحریراً آکلاشیلردی . بوکره آذربایجان شورای
ملیسی نامنه بز و خارجییه نظارتی نامنده محمد حسن بک سالف الذکر
معاهده نك ۴ نجی ماده سنه استناداً تورکیه حکومتنه مراجعتله قوای
امدادیه ایسته دک .

بوتون آذربایجان خلقک چارچشمه بکله دیکی امیده تر جان اولان
بو مراجعتمزه تورکیه هیئت مرخصه سی همان موافقت جوانی ویردی .
فقط گورجستان طریق ایله کیده جک اولان قوای امدادیه ، آلمانیا
حکومتک کو ستردیکی مشکلاتدن دولانی ایسته نیلدیکی بر سرعتله
یتیشه میوردی .

شرائط و وقایع فوق العاده ایچریسنده اعلان استقلال ایدن
شورای ملی کنجه یه نقل ایتدی .

حزیران اینک ۱۶ سنده عقد ایله دیکی تاریخی جلسه سنده شورای ملی، فتحعلی خانک ایکنجی قاپینه سنی تشکیل و بوتون اختیاراتی مذکور حکومت حواله ایده رک، احوال فوق العاده حسیه، کنیدیسی تعطیل مذاکرات ایله دی. مجلسک بو خصوصده اتحاد ایله دیکی قرار بروجه آئی ایدی: «آذربایجانک پکیرمکه اولدینی مشکلات داخلیه و خارجیه بی نظر اعتباره آلاق، آذربایجان شورای ملیسی، بوتون حقوق و صلاحیتی فتحعلی خان خویسکی تحت ریاستنده تشکیل ایدن قاپینه حواله و مذکور قاپینه بی آزای عمومیه اوزرینه مستند بلاتأخیر مجلس مؤسسان دعوت اولونجهیه قدر آذربایجان حق حاکمینی کنیدی آئنده بولندیرارق کیسهیه ترک ایتهمیه موظف ایدر.» آذربایجان شورای ملیسک شو صورتله تعطیلی اوزمان کنجهده حصوله کلن برطانیه سیاسی مبارزه لر نتیجه سنده حاصل اولمشدی. بومبارزه، مملکت اصول اداره سنده عائد ده موقراسی جریانلرله آریستوقرات ذهیتلر آراسنده وقوعه کلیوردی. هر طرفدن دشمن بر قوتله محاط اولان مملکتده بو کبی مبارزه لری برزمان موقت ایچون بر طرف ایتک لزومی واردی. بولزوم صلاحیت واسعه بی حائر بر حکومت تشکلی صورتیه تأمین ایدیه بیلیمشدی.

آذربایجان تاریخ تشککده وقایع مهمه دن اولان بوحادثه ائناسنده شورای ملی نک نه کبی حسیات ایله متحسس اولدینگی کوسترمک ایچون رئیس اولق صفیه سوله دیکمز اختتام لفظی قیماً بورایه درج ایدیورز:

«... اومت، افندیلر، آذربایجانک موقت پایتختی اولان کنجهده، ناقص ده اوله، حاکیت ملیه بی تمثیل ایدن بر مؤسسه نک شو صورتله میداندن چکیلک مجبوریتنده قالی، هیچ شهسز، ده موقراسینک بر جمعیت و قوای مرجعه نک بر موقتیتدر. بورجمت آق و پاک قوتلره مقابل قار او ناپاک قوتلری تقویه ایدم جکدر. بونقطه نظر دن کورولنجه ایلک باقشده بزم حاکم اوقرایانک

حالته پک بکزمه یور کیدر. بوحالر بزده روسیه مقاصد انقلابیه سنک افلاسته دائر بر عقیده حاصل ایدر یور. فقط، افندیلر! ظواهرله قالیلم. سطحی دوشونمیه لم، پکده مایوس اولیلم. روسیه انقلاب عطشی، هر نه درلر سه دیسینلر، قطعاً افلاس ایتدی. روسیه ده انقلاب نه یاباجقدی؟ بو سؤال «یوک روسیه» فکری ایله مسموم اولان روس انقلابچیلری نقطه نظر دن دکل، انقلابک کنیدی طبیعتی تحلیل ایدم رک، جواب ویرمه لیدر. بویه باقیلر سه، روسیه انقلابی مظلوم و مغدور صنفلره محکوم ملتلی آزاد ایتمه لیدر. مغدور صنفلر، تقدیر ایدم که، ایسته دیکلرندن فضل سنی آلدیلر. ملتلیر ایسه برر بر رکب استقلال ایدیورلر. انقلاب، دنیانک آتیدن برنی طومان یوک روسیه یازاتقله ی موظف ایدی؟ قطعاً دکلدی. افراطه واران صنف حریتلری البته که تقید اولوناجق و معتدل بر شکل کیرم جکدر. چونکه حریتک یوشکلی، هیچ شهسز که، حریت دکل بر آتندر. فقط بو بولده یایله جق رجعت، امین که هر حالده انقلابدن اول موجود اولان حدودک اوتنه سنده دکل، بریسنده توقف ایدم جکدر. دیمک احوال اولکینه نسبتله هر حالده اینی اولاجقدر. «افندیلر! بن سابق روسیه اراضیسنده کذران ایتمکده اولان وقایه بویه باقیورم. بوکا کوردهد حالا امیدرمله برابر یاشیورم. بیلورم افندیلر که، آذربایجان روسیه انقلابک وضع ایتش اولدینی مثبت نظریه لرله، اعلان ایتدیکی اقایم حریتدن صوک درجه ده استفاده ایدم جکدر. ایسته مستقل بر آذربایجان: سیاست کسب حریت و استقلال ایدم جک آذربایجانده اجتماعی حریتلر و حقوق بشره عائد دستورلر هر حالده مستبد روسیه زمانندن ده کینش، دهامساعد اولاجفته شه ایتم. حتی، افندیلر، سوله مک ایسترم که، آذربایجان قافقاسیه ده الک حریت پرور و انقلابی تصور اولنان کورجستاندن دهامسعوددر. چونکه بوراده، بزم داخلی حریتلرزه اجرای نفوذ ایدن و ایدم جکی متصور بولنان قوت یابانجی بر قوت دکل، اوز قوتمزدر. (آقتشار) بورادن استقبال، یوک ووشانی بر ملتک مختلف شمه و بوداقرخی توحیده دوغرو کیده جک که عین مقصدمزدر. (آقتشار). اجتماعی و حقوقی حریتلر ده، بالفرض غایب ایتسه ک بیه، سیاست قازاناجق، تلافی مافات ایدم جکیز. حالیکه اوقراینا ویا کورجستان اولیه دکدر.

«اوت افندیلر! پکده ناامید اولمایلم. تاریخک، آمال ملیه مز نقطه

نظرندن، مساعد بر زمانده اولدیمیزی، تورک اتحادی ایچون فرصت اله یکدیکنی اونوتیمالم. بوتون مساعیمیزی بوحریت سیاسیه تک تئیتنه صرف ایدمالم. بونک ایچونده هر دزله فداکارلغه آماده بولونالم ... »

یوقاروده مقتبس قرارنامه اوزرینه شورائی ملی طرفندن مملکتک اداره سنه موکل اولان حکومت بر آن اول با کویی استرداد ایده جکدی. نوری پاشا معیتده کی اوردونک معاونتی ایله آذ بر زمان ایچریسنده، با کو ولایتندن ماعداء بالمله آذربایجانده امنیت تمام تأمین ایدلدی. یالکیز با کو ایله حوالیسی بولشه ویکلرک النده ایدی. بونلر آراسره خروج یاپارق. تجاوزده بیله بولنیورلردی. ۵-۶ ایلق بر فرصندن بالاستفاده بولشه ویکلر اولدقجه مهم بر مدافعه قوتی حاضر لامشاردی.

خارجدن، آذربایجان وتورکیه قوای ملیه سی طرفندن، تضییق اولنان بولشه ویک - دانشاقسیون قوتی داخل صاریلیور، آرارینه نفاق کیریوردی. بالاخره محصور بولنان با کوده بولشه ویک دیقتاتو- راسنه قارشی بر اختلال ظهور وموقع اقتدار، ارمنی آلایلی ایله با کو لیم ننده کی بحریه لیلره استناد ایدن، ارمنیلرله روسلردن متشکل بر (دیرکتوار) انتقال ایدیور. بو دیرکتوار انکلیزلری با کویه دعوت ایدیور. او زمان ایرانده بولنان انکلیز قوماندانلنی واقع اولان بودعوت اوزرینه با کویه عسکر چیقاریور. وضعیت بوشکله کیرنجیه تورکیه دن یکی قوتلر جلبه لزوم کورولیور. آلمانلر ایسه - یوقاریده ذکر ایدلدیکی وجهله - کورجستان طریق ایله با کویه کیدن تورکیه قوای امدادیه سنی توقفه اوغراتیورلر. بونک اوزرینه با کونک استردادیه ایلوک اون بشفه قدر کجکیور.

نهایت قانلی بر مقابله و غنود بر مقابله دن دوکره ، قلاوده ش.

مجلس معرّنن حال اجتماعه اکن . بیوتلرک آرقه سنده مذاکراتی استماع ایدن سامنلر

خلاصه جان آتان قهرمان محمدجك تورك وحدتی تاریخنده آلتون حرفلره یازیلانجق بر فداکارلغیه آذربایجان قوای ملیه سی کندی پای تخته کپریور . آلتی آی تمام خون جگر یبین اهالی اسلامیه نك یوزی کولیور . قربان بایرامی کبی مسعود برکونده باکو تکرار کندی صاحبزینک آله کچور .

او زمان بز استانبولده ایدک . وسطی آوروپا دولترینک اشتراکی ایله طویلاناچق قونفرانسه اشتراک ایچون دیگر قافاسیه جمهوریتلری ایله برابر آذربایجان جمهوریتی تمثیل ایدن دیمت مرخصه ریاستنده بولنیو . ردق . او دورک حریبه ناظری وباش قرماندان وکیلی بولنان انور پاشا حضر تلری تلفون ایدیورلردی :
— امین بك ، باکو آلدی !

بو قیصه خبرك بنده تولید ایتدیکی تأثیری قابل دكل تصویر ایدم . و او تأثیری حالا اونوتامیورم .
بوندن برقاچ کون اول آلمانیا حکومتك بر قرارینی پروتسو ایتمشك . آلمانیا دولتی بولشه ویک حکومتی ایله بزه ست - لیتووسق معاهده سنه ذیل ارلارق پایدی بر معاهده موجبنجه باکو ولایتك تا کور نهرینه قدر روسلره ترکنه رضا کوسترمش ، مقابله کنیسنه پترول امتیازینی تأمین ایله مشدی . استدمز احمد بكک تعبیری وجهله بزى برتنکه غازه ضايمشدى . بومناسبتله بزه مراجعت ایدن غزته جیلره « باکوسز آذربایجان باشمىز بدندرا ! » ديمشك .

قافاسی مشهور کیوتین منکنه سنده بولان برآدامك خلاصی ناصل بر حیات نوین ایسه ، باکونك استردادى دخی اونسبتده اعجاز کار بر وقعه ایدی . هم حقیقتاده اويله ایدی . صوکرده ، منحوس براختلال

نتیجه سنده مزارلری منسی قالان آناتولی محمدجکلری باکوده کی شهادتلری ایله تورکلکه یکی بر سیاسی وجود اعطا ایدیورلردی .
مادتاً منسی ، فقط معنأ بوتون قبلرده مدفون بولنان بوقهرمان شهیدلر یالکز باکوده می درلر ؟ نخبواندن ، قره باغدن ، شاخیدن ، کنجه دن تا باکویه قدر بریر وارمی که اوراده بویه بر فداکار یاعاسین ؟ ...!

اودت ، آذربایجانك هرجهتنده شاعرک تصویرایتدیکی « صارماشقلى بر مزار » بولورسکزرکه « قیزلر ، کلینلر » طرفندن زیارتگاه حاله قونیلان بو مزار ، قارداش امدادینه قوشان « تورک » مزاریدر .

موندروس متارکه سنك قافقاسياده کی نتایجی

تاریخک دها باشقه جلوه لری وارمش .

تورکیه، موندروس متارکه سنی عقدایتمک مجبوریتند قالدی . بزد
بکله دیکمز قونفرانسک انعقادینی کورمه دن کری دونیوردق . «یوروک
واپوری» شالدن شدتله أسن مخالف بر روزکاره قارشی بوغازدن
چیقور ، بزی باطومه دوغرو کوتوریوردی .

تشرین اول صوکلرینه دوغرو با کوده ایدک . هنوز سهوین
سیالرده درین براندیشه کورونیوردی . تورک اوردوسنک کیده جکی ،
انکلیز اوردوسنک کله جکی خبری هر کی مضطرب ایدیوردی .

عجبا نه اولاجق ؟ انکلیزلره برابر روس اردوسی ، ارمی
مفرزه لری دخی برابر دونه جکله ، کیم بیلیر اهالیدن نه کبی انتقام
الاجقزلر ؟...

نوری پاشا ، انزله لیده بولنان متفقین قوای عسکریه سی قوماندانی
جنرال (طومسون) دن موندروس متارکه نامه سی موجبنه برهفته یه
قدر با کونک ، برآیه قدرده بوتون قافقاسیانک تخلیه سنی طلب ایدیوردی .
نوری پاشا ، کندیسنک آذربایجان خدمت عسکریه سنه کچدیکنی ایلری

سوره رک ، با کوده قالمق تشبشده بولندیسه ده ، فائده ویرمه دی . طومسونک
اولتیا تومی قطعی ایدی . باشقه هیچ برتاویل و تفسیره امکان براتما یوردی .
اوزمان مقام صدارتده بولنان توفیق پاشانک بر تلغرافی کلشدی .
بوتلغرافده متارکه نک ماده مخصوصه سی احکامجه عثمانی عسکرلرینک
آذربایجانی تخلیه ایتمه لری ضرورتی خبر ویریلدیوردی . آنا وطنی
مشکلاته صوقق ایسته مه یین ضابطان استانبولدن کلن امره تبعیت ایتمک
قرارینی ترجیح ایدیورلردی .

با کونک استردادندن صوکره شورای ملی تکرار طوبلانمشدی .
(۱۶ تشرین ثانی) مملکتک بعضی اقسامی ایله شورای ملیده بولونمایان ملی
اقلیتلره دخی ممثللرینی کوندرمک ایچون شورای ملی یکی بر قانون وضع
ایدیوردی . بوقانونه کوره ۱۲۰ مبعوذن متشکل بر مجلس طوبلاناجق ،
یکی تخذت ایدن احواله موافق مشترک بر حکومت تشکیل ایددجکدی .
اونوتولیه جق آغیر بر کون . تشرین ثانینک ۱۷ سی . انکلیز
باندیره سی ایله چار روسیه سنک بایراغنی حامل اولان فیلو با کولیمانیه
یاناشیوردی . برآز اول با کودن رجعت ایدد رک انزله لیده تحشد ایدن
بوقوتک با کوده اوطور مقده اولان آذربایجان حکومتیه قارشی آلاجنی
وضیعت نه اولاجقدی ؟ - بللی دکل .

تورک اوردوسی چکیلش ، آذربایجان قطعانی دخی یوق . چونکه
کلن قوماندانق آذربایجان قطعانی دیه عسکر طانیمایور . آذربایجان
عسکری نامنه منتظم بر قوت ذاتاً یوق کبی ایدی . قوماندان نوری پاشانک
اوزمان شورای ملی رئیس صفتیه بکا یازدی بی بر مکتوبدن آکلاشلدی بی
وجهله یکونی آنحق ۱۵۰۰ کیشیدن عبارت اولان آذربایجان عسکرینک
طوبلو اولارق بریرده بولونمایوب مملکتک مختلف نقطه لرنده طورددی بی

آکلاشیلیوردی. آذربایجان حکومتی بوکون باکوده تقویه ایدن قوت یالکز ۵۰۰ کیشلیک برمیلس (پولیس) نفرلندن عبارت ایدی. فرضا قوت اولسه بیله، آلمانیاک، تورکیانک تسلیم اولدینی برقوته قارشى آذربایجانک حرب آچاسی بالطبع عقیله بیله کلزدی. بناء علیه مسئله یالکز دیپلماتیک وسیله لرله حل ایدیله جکدی.

اوچ کون اول صورت مخصوصه ده کوندریلن هیئت [۱] انکلز قوماندانک صوگ سوزی بواولشدی که: «بزم بیلدیگمز، آذربایجان خلقک آرای عمویمه سندن دوغمه برجهوریت یوقدر؛ یالکز تورک قوماندانلغک انترقه سی ایله تشکل ایتش برحکومت وار. مادام که سز بونک عکسنی ادعا ایدیورسکز، اوحالده کلیر، محلنده تدقیق، اوکا کورده ده قرار ویررز»

بو «قراره» متوکلانه انتظار ایدن آذربایجان حکومتی انکلز قوماندانلغه ویردیکی نوطه ده متفقارک شوصورتله آذربایجان طوبراغنه ورودینک آذربایجان استقلال و تمامیت ملکیه سنی مخل اولامیه جنی امیدینی درمیان ایدیوردی.

۱۷ تشرین ثانیده ایکی باکو واردی: محزون مسلمان باکوسی ایله غمون خریستان باکوسی. شهر اوزرنده روس (بچه راخوف) قطعانه منسوب آنه رویانلردن بیاننامه لر صاحیلور، بوبیاننامه لرده روس وطنداشلری باکونک تکرار آنا وطنه اعاده سی ایله تبریک اولونیورلردی.

«اخراج» بلاحاده اجرا ایدلدی. آذربایجان بایراغی ایله مزین کوپرویه چیقان (طومسون) ی خارجه ناظری معاونی سلامه ددی.

[۱] بو هیئت یوسفلی نصیب، آغا اوغلی احمد و حاجنکی مهدی بکردن عبارت ایدی.

مقابلنده، طومسون، کندیسینی حرب عمومینک ختامی وصلحک اعاده ایتک اوزره بولوندینی ایله تبریک ایتدی.

ایکی کون صوکره قوماندانلغک اهالی اسلامیه بی مایوس ایده جک بر بیاننامه سی نشر اولونیوردی. بوبیاننامه ده بچه راخوف بیاننامه سنده اولدینی کی «غالب ائتلاف اردوسنک مملکته دونمه دن اول ظفر مشترکه بونجه خدمت لری دکن فداکار روس خلقنه ادای دین شکران ایتک وظیفه لرندن اولدینی بو وظیفه نک ایفاسی ایچون روسیه دن قوپارلمش قافقاسیانک دشمندن تخلیه سی ایچون (اوفه) ده تشکل ایدن روس حکومتی ایله بالائتلاف بورایه کلندیکی «آکلاشیلیوردی».

بویله بر بیاننامه نک تأثیرینه، برده انکلز اوردوسی ایله برابر گلش بچه راخوف قطعانی ارمنی مفزره لرینک شهرده احداث ایتمکده اولدقلری حادثه لر واهالی اسلامیه قارشى طاقندقلری تحقیر آمیز حرکتلردخی تصور ایدیلیرسه، اوزمان نه کی ساعتلر یاشانمقده اولدینی کندی کندینه آکلاشیلیر. تورکجه یازیلی لوحه لرک قیرلدیغنه، آذربایجان باندیره سنک تحقیراته معروض قالدیغنه، بوشنه تفنک آتیلهرق مسلمانلرک هر واسطه ایله تحقیر و تجاوزه معروض قالدقلرینه عائد وقعهر همان اوکنه کیلمز بر فساد توره تک ادرزه ایدی.

باکو بویله اندیشناک کونلر کچیرمکده ایکن دها بر قاچ کون کندیسینی ایله برابر بولان تورک قوماندانلغنی، کنجه حزین بر تأثرله تشییع ایدیوردی.

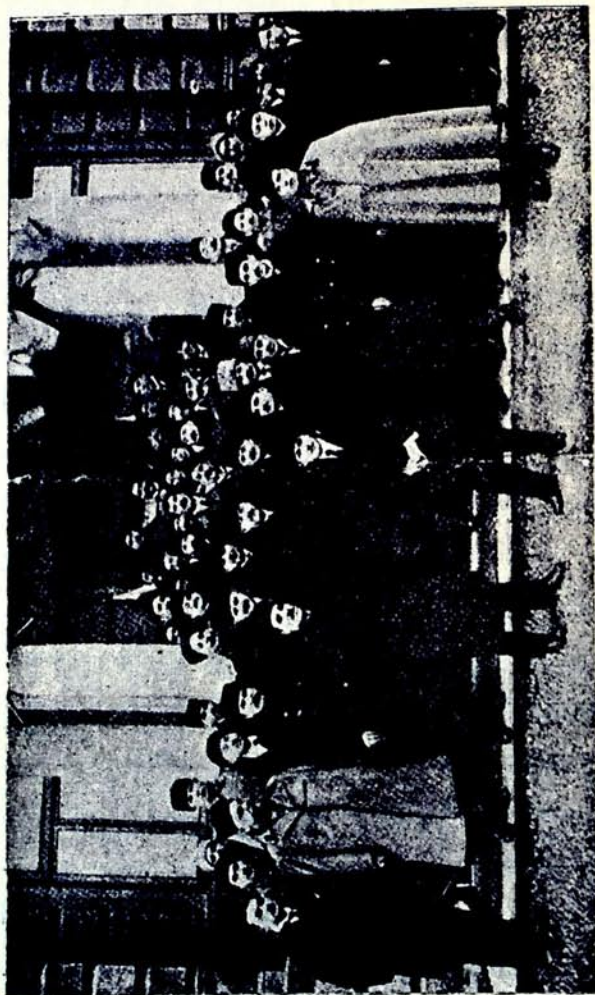
مجلس مبعوثان واجراآت

بویله بر مشکل وضعیت ایجریسند آذربایجان شورای ملیسی
حکومتک اساسلرینی تقویه ایتمکه مشغول ایدی .
کانون اولک یدیسند آذربایجان مجلس مبعوثانی آچیلوردی .
بیوک بر جمعیتک حضوری ایله آچیلان مجلسده سویله ن نطق
افتاحی ختامند آذربایجان بایراغه خطاباً سویله ن « بر کره یوکلن
بایراق بر دها اینمز » . شعاری هیجانی و سوردکی آقیشلرله قار-
شیلانه رق یکی بر حیاته کیریلیوردی .

فقط نه وخیم و نه مظلم بر وضعیت ایجریسند ...؟! .

بر طرفده متفق قوماندانلغک نفوذیه قائم مسلح بر قوت که
آذربایجان، دیه بر موجودیت طانیبور؛ دیگر طرفدهده خلقک آرزو
واراده سندن قوت آلان بر حکومت که منتظم بر عسکری قوته استناد ایتمه بور.
متفق قوماندانقله هم آهنگ بولان روس تشکیلاتی ایله، فرق سیاسیه سی
اولماز درجهده شپارمش، صوک درجهده جسارت المشلردی .
آذربایجانلیلره «اعلان ایتدیککز استقلالدن استکفاف ایدیکزده سزک
ایچون شفاعت ایدم!» « دیورلر، وموقاً تشکیل ایده جکبری حکومت
حلیهده آذربایجانلیلره بالنسبه دها مهم بر موقع تأمین ایده جکبری

آذربایجان رجال و مبعوثانلرندن بر غروپ : جمهوریتک اوروپا دولترنجی تصدیق میناسیتله خاربه
نظارتمده لیلان سراسدن چتارکن

لطفی ده آریبه علاوه ایدیورلردی . ارمی تشکیلاتنک خصومت و عنادی ایسه ده بارز ایدی . بوقدر مشکلات سیاسی مواجهه سنده آذربایجان رجالی ایچون موازنه بی غائب ایتمه بوبده استقلال اساسی اوزرنده ثابت قالمق و بو باده متانت کوسترمک حقیقه ده مشکل ایدی . بومشکلات مواجهه سنده استقامت لری ۳۶۰ درجه دیکشملر واردی . ملیت پرورلک لریه شبهه ایدملرین بعضی ذوات محترم بیله حاصل اولان و خامتی آکلامق ایچون « استقلالدن استنکاف » تکلیفی تدقیق ایتمک ضعفه دوشدیلر . برکت ویرسین که حکومت باشنده دوران فتحعلی خان ایله شورای ملی اکثریتی تشکیل ایدن مساوات فرقه سی رؤسای ایله صول جناح قروپلری بویله برپایکدن محفوظ قالدیلر . « روسلر » ارمیلر مجلس ملی نظامنامه اساسیه سینه کوره حکومته اشتراک ایدمیلرلر ؛ بوندن فضلّه شرائطی قویاً قبول ایدمیز » دیدیلر . موفق ده اولدیلر .

مجلس مبعوثان تشکلی متعاقب حکومت تشکلی تکرار فتحعلی خانه توجیه ایدلای . فتحعلی خان قایینه سی تشکل ایدمک بیاننامه سی ارقودی و مجلسجه اعتماد فاراندی . بونی متعاقب دول منفعه قوماندانلری نامه جنرال طومسون ۱۸ کانون اول ۱۹۱۸ تاریخله نشر ایله دیکی بیاناسنده « فتحعلی خانک تحت صدارتنده قوالسیون آذربایجان حکومتی تشکل ایتدیکندن ، متفکر قوماندانلر آذربایجان ماخلنده ، یکانه مشروع برحکومت اولق اوزره ، بوحکومتی طایفه جفی و اوکا مظاهرت تامه ده بولنه جفی » عمومه اعلان ایدیورلردی . قوماندانلرک ایلمک بیاننامه سی مغل اولان بو ایکنجی بیاننامه سی باکو محیطنده بیوک برانقلاب افکاری موجب اولدی . او وقته قدر

قوماندانلرک مدیحه خوانی بولان روس و ارمی مطبوعاتی شمدی ، برکون اول تحیل ایتدک لری مقامه ، شتم و کفرلر یاغیرمایه باشلادیلر . آذربایجان مقاصدینی مدافعه ایدن مسلمان مطبوعاتی ایسه ، بالطبع ، قوماندانلرک بوحرکتی تقدیر وستایشلرله قید ایدیورلردی .

روس تشکیلاتلری بوضعیه یالکیز غزته نشریاتی ایله مقابله ایتمکه اکتفا ایتمیدیلر ؛ متفق قوماندانلری علمیه برطاقم ترتیبات انقلابیه دخی توسل ایتدیلر . بونک اوزرینه اولک آفاق اولانلردن برقاج آدم توقیف ایدلای و ازده لیه سورولدی . بو وقعه اوزرینه باکوده بولان روس و ارمی عملیه سی تعطیل اشغال ایتدی . الکتریک مرکزینک باشلیجه عملیه سی خرسیتان اولدیغندن بونلرک تعطیل اشغالی ایله بوتون حیات دورمش اولیورلردی . بو حادته مؤثر اولدی . محبوسلر اعاده ایدلای . علاوه اولارق مطبوعاتک قوتزولی دخی ، روس تشکیلاتنک طلبی اوزرینه ، آذربایجان حکومتک صلاحیتی خارجنده طوبیلدی .

دیگر بروقه اوزرینه تکرار عینی تشکیلات طرفندن ایکنجی برتعطیل اشغال تشبثی واقع اولدی . بوتشبت قسماًده آذربایجان حکومتی علمیه توجیه ایدلمشدی . مقصد ، حکومتک ضعفی اثباتله مشکلات تولید ایتمکدن عبارت ایدی . فقط ، بودفعه مسلمان عملیه سی « مساوات » فرقه سی طرفندن لزومی درجهده تشکل ایدلمشدی . مسلمان عملیه بودفعه خرسیتان عملیه ایله تشریک مساعیده بولونمادی . واقع اولان تعطیل اشغال تکلیفی پروتستو ایتدی . دیگر طرفندن ده حکومت تدابیر قطعیه ایله الکتریک مرکزینی ایشله بیلدی . دوشونولان ضربه بوشه گیتمشدی . بو وقعه دن صوکره حکومت مایه نک سیاسی وضعیتی رصانت پیدا

ایدیوردی. بو حادثه‌نک نتایج فعلیه‌سندن بریسی پولیس مدیریتده-
کی اجنبی قومیسرلکنک الفاسی، دیکری ده مطبوعات قوتروله عائد
حقک تکرار حکومتی اعاده‌سی ایدی.

حکومت بونکه اکتفا ایتیموردی. قوماندانلغه ویردیکی نوطه‌ده
« صلاحیت حقوقیه‌سی قوماندانلقجه طائش بر آذربایجان حکومتی
وار ایکن، دول متفقهدن بولونمایان روس بیچارخوف اوردوسی ایله
آسایش عمومیه‌یی محل اولقدن باشقه بر فائده‌سی متصور بولونمایان
أرمنی مفروزه‌سنگ با کوده بولونمالرینه بر سبب اولدیغنی بیانه مذکور
قطعات عسکرینه‌نک بر آن اول آذربایجاندن اوزاقلاشماسی » طلب
ایله‌دی. بو نوطه اوزرینه بیچارخوف آلائی آلدینی ۴۸ ساعتک بر
مهلت ظرفنده با کوبی ترکه مجبور اولدینی کبی، أرمنی مفروزه‌لرینک
انحلالی دخی تقرر ایتدی.

انکلیز قوماندانلغک ایلک ورونده کوردیکی تدبیرلردن بریسی ده
لیمان اداره‌سی ایله مؤسسات مالیه قوترولنی کندی النده بولندیرماسی
ایدی. آذربایجان حکومتک تشبئی ایله بوایکی قید دخی رفع ایدلدی.

حکومتک تشکلی متعاقب او زمان (وه‌رسای) ده
طوبالانه‌جق صلح قونفرانسنه اشتراک ایچون بر هیئت مرخصه
تشکیل ایدلدی. اوزمان مختلف غروپلرک تألیف‌یین وحقی نازلانملرینه
بیله جمهوریتک یکانه قوتی تشکیل ایدن جبهه ملیه وحدتی نامنه
فوق‌العاده اهمیت ویرایوردی. بونک ایچونده هیئت مرخصه
اعضاسی حکومت طرفندن دکل، بوتون جریانلری تمیل ایتک
اوزره فعلاً مجلس مبعوثان طرفندن انتخاب ورسماً حکومت طرفندن

اعزام ایدلمشدی. [۱] بو هیئت آذربایجان موجودیتی ممالک اجنبیه‌ده
طایتمق، حقوق ملیه واستقلالنی مدافعه ایتک وصلح قونفرانسنده
کندیسنی تمیل ایله‌مک وظیفه‌لری ایله صلاحیتدار ایدلمش ایدی.

هیئت، قوماندانلق طرفندن کوستریلن تسهیلات اوزرینه آذربایجان
استقلالنی بین‌الملل بر ساحه‌ده مدافعه ایتک مقصدیله با کودن یوله‌چقیدی.
محترم قاره کوروپورکه اوردوسز بر حکومت قورولمشدر.
هم حقیقتاًده اوله ایدی. وقایعی نقل ایتدیکمز بو دم‌لرده با کوده
آذربایجان اوردوسی بولونموردی. چونکه قوماندانلق موندروس
متارکه نامه‌سنی یالکیز تورکیا اوردوسنه دکل، آذربایجان قطعانه‌ده
تشمیل ایدیوردی. بونک ایچونده حربیه‌ناظری جنرال صمد بک
با کوده دکل، اکثریا کنجه‌ده بولونیور، ایلک آذربایجان آلائی
تشکیل ایتمکه مشغول بولونیوردی. نهایت، کنجه‌ده تشکل ایدن بو
آلایک با کویه وروینه دخی موفقیت حاصل اولدی. حکومت ملیه
زماننده با کونک یاشادینی اک صمیمی سوینج کونلردن بریسی ده
بو ایدی.

[۱] هیئت مرخصه بر رئیس، اوج اعضا، او چده مشاوردن عبارت
ایدی. رئیس، مجلس مبعوثان رئیس طوبیخباشف علی مردان بک؛ اعضا :
مجلس مبعوثان اعضاسندن آغا اوغلی احمد بک؛ شیخ الاسلام زاده اکبر
آغا؛ حاجنکی محمد حسن بک؛ مشاورلرده: مبعوثان سید مهدی زاده میر
یعقوب بک ایله محرم زاده محمد بک و محرریندن حاجیکلی جیحون بک ایدی.
بونلر میاننده یالکیز بریسی « مساوات » فرقه‌سنه منسوب اولوب دیکرلری
مبعوثانک دیکر جریانلری تمیل ایدیورلردی. « مساوات » ی تمیل ایدن
محمد حسن بک جمهوریتک سقوطندن اول مملکته عودت ایلمش و اوراده
قالمشدر. محمد حسن بک بعده فرقه‌سنه اهانتله بولشه‌ویک طرفته کچمش.
میرتد اولمشدر.

انكليزلرك با كويه ورود ايتدكلى كون نشر ايتدكلى بياناميه روس و ارمى تشكيلاتك خسارت و فضولقلرى ضميمه اولديغنى كورونجه « ايلك حمله ده بوتون قوزلى تسليم ايتك ايتنه ينلرك، اون كون صوكره نه بيهوده قورقويه دوشدكلى ۱۹۱۹ سنهسى نيسان ده (آذربايجان اوردوسنك با كويه ورود ايتديكى كون) كشف ايدلى . فرضا بوتون شوراي مى او قورقوايله متحسس اوليدى ، احتمال كه ، آذر- بايجان جمهوريتى هيدچ تأسس ايتمه دن محو اولوب كيده جكدى .

بالطبع انكليزلرك بو حركتى آذربايجانليرك قارا كوزلرينه عاشق اولد قلرندن ايلرى كچه يوردى . ذاتاً عشقك بر سياست عاملى اولدينى داستانى زمانلرك ابتدائىلىكى ايله برابر چوقدن افسانهيه قاريشوب كيتمشدر . بوراده عشق دكل ، سياسى و اقتصادى منفعتلر واردى . با كوپترولك مستقل قافقاسيالى بر حكومت ائنده بولماسى و على العموم قافقاسيانك روسيه دن آيرماسى انكليزلرك ايشنه كلييوردى . آذربايجان ده بو كيفيتدن استفاده ايتمه ليدى . حكومت مليه نك ديپلوماسى موفقيتلى بونكه ايضاح اولونيوردى .

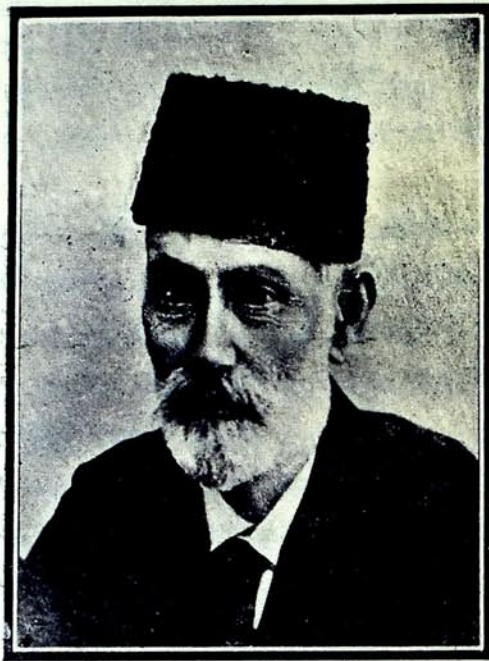
* *

يكي دن بر حكومت قوراجق قدر عظيم و مسئوليتلى بر ايش قارشيننده قالان آذربايجان نورانك اقتحام ايله ديكي مشكلاتى تماميله تقدير ايدمه بيلمك ايچون آذربايجان قطعه سنك ديكر روسيه دن آيريلان قطعه لره نسبتله چاريزم طرفندن نه كچى محروميت لره معروض قالدى . ذكر ايدلمزه ، قارلر احوالى كجاليه تقدير ايدمه زلر .

آذربايجان ، ممالك اسلاميه ايله هم حدود بر تورك و مسلمان ولايتى ايدى . چاريزم بو كچى ولايتلرينى دائماً شبه ائنده بولنديرييوردى .

حرب عموميدن اول قافقاسيا الى عمومى ، ولايتك خريستان اهالي سندن امين ايكن ، مسلمانلر آردسند حركات افترجويانانك زمين بولاجغنى تخمين ايدىيوردى . چار حكومتى حدودده بولان مسلمان ولايتلرينى رشد و كچه ايرديردجك تشبثانن بالخاصه محروم بولنديرييوردى . خدمت عسكريه آلمانمله ظاهرده كنديسنه بر سهولت كوستريليوردي . فقط باطنده ، صداقتى دائماً شبه ائنده اولان بو خلقه سلاح و يرلك ايشه نيلميوردى ؛ بو واسطه ايله عسكريك خاصه سنى ارنوتاجق ملت ، هر بر احتمال قارشى ، غير منتظم بر قوه تشكيل ايتمكه ، متصور بولان خطر ك احتمالى آريليوردى .

قومشورلى ارمى لره كورجولر مكلفيت عسكريه بولند قورندن ، مدافعه نفس ايچون عسكري لكك عصرى اصوللرى ايله آشنا بولنيورلر ايدى . حالبوكه مسلمانلر تشكيلات عسكريه جه خانقلر دورنده كى اصول مدافعه لرينى بيله اونوتمشادى . خريستان جنراللر ، مير آلايلر مجذول ايكن آذربايجانلى بولان ضابطلرى پارمقه صايق قابلىدى . ضابطه مأموريتنده بر قضا قائممقامى رتبه سنى بولق آذربايجانلى بر مسلمان ايچون نوادر دن عد اولنيوردى . محاكم عدل مأمورلرينه كلنجه مترجملكدن يوقارى بر مسلمان مأموره تصايف اولونامزدى . اوردو تشكىلى خصوصنده آذربايجان ، روسيه انقاضى اوزرنده تشكىل ايدن جمهوريتلرك هيچسندن غير مساعد بر وضعيتده ايدى . روسيه توركلرندن خدمت عسكريه آلمانلرى يالكز وولغا بويينده كى توركلرايدى . وضعيت جغرافيه لرى اعتباريله روسيه دن آيرلارينه احتمال اولمايغندن بورظيفه ايشه نيلميشد . توركستان ايله قافقاسيا مسلمانلرندن ايشه عسكري آلمانلر ايدى . بويوزدن اوردو تشكىلى آذربايجانليرلر ايچون بك

زردای ملک زاده حسن بک

« ملی وادی ابناء » فصلنامه آذربایجان مطبوعه‌ای رولی مذکور بولتان بو ذات ، ذکال یالکز آذربایجانک ، بوتون روسیه تورک مطبوعات موقوتسک پیری در . ۱۸۷۵ سنه‌سده تأسیس ایلدیکی « اکینچی » غزیه‌سی ایله ، حسن بک مرحوم ، آذربایجان تورک‌کننده حرث ملی تیغه ایدن فداکار براکینچیدر . حسن بک اکدیکی علم و عرفان تخم‌لرینک ۱۹۰۵ سنه‌سده انکشاف ایدن ملی مطبوعه‌ده چیچکندیکنی کوزمکه بختیار اولمش در . حسن بک تحصیل عالی کورمش طبیعیات مملی ایدی . حکمت طبیعی غائد تورکجه بزجوق مقاله ورساله‌لری وارد . ۱۹۰۵ نجی سنه‌ده وفات ایدن حسن بک کیفیت ارنجالی ملی ماتم شکلی احراز ایله شد .

مشکل برایش اولیوردی . فرضا درسیه دن ایرمش ارمنستان ویاخود گورجستان حکومتلری نشر ایله دکتری بر امرنامه ایله فلان سنه‌سده روس اوردوسنده خدمت ایله مش نفر مضابطانی سلاح آلتنه دعوت ایدغنه ون کون صکره یکی حکومتک ایلک عسکری قادروسنی تشکیل ایدن ، حرب و ضرب کورمش ، باروت قوقش برقوت وجوده کایوردی . آذربایجان ایسه بوندن محروم ایدی ؛ معلوم آ : اوردوی اوردو ایدن مضابطاندر . بوخصوصه دخی آذربایجان محرومیت نامه یچنده ایدی . روسیه اوردوسنده خدمت ایله مش مضابطان بک محدود ایدی . تشکیل اولتان قطعات آذربایجانی دکل ، سادده مسلمان آلائی قوماندانی بولمقده صیقی مشکلات چکایوردی . بالطق ساحلی حکومتلرندن ، یا کیلیورسم — ناستونیا جمهوری ، بولشویکله فارشی یابدینی استقلال محاربه لرندن برنده ویردیکی بیک قدر تلفاتدن یاریسی مضابطان ایدی ؛ بو مضابطانک « پسی اسکیدن روس خدمتده بولنوب ، اکثری ارکن حربدن نشئت ایتش ناستونالی مضابطار ایدی . آذربایجان جمهوری ایسه ۵۰۰ دکل ، کندی جانسندن ، ۵۰ مضابط بیله بولامیوردی . بونک ایچونده آذربایجان اوردوسنده بین المللی مضابطان هیئی واردی . اوردونک بوتون ثقاتی کوچوک مضابطان عهده‌سنده ایدی که بونلرده علی العجله ، ده نوری پاشا زماننده تأسیس اولتان کنجه مکتب حریه‌سندن یتشه فداکار آذربایجان کنجلی ایدی . بونلر شهسز وطن ومایت پرور ایدیلر .

مشکلات یالکز اوردو تشکیلاتی ایله فالامیوردی . حکومتک دیگر خصوصاتی اداره ایتک ایچون دخی آذربایجانلر کافی مقداره متخصص مأمورلر بولامیورلردی . چاریزم کندی حکومت ماکنه‌سده مسلمان

تورکستان و روسیه ایله اوروپایی ربط ایدن مهم بر تجارت مرکزیدر. ایکنجی بر استانبولدر. باکو لماننده، وقایع اختلالیه دن دولایی، عاقل دوران مهم بر تجارت فیلسی واریدی. بو فیلولی یارین ایچون محافظه ایتک و بونک ایچونده طائفه سنی باریندیرمق، اداره ایتک لازم ایدی.

اورته ده بو قدر تشکیلات اداری مشکلاتی وارکن روسیه انقلابنک اجتماعی شعارلری ایله قیزغین وحاد بر راده به کلش اراضی مسئله سی، عمله مسئله سی کبی هر زمان اشتعال ایدیه لجه ک و بر آن اول حانی ایستین اساسی اصلاحات مسئله لری دخی موجود ایدی.

بو قدر اداری، اجتماعی، سیاسی، عسکری و قصادی مسائل داخلیه ایله برابر بر طرفدن ارمیلرله منازعه فی اولان حدود مسئله سی، دیگر طرفدن ده (دنیکن) اوردوسی کبی بر روس ته لکه سنک تهدیدی آلتنده بولنان آذربایجان، حکومت تشکیلاتنه باشلایوردی. بو حالده آذربایجان حکومتک خلقک اعتمادی و قرقه لک اتحادندن باشقه بر ظهیر و معاونی یوق ایدی.

* *

بوندن سو کره جریان ایدن وقایعک اسبابی صراحة آکلیه بیلیمک ایچون مجلس ماینک نه کبی فرقه لردن تشکل ایدوبده مختلف وقایعه قارشی نه کبی بر وضعیت آلدیغی بر وجه اختصار عرض ایتک ضرورتی حس ایدیورز:

مجلس معوثان ۸۵ معوثدن عبارت ایدی [۱]. بوندن ۱۰ ارمی، [۱] رسماً معوثان ۱۲۰ اعضادن تشکل ایتک اقتضا ایدیور ایدیه ده فعلاً یالکز ۸۵ اعضایه مالک ایدی.

مأمور آئردی. بو خصوصده قومشومز کورجولرک موقی دها مساعد ایدی. و قتیله قافقاسیانک اکثر تلغراف، شمدوفر و پوسته کبی مأموریتلرنده کورجولر چوق استخام اولنیوردی. ضابطه، امور ملکیه، مالیه و عدلیه کبی خصوصانده مسلمانلر هیچ درجه سنده ایدیلر.

ارمنیلرک کلیسا مکتب لری، کورجولرک اصیلزادکان تشکیلاتنه مخصوص مکتب ملیه لری سنه لردن بری ارمی و کورجو معارفی تعیم ایتکده ایکن مسلمانلره بویله بر امتیاز ویرله یوردی. ملی معارف یالکز خصوصی مکتبلرده او قونان اسکی اصول، مسجد «مکتب خانه» لرینه منحصر ایدی.

بلدیله رده دخی مسلمان اهلینک حقوق محدود ایدی. اکثریتی مسلماندن اولان باکو و کنجه کبی شهرلرده، بر موجب قانون، بلدییه اعضاسنک نصفی خریستان اولق ضروری ایدی.

بوتون بونلر، یکی حکومت قورولدینی زمان، بالطبع منفی تاثیرلره حس اولونیوردی. بوکا ۱۹۱۸ سنه سنده کی قومونیزم تجربه سیله بر باد بر حاله کلش قوجامان باکو پترول او جاقلرینک تکرار حال طبعیسنه کیتیرله سی کبی مشکلاتی عروه ایدیکز.

خاریزم زماننده ولایت مرکز عمومسی تقلیس ایدی. ماورای قافقاسه عائد بوتون مؤسسات مرکزیه، عسکری دده و وجه هاوزلر هپ بوراده ایدی. مرکزی باکوده قوران آذربایجان حکومتی بو مؤسساتی یکیدن یا بمق مجبوریتنده ایدی.

باکو یالکز دنیانک انظارینی جلب ایدن پترول منبع لرینه مالک دکلدر. قاسی دکزینک اک مهم بر لماننده مالکدر؛ بوراسی ایران،

۵. روس، ۵۰ ی دده مختلف مائوردن اولوق اوزره ۲۰ سی غیر مسلم اولوب متناق ۶۵ اعضا کاملاً اسلام و بر قاج ذاتدن ماعدا، تماميله تورك ایدی. فرقه اعتباريله، مجلس شوصورتله انشاب ایدیوردی: « مساوات » فرقهسی — ۲۷؛ مساواته التحاق ایدن بیطرف غروپ — ۶؛ « اتحاد » فرقهسی — ۱۱؛ سوسیالیست بلوقی — ۱۰؛ احرار فرقهسی — ۷؛ مستقل الافکار — ۳.

« مساوات » فرقهسی مفكوره اعتباريله ملیت پرورلکدن دوغما، تورکچیلک مسلکینه قائل بر فرقه در. دها مفضل اسمی، تورک عدم مرکزیت مساوات فرقهسی در. آذربایجان جمهوریتک علمداریدر. بوشعاری ایلک دفعه اورتهیه آتقی واونی یالکز اجنیلره دکل، بر قسم آذربایجانلیره قارشى دخى مدافعه ایتک اعتباريله، مساوات برنجی آذربایجان استقلال فرقهسیدر. اجتماعى نظریه سینه کورده، خلقچیلیقى مسلکینه صادق، رادیقال — ده موقرات بر پروغرامه مالکدر. هیئت وکلا رئیسى نصیب بك بوفرقه نك مؤسسلرندن ایدی. بیطرف غروپ، عالی تحصیل کورمش بر قاج منوران ايله بورژوا صنفه منسوب ذواتدن عبارت اولوب، فرقیه کیرمه دن، غروپ حالنده، « مساوات » فرقهسی ايله سیاست عمومیه اوزرینه متحد بولنیورلردی. هیئت وکلا رئیسى مرحوم فتحعلی خان بو غروپه منسوب ایدی.

« اتحاد » فرقهسی، اولجه « روسیه ده مسلمانلق » ناميله تأسس ایتشدی. رسمی مفكوره سی اتحاد اسلام ایدی. فرقه نك ریاستنده، تورکیه جه ده معروف، قارا بکوف قره بك بولنیوردی. سوسیالیست بلوقی قسماً سوسیال — ده موقرات (منشه ویک)،

قسماً ده خلقچی سوسیالیست مبعوللرندن تشکلی ایدیوردی. برنجیلرک رئیسى آغا معلی اوغلی صمدآغا، لیده رلری آیلوف ابراهیم بك [۱]؛ ایکینجیلرکی — آرسلان بك صفی کوردسکی ایدی. احرار فرقه سینه مفكوره سی دخى تورک خلقچیلنى اولوب پروغرام اعتباريله مساواته یاقین ایدی. رئیسلى ارسلان بك قارداشف ایدی.

شو سطرلر و بوراده کوستریلن پارلمان ارقامی اوزرینه بر آز دوشونیلیرسه، افکار عمومیه نك توحیدندن باشقه بر قوته استناد ایدمه یین آذربایجان حکومته نك، ایسترایسته مز، (متمرکز) برشکلده تشکلی ایدمه یيله جکی آشکار اولور.

ایلک تمرکز برچوق مشکلاتدن صوکره، « اتحاد » خارجه د قالمق صورتيله، بوتون غروپلرک اشتراکی ايله حاصل اولدی. « اتحاد » ک ایلک تمرکز خارجه د قالماسی بوتون فرقه لرجه شایسته کوروان فتحعلی خانه معارض بولماسندن ایلری کلیوردی.

ایلک قایینه، فرقه لرک حکومت رئیسک شخصه و پروغرامه اعتماد ایتک صورتيله تأسس ايله مش، حکومته آلنان ناظرلرده فرقه منسوبیتی وعدد نسبتی شرط ایدله مشدی.

بر قاج آی صوکره، فرقه لرک بوصورتله تأمین ايله دکلی اعتمادلرینه رخنه کلنجه، فتحعلی خان قایینه سی بالاستغفا رینه یوسف بکلی نصیب بك قایینه سی تشکلی ایتدی. (۱۴. نیسان ۱۹۱۹)

ایلک فتحعلی خان قایینه سی، فرقه برنسیپلری خلوجنده، « ایش آدم لردن،

تشکلی ایتیش ایکن نصیب بك قایینه سی، « اتحاد » فرقه سی ینه خارجه د قالمق شرطيله، فرقه مائللرندن تشکلی ایتدی. بو قایینه دخى تبدله اوغرایه رق ۲۴ کانون اولده نصیب بکک ایکینجی قایینه سی تشکلی ايله دی. بو قایینه « اتحاد »

[۱] بولر استیلادن صوکره اردادله بولشه ویک اولشلردر.

فرقه‌سی ایله برابر ایلک فتحعلی خان قاپینه‌سنگ ارکانی ده داخل اولمشلردی. بو، آذربایجان جمهوریت ملی، سنگ صوگ قاپینه‌سی ایدی. بوتون بوقاپینه تبدلاتنده مجلس مبعوثانک هم عدد، هم شخصلری اعتباریلده قوتلی بر مرکز فرقه‌سی اولدیغندن، بوتون ثقلت «مساوات» فرقه‌سی عهده‌سنده ایدی. فقط «مساوات» مرکزی یالکز کندی عدینه استادله متجانس بر حکومت یا بمق اقدارنده دکلدی. متمرکز بوقاپینه تشکیل ایدنجه ادرک ایله دیکی سیاستی، ایسته‌دیکی کبی، تطبیق ایدموردی. اوچ دفعه تبدل ایدن بوقاپینه لرده عدد اعتباریله مساواتچیلر نلک تشکیل ایتدکلری حالده حکومتله مساوات حکومتی وایشلرینه مساوات تطبیقاتی دنیلک بر اعتیاد ایدی. ملیت پرورلک و آذربایجان نامنه نه‌یایلیرسه، اونک خارجه‌کی اسمی «مساوات ایشی» ایدی. بویله بر شهرت سیبسنز دکلدی. آذربایجان فکری «مساوات» فرقه‌سنگ زاده افکاری ایدی. اونک ایچون دخی هرشی اوکا عطف اولونیوردی. مبعوثانده کی نسبی اکثریتی دخی بوکا بر سبب تشکیل ایدیوردی. مرکز وضعیتنده بولنان «مساوات» فرقه‌سی جمهوریتک ابتدای تشککنده، تهلکه‌نک مرتجع روسیه دن کله جکی قناعتله، حکومت تشکیل ایدرکن صول جناحی تشکیل ایدن سوسیالیست فرقه‌لرینه ده اچوق ایصینمش وده‌نیکن تهلکه‌سی ظهور ایدنجه بوتمایلک نه درجه‌ده مصیب اولدیغنی کورمشدر. صوگ زمانلرده روسیه تهلکه‌سی (ده‌نیکن) کسوه‌سندن بولشه‌ویک قیافته کیرنجه سوسیالیستلر مرکزک امیدلی استادکاهنی تشکیل ایتک ماهیتی غائب ایدیوردی. بو حالده مرکزک ایستر ایسته‌مز صاغ طرفه میل ایتمه‌سی ضرورت حکمی آلوردی. مرکزک بوتمایل ایسه نتیجه‌ده «اتحاد» کده قاپینه‌یه اشتراکنی موجب اولمشدر.

یالکز بو خصوصده کی نظری امید فعلیاته کنجه باشقه بر طاق عوامل تأثیری ایله مأمولک خارجنده بر نتیجه‌یه واردیغندن جمهوریتک سقوطنی موجب ساهلردن بریسی تشکیل ایله‌مشدر.

فرقه‌لر آراسنده موجود تشنت آزا ایله برابر مجلس مبعوثان، اوردویه عائد تخصیصات، شمال تهلکه‌سنه قارشی کورجستان جمهوریتی ایله عقد اولونان تدافعی معاهده عسکریه، (ده‌نیکن) استیلاسنه دوچار اولان طاغستان جمهوریتک استخلاص مجادله‌سنه یاردیم، اجانبه قارشی مدافعه استقلال ایچون یابیلان دیپلوماسی تشبثات کبی مسئله‌لرده عمومی برجه‌وحدتی کوستروب، یالکز عمله حرکانی ایله بولشه‌ویک تجاوزینه قارشی لازم کلن وحدتی کنديسنده بوله‌ما مشدر.

— عجبا ایچون؟ —

* *

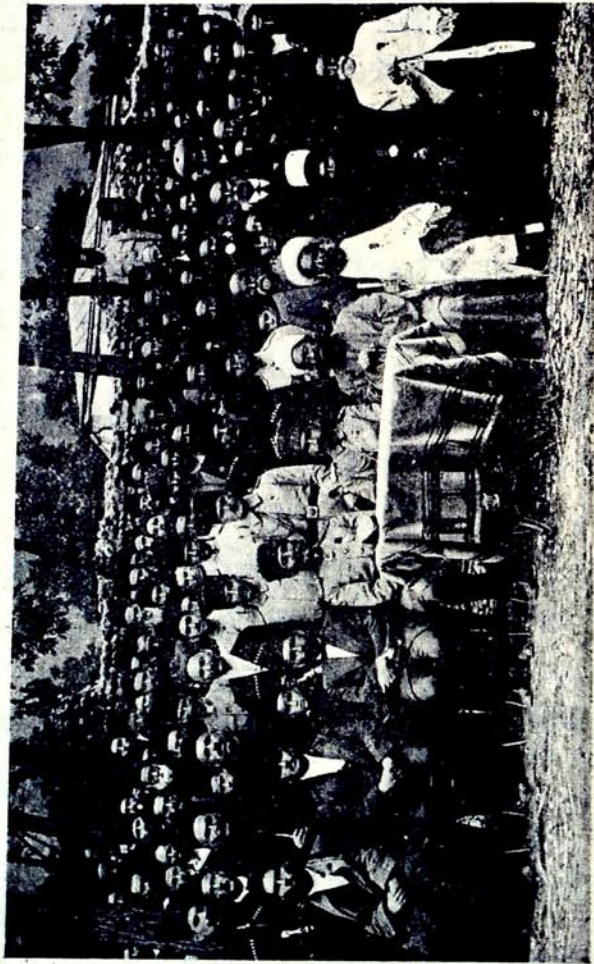
بوقاریده کی سؤالک جوانی، قاره، آشاغیده کی فصولک قرائتندن صوکره کندی کندينه آلیر. بزایسه شمذیلک مجلس ملی حکومتک ۱۷ آی ظرفنده کی فعالیت و موفقیتلرینی خلاصه ایدم :

اولاً: پیاده، سواری، طوبجی، طیاره‌جی، تلغرافچی کبی هر نوع سلاح انواعندن متشکل اون یدی بیک مقدارنده [۱] بر [۱] آذربایجان اوردوسی ایکی پیاده فرقه‌سی ایله بر سواری فرقه دن عبارت ایدی، هر پیاده فرقه مترالیوزلری ایله برابر اوچ آلایدن وایکده طوبجی آلایدن عبارت ایدی، سواری فرقه‌سی ایسه مترالیوزلری ایله برابر اوچ آلایدن و برده سواری طوبجی آلایدن تشکیل ایدیوردی.

برنجی پیاده فرقه‌سی: ۱- جوانشیر، ۲- زاقاقال، ۳- کنجه آلایلندن متشکل اولوب، ایکنجی پیاده فرقه‌سی، ۴- قوبا، ۵- باکو،

اوردو حاضر لائش؛ مکتب حریه تأسیس اولئش؛ کوچک بر فیلو ترتیب ایدلمشدی. ثانیاً: بوتون آذربایجان قطعه سنده عسکری، مالیکی و ضابطه تشکیلاتی وجوده کتیرلمش، مملکتده امنیت و آسایش تأسیس اولونورق، روس عاصیلرینک زیر اسارتنده بولان لشکران قضاسی آنا وطنه عاده ایدلمش؛ تورکلرک قافقاسیاده بولندقلری زمان بیله تسلیم اولیان قره باغ ارمیلری ایله ائتلاف حصوله کله رک آذربایجان حکومتی کنیدلرینه طانتدیرلمش؛ با کودن پک اوزاقده بولان نخجوانک ارمستان حکومتیه قارشى مجادلہ سی معناء ماده سیاست تقویه اولونارق اورایه والی کوندرمک صورتیه آذربایجان مریوطیتی اداره دخی تحت تأمینہ آئمشدی. ثالثاً: مالی واقعاتی اصلاحاته شروع ایدلمش، ۱۹۱۸ سنه سی مارت قیرغینندن صوکره حکومت ایدن بولشه ویکلر زمانده سیرطیعیسندن چیقارق بر باد برحاله کیرن پترول معدنلرینک ادارہ سی یولنه قویولمش؛ الف اولونان دولت یانقہ سی یکیدن آذربایجان بانکہ سی نامیله تأسیس ایدلمش؛ کوی استحصالاتی تقویه ایچون کوبولورہ مخصوص اوقق قرہ دی بانکہ لری کشاد و شهرلرده دخی امانت صندوقلری یکیدن وجوده کتیرلمشدی؛

۶ - شاهی آلایلدن عبارت ایدی. اوجنچی فرقه نک ابتدائی تشکیل اتمک اوزره ۷ نجی لشکران آلای تشکیل ایتمشدی. هر آلایک موجودی ایکی بیگ سونکودن عبارت اولوب بر فرقه نک موجودی ۶ بیگ مقدارنده ایدی. سواری فرقه سی - ۱ نجی قاتار، ایکنجی قره باغ، و ۳ نجی شکی آلایلدن عبارت ایدی. پیاده و سواری فرقلردن مستقل اولارق ایکی اوبوس بولوک دخی موجود ایدی. بونلره ۶ عدد زرهلی اوتوموبیل ایلہ بر قاج دانه ده زرهلی قطار ضمیمه اولونیوردی. آذربایجان اوردوسنده ۶۰۰ قدر ضابط واردی که بونلردن یالکیز ۶۰ ی ازکان حرب قادروستدن یتشه ایدی. موجود ضابطانک، متده ایضاح ایدلدیکی وجهله، یالکیز یوزده الیسی آذربایجانلی ایدی.

آذربایجانده، نوخاده، قافقاس اسلام اوردوسه قوماندانی توری پاشایه پیلان استقبال مناظریندن برلوه

رابعاً : آذربایجانلیلردن اوافق مأمورلر يتشديرمك ايچون خصوصى مؤسسeler ، تورك كنجلرينه مخصوص اولق اوزره نلغراف ، ماكنه و شهندوفر مكتبلى آچيلمش و اولجه هيچ يوق ايكن دمير يول خدمه سنك يوزده آليسنى توركلارين ياييله جك قدر موفقيت كوسترلمشدى .

معارفه كانجه ، مكتبلى بر آن اول توركچا اشديرمك ايچون تأسيس اولونان تأليف وترجه انجمنى معرفيله مكاتب ابتدائيه واعداديه به مخصوص درس كتابلى تأليف و طبع ايدلمش ؛ موجود اعداديلردن بر قسمى ملشديرلمش ؛ مملكتك مختلف يرلنده يدى دارالمعلمين و بر دارالمعلمات كشاد ايدلمش ؛ باكو دارالفنونى تأسيس اولونمش ؛ مختلف خصوصاً عالي تحصيل كورمك اوزره حكومت حسابنه يوزه قيرب طلبه مختلف اوروپا مركز لريره كوندرلمش ؛ توركيه دن آلييه قيرب معلم و معلمه جلب اولونمش ؛ كويارده ابتدائى معارفك تعميمى رمعارف عموميه نك توسيى ايچون موقت پيداغوزى قورصلرى تأسيس ايتش ؛ مليله شديرلمش ودها مليله شديريله مش اولان مكاتب اعداديه ده ، روس تاريخى درسك يرينه عمومى تورك تاريخى وضع ايديله رك ، توركچك بوتون مكتبلرده تدريسى مجوريت قانونيه تحته آلمشدى .

توركچك لسان رسى اعلان اولونارق ، روسجه نك ، يالكلز استحاله دورينه مخصوص اولق اوزره ، موقت بر زمان ايچون ، قوللانيلماسنه مساعدله ايدلمشدى .

ولايتلرده حاكميت مائيه اساسى وضع ايتك اوزره ولايت مجلسلى تشكيلنه عائد لايحه قانونيه احضار و مجلسه توديع ايدلمش ايدى ؛ بو

قانونه كوره ولايتلر محلى ايشلرني بالذات كنديلرى رؤيت ايتك حقنى حائر اولوب مأمورين ضابطه يي بيله كنديلرى تعيين ايديلورلردى . عيني زمانده ملكيت اساسى ابقا ايتك صورتيله اراضى مسئله سنك كويلي يي ارضا ايددجك بر صورتده حلى متصور بولنان لايحه قانونيه دخى مجلس مبعوثان قوميسيونك تدقيقنه وضع ايدلمشدى [۱] .

آنارشى سنه لرده مدهش خساره اوغرايان مناقلات و وسائط نقليه يولنه قويولوب ، گورجستان ايله بايلان مقاوله اوزرينه ، باكو - باطوم دمير يولى منتظم صورتده ايشله يور ؛ اختلال ائساننده بوزولان باكو - باطوم پترول بوريسى اسكيسى كچي آقيور ؛ آذربايجان اقتصادياتى اوزرنده بيوك تأثيرى اولاجق جولفا - آليات دمير يولى . انشا آتنه دوام ايديله رك كور نهري اوزرنده بايلان جسم كوبرونك رسم افتتاحى بگله نيوردى . [۲]

او زمان آذربايجانى تدقيق ايچون كلن مختلف اوروپا و آسرىقا هيئتلرينك اوروپا غزتلرلى ايله نشر ايتدكلرى تأرات تدقيق اولنه حق

[۱] « مساوات » فرقه سى طرفندن تقديم اولونان بو پروژه خصوصى اللرده اولان بيوك اراضى يي حيز ايتدكدن صوكره طور اقتض كويلو آراسنده بلاعوض تقسيم ايله مك اساسنه مستند ايدى . فقط كويلويه ويريله جك ، ياخود ملكيت صغيره رعايته ، كنديلمده بر اقبلاچى اراضى اوزرنده ملك صاحبك حق ملكيتى طانييوردي . كويلي مالك اولدني اراضينك سطحنده ايسته ديكي كچي تصرف ايدم بيلردى . يالكلز اراضى تحته ده بولونان دقائن و معدنيات اوزرنده خصوصى ملكيت حق طائىايوب حق ملكيت تماميله دوله ويريلور ايدى . اراضى تحته ده كي معادنك صورت استفاده سته عائد خصوصيات ايله ، لايحه مذكوره جه ، آبرجه تدوين اولوناجق قانون مخصوصه توضيح ايدم جكدى .

[۲] بو يولك انشاسى ايله باكو بلا واسطه واك قيصه بر خطله تبريزه وصل اولونيور .

اولورسه، آذربایجان تورکریک آرزمانده بک چوق اثر حیات و اعمار کوستردکرینه شهادت ایتدکری کورولور.

حقوق سیاسی و اهلیت و طنبه دن محروم، امور حکومتی اداره نه یاقین بر اقلمایان محکوم بر شرق ملتک، ایلک امکانه، بوتون مشکلاته رغماً، بو درجه مدنی بر اصول اداره قورمق قابلیتی کوستردیکی بو استعداد سایه سنده ایدی که آذربایجان جمهوریتی دول متفقنک و بوتون دنیانک نظر دقتی جلب ایله بین الملل بر حیات کیریوردی. ۱۲ کانون ثانی ۱۹۲۰ تاریخنده انعقاد ایدن دول متفق شورای عالیسی آذربایجان جمهوریتی بالفعل طانیدی. [۱] روسیه ایمپرا- طورلنک اقتضای اوزرنده وجود بولان جمهوریتلر آراسنده آذربایجان، آوروپاچه طائمش یکانه بر اسلام موجودیتی ایدی. بو یکی تورک حکومتی عین زمانده بوتون عالم اسلامده ایلک دفعه تشکک ایتش بر جمهوریت ایدی. تورک عالمنده و تورک تاریخنده بیوک بر وقعه خیر تشکک ایدن بو حادثه یی یالکیز بالذات علاقهدار اولان آذربایجان تسعید ایتیهوردی. «سور» معاهده سنک ضربه هلاک ائنده کندی یاردرینک آجیسیله صیرلایان استانبول تورکلیکی دخی بو وقعنی بنه سیه رک تسعید ایدیوردی. تورک اوجاغنک دارالفنون سالوننده بو مناسبتله یاپدینی احتفال، قارداشلق نامنه، اک صمیمی تظاهراتله واسطه اولیوردی. [۲]

[۱] بولشه ویک استیلانی واقع اولیه ایدی، کورجستان جمهوریتی ایله برابر (سپا) ده تشکک ایدن قونفرانسده (۲۲ کانون ثانی ۱۹۲۱) آذربایجان جمهوریتی دخی بالحقوق طابیناجدی. که بو حادثه، استیلادن بر قاج آی صوکره واقع اولیوردی. [۲] شایان افسدرکه اوزمان استانبول ممبلی بولنان ذات، فضله بر اثر احتیاط کوسترمکه، بوتظاهراته قارشی لاقید کورونمک ضرورتنه قائل اولمشدر.

بو وقعدن ده اول، ۱۹۱۹ سنه سی آغستوسنده، آذربایجان، موندروس متارکسی موجبنجه، قافقاسیه به کلن انکلیز اوردوسی طرفندن تخلیه ایدلمشدی. بو وقع مناسبتله حکومت رئیسی نصیب بک، مبعوثانه: «بو کوندن اعتباراً تمامیه مستقل بر حکومت حالتی اکتساب ایتمکه، افندیلر، سزی تبریک ایدرم!» دیه، خطاب ایدیوردی. شو صورتله تأسس ایدن آذربایجان جمهوریتی آرتق بین الملل بر حیات و مناسباته باشلامشدی؛ بوتون قومشولری ایله حسن مناسبات تأسیسی، آرزوسنک صوگ درجه سنی تشکک ایدیوردی.

خرستیان قومشولرندن کورجو جمهوریتی ایله اولان مناسباتی چوق دوستانه ایدی. بو ایکی جمهوریت، آراده موجود اختلافی مسئله لک حکم واسطه سی ایله حلنه متقابلاً موافقت ایله مش، روسیه تهلکه سنی عینی درجه ده حس ایتدیکلرندن، شاله قارشی تدافعی بر مقاوله عسکریه بیله عقد ایله مشلردی. ۸،۷ ماده دن عبارت بولنان بو مقاوله ۱۹۲۰ ایتدالرنده امضا ایدلمش و تصدیق آذربایجان مجلس مبعوثانی ایله کورجستان مجلس مؤسساننده متقابل تظاهرات دوستانه یه بر وسیله تشکک ایله مشدر.

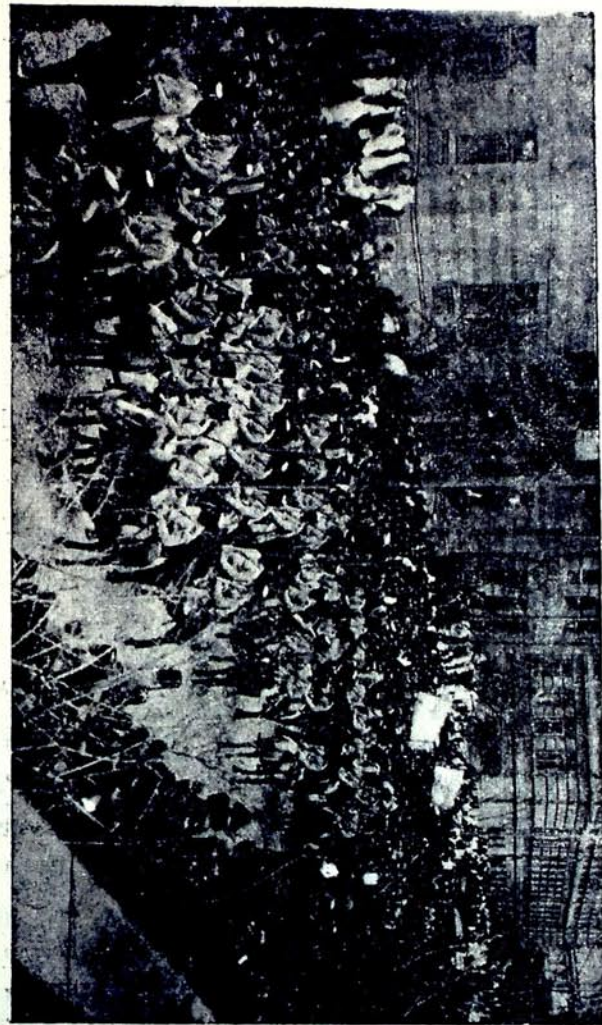
بو مقاوله به ارمنی حکومتک دخی وضع امضا ایتیه سی طرفین عاقدیجه تکلیف اولونمشسده، مذکور حکومت بو تکلیفی قبول ایتیه مشدر. مع مافیه ارمنی سیاسی لرینک بوتون عکسیلکرینه رغماً آذربایجان مجلس مبعوثانی ارمستان ایله موجود اولان مسائلک ده صلحاً تسویه سنی آرزو ایله یوردی. بو مقصدله او، ۲۵ نیسان ۱۹۱۹ تاریخنده تقلیدسه انعقاد ایدن ماورای قافقاس قونفرانسه اشتراک ایله دیکی کبی، ۱۹۲۰ تاریخنده دخی با کوده آذربایجان - ارمستان قونفرانسی دعوت

ایلهدی. بو قونفرانسه ماورای قافقاس جمهوریتلرینی خارجه قارشی مدافعه ایدمه یلمک ایچون آذربایجان حکومتی ماورای قافقاس قونفرانسیوتی تکلیف ایدیوردی.

آذربایجان پای متحدہ دیگر شرفی بر قونفرانس دخی اجماع
ایله مشدر . بوده آذربایجان - ایران قونفرانسی در . بو قونفرانسیده
ایران ایله آذربایجان جمهوریتک بالملہ مسائل سیاسیہ ، اقتصادیہ
وتجاریہ سی تنظیم ایدلمش ایدی . بو قونفرانسیده امضا اولونان معاہدہ
موجبجہ ایران حکومتی جمهوریتک استقلالنی بالحقوق طانیور ،
جمهوریت دخی ایرانه ، اوروپا ایله مناسبات تجاریہ ده بولونمق ایچون ، ترانسیت
حقنی ویریوردی ؛ بو صورتله ایکی دینداش ملت آردسنده غایت صمیمی
مناسبات تأسس ایدیوردی . طہرانده آذربایجان سفیری بولندینی کی ،
باکودہ ده ایران سفیری بولنیوردی . بو معاہدہ مجلس معوانک ۱۹۲۰
سنہ سی مارت جلسہ لرندن برندہ مظنن بر صورتده تصدیقہ اقرار
ایتکله ایکی دوست ملت آراسنده کی ووداد ووفائی بر قات دھا تزید
ایله مشدر . مجلسک صوٹ درجہ اہمیتہ تلقی ایله دیکی مسئلہ لردن ریسی ده
شمالی قافقاسیہ جمهوریتی ایدی . بو جمهوریت (ترسکی اوبلاست) ایله
داغستان اراضیسی احتوا ایدیوردی . داغستان ، چاریزم زمانندہ
ادارتاً جنوبی قافقاسیایہ تابع ایکن ، روسیہ اختلالی زمانندہ ، مجلس
مؤسسان انتخاب نظامنامہ سی موجبجہ داغیلردن بر قسمک مطالبہ سی
اوزرینہ - شمالی قافقاس ایله بر منطقہ یه آرلدی . بو آندن اعتباراً ایلریدہ
جریان ایدن حوادث داغستان مقدراتی ماورای قافقاسدن آیردی .
قافقاس ولایتلری آری آری سیاسی موجودیتلرہ انقسام ایدنجه ،
داغستان ایله ترسکی اوبلاست ، شمالی قافقاس ناملہ ، بر جمهوریت

تأسیس ابتدی . مخالف اقوامدن تشکل ایدن بورانی ، حکومت تشکیلنده بالخاصه دوچار مشکلات اولیوردی . مذکور جمهوریتک تأسیسی آذربایجانک حیاتی منفعتلرندن ایدی . بالخاصه دربند کی تاریخی بر بندری (لیمانی) حائز اولان داغستان روس ائندن قورتارمرزه ، آذربایجان کنديسینی امین ظن ایدمهزدی . فقط کنديسی ده حال تشکله دولتان آذربایجان داغستانه بالکتر حادی معاومته بولنه یایوردی . مجلس مبعوثان ، شمالی قفقاس حکومتنه ۵۰,۰۰۰,۰۰۰ [۱] روبله اقراض ایتدی . بومیلنی تخصیص ایدرکن ، مجلس مبعوثان فرقه لری ، بوکا برقرض کی باقما یوب ایکی قاردهش ملتک منافع مشترکه لرینه صرف اولنه حق ضروری بر تخصیصات کی باقیورلردی .

آذربایجان بومسلهده يالکز تحصيلات نقدي ايله قالمشدر .
ده نيکينه قارشى مبارز بولان داغستانه يازديم ايجون نوري پاشا تشکيلاتنه [۲]
هر نوعله يارديمده بولمشدر . داغستان حکومتک (ده نيکن) اتريقه
وتجاوزى اوزرينه اخلالى داغستانلير قدر آذربايجانى دخى متاثر
ايله مشدر . داغستانک (ده نيکن) استيلاسه معروض قانامى مجلس
[۱] آذربايجان قائمى ايله تاديه ايديان بو استقراضک قيمت اصله
حقتده صحيح بر فکر اينده يملک ايجون سوله بى زک اوزمان برانکير فوتى
۲۰ روليه مقابل ايدى . بوضولته استقراض مذکور ايکي يچتى ميلين فوت
ايدر . ۱۹۱۹ سنه نه مخصوص آذربايجان بودجه سى . هارف عاديه سنک ۴۱۵
ميلون روليه حساب ايدلگى نظر آلسوق ، داغستان حکومت ايديلن افرازک
دولت بودجه سنک سکرده برى تفکيل ايله ديکنى کورورز .
[۲] اوزمان ملتجى اولارق آذربايجانده بولان نوري پاشاک قومدا سنده
داغستانى ، (ده نيکن) استيلاسه قارشى مبارز سنده ، تاييد ايجون آذربايجان
حکومتک اطلاع و موافقتله بر تشکيلات مخصوصه وجوده کتيرلشدى .

مېوړانده ، افکار عمومېده غېر قابل تصور بر هيجان دوغورمش
وقاردهش داغلېلرک استخلاصې ايجون زمان ومکانک مساعده ايله دېکې
تدابیر اتخاذينه توسل ايدلشدر .

زمانک عظيم بحرانزېرې ايجنده چيرېدن آجازا ، قارص وارس
بوينده کي اسلامز دخی آذربايجان جمهوريته ، اولنک مادی ومعنوی
معاونتنه ربطاميد ايدیورلردی . جمهوريته بحر خزرک قارشې طرفنده
بولنان تورکستانلردن دخی مرخصلر کلوب استمداد واستعانه ده
بولونیورلردی . اولمادق مشکلات ايجنده بولنان جمهوريت ، احوال
سیاسيه ووضعت موجوددنک مساعده ايتدیکې بروجمله ، بوتون
بو مراجعتلری نظردقت واعتنايه آلاق ، ممکن اولان معاوتی اجرا
ايدیوردی . تورکستان ايله مناسبات سیاسيه کيريشمک ايجون اورايه
ونسلس صفتيله بر مأمور مخصوص دخی کوندرلشدی .

آذربايجان جمهوریتی کندی موجودیت سیاسيه سنی تأمین حصر
اوقات ايله دیکې زمان قطعياً تورک ومسلمان افکار عموميه سنک مظهر
توجهی اولمقله مناً قوتلی اولدیغنی اونوتمایوردی . بوتوجهه دکر بر
مؤسسه اولاینامه سی ايجون نه ممکنسه اونی اجرا ایتک ایسته یور
وايدیوردی .

مستقل آذربايجان حکومتک اصول اداردسی خلق جمهوریتی اساسنه
مبتنی ایدی . تام بر بارلمانناريزم ومسئولیت وکلا اصولنه رعایت اولونیوردی .
حریت کلام ، مطبوعات واجتماعات دخی بلغامابلغ تأمین ايدلشدی .
بوخصوصده بعضی منقدرلر بلکه حدندن زیاده بر لیبرالیزم کوسترلیدیکنی
دخی قید ایدرلر .

بردوره تشکل وتعضوده بولنان بونوزاد سیاستک شهسز شایان

تنقید نضائری آزدکلدی . بونلرک اک بیوکی ، بو کبی دورلره مخصوص محکم برادارلرک، قوی بر حکومتک حقیقه تأسیس ایدیله مدیکی در . تشنت افکارک توحیدی ایچون تطبیق اولنان اقناع اصولی ایله برابر بر آزدها اجبار طریقه کیدلسیدی ، احتمال که نتیجه وقوعات باشقه درلو اولوردی .

بونیده اونوتایلم که آذربایجان جمهوریتنک فلاکتی داخلده کی عصیانلردن زیاده ، خارجدن کلن تجاوزکار بر قوت اوزرینه ظهور ایله مشدر . مقصد من مفصل بر تحلیل وقایع اولمادیغدن رساله مزک حوصله سنه صیغار بر خلاصه ایله اکتفا ایدیورز .

حادثات معلومه تأثیر و تهدیدی آلتنده ، سالف الذکر شرائط داخلنده ، حکومتی آذربایجان قومونست فرقه سنه قایدیرمق مجبوریتده قالمشدر . (۲۷ نیشان ۱۹۲۰)

نیسانک ۲۸ دن اعتباراً اوچ رنکلی آذربایجان بایراغی قسماً قیزل سوویهت وقسم اعظمیده عثمانلی بایراغنه عوض ایدلمشدی .

ملیس باشنده ، یاردیم آلاینده شهر قوماندانلغنده و دیگر مسئولیتی مقاملرده بولسان تورک (عثمانلی) نام وامضاسی ایله چیقان امر یومیلر ، بیاننامه و اعلانلر کوزه چاربیوردی .

اوله بر تأثیر حاصل اولیوردی که اختلالی یابان تجاوزکار روس اوردوسی دکل ، عثمانلی تورکلیدر . « مساوات » حکومتی ده وریشلر ، رینه تورکیه حکومتی قورولمشدر . اوتوموبیللرده شهرک مختلف سمترینه قوشان عثمانلی ضابطاتی حقیقه بو ذهابی تقویه ایدمچک بر ماهیتده ایدی . دها زیاده سی اختلالک عقبنده تورک قومیسرلکی نامیه تشکیل ایدن مؤسسه نامنه نشر اولنان بیاننامه لرله تورک قومونستلری طرفندن نشر اولنان « یکی دنیا » غزنه سی بو « امر خیر » ک کندی تشبثلری ایله وقوع بولدیغنی یازدقدن صوکره « انگلیزچی مساواتی ده ویرمکه ایکی مقصد تعقیب ایدلدیکی » ایضاح ایدیورلردی :

۱ — آذربایجانک خلاصی .

۲ — حیاتی ایچون مبارز بولنان تورکیه یه اختلاجی روسیه نک معاوضتی تأمین .

« تورک مرخصاتی » نک بیاننه کوزه برنجی مقصد حاصل اولمش ؛ ایکنجی مقصدک حصولی ایچونده خلیل پاشا موسقوايه

اعزام ایدلشدی . [۱] فی الحقیقه ایکی کون اول خلیل پاشا با کودن
موسقوایه متوجها عزیمت ایلدهمشدی .

آذربایجان ضرب مثلی ، « یالانک عمری آز اولور » دیر . [۲]
بو « امر خیر » یالانک عمری ده بر هفته سورمدی . روسیه قیزل
اوردوسی یوقاریده مذکور شرائطک مرکبی بیله قورومادن، مایسک

ایلك هیئت وكلا رئیسى مرحوم فتحعلی خان [۱]

[۱] فتحعلی خان آذربایجان تاریخ تشکنده مهم بر رول اوینامش
سپاردند . مومی ایه روس مکتب حقوقندن مأذون مشهور بر آووقات ایکن
ایکنجی دومایه قفقاسیا مسلمانلری طرفندن مبعوث انتخاب اولونمشدی .
۱۹۱۷ سنه سندن اعتبارآ، ظهور ایدن اختلال سنه لنده، اهالی اسلامیه نك
حقوقی مدافعه ایله دخی کسب نماز ایلدهمشدر . مشارالیه ایلك آذربایجان
قانونه لنده ریاست ایله دیکی کبی، صوك زمانده دخی خارجیه وکالتنده بولنمشدر .
فتحعلی خان آتانتا قوای اشغالیه سنه قارشی آذربایجان استقلال سیاسی

قورنارمقی خصوصنده بالخاصه ابراز متانت ایشدر . جمهوریتک بولشه ویکلر
طرفندن استیلاسنی متعاقب مومی ایه فرارآ قلبیه التجا ایلدهمش ، بوراده
آذربایجان دعواسنی ادامه ایتدیرمکده ایکن، خانی بر قورشون قیمتدار حیاته
فجیع بر صورتده خاتمه چکمشدر . فتحعلی خانک شو صورتله صحنه حیاتدن
چکیلیمسی آذربایجان استقلالنک حسرتیه داغدار اولان کوکلرده سلینمز
بر تأثیر براقشدر . خدا غریق رحمت ایلله .

[۱] اوزمان مؤلف باکوده مختنی بولنیورایدی . نام مستعارله « یکی دنیا »
عزیمه سنه بر مکتوب یازدی . بومکتوبده ، « آذربایجانده واقع اختلالی سز
تورکلرک متعدد بیاناتلرینه اتمادله بر « وقعه خیر » کبی ظن ایدن اهالیده،
صوك نسخه کزده مندرج بر فقره يك مهم اندیشه نی موجب اولمشدر .
خلیل پاشانک تورکیه یه روسیه نك معاونتی تأمین ایچون موسقوایه عزیمت
ایتدیکنی یازیورسکز . حالبوکه آذربایجانلیلر حادثه معلومه نی، تورکیه نامه تأمین
اولومش بر فائده مه شرطیه، شایان قبول کورده بیلشلردی . شدی یازدیفکزدن
آکلاشیایورکه بوفائده حالا تأمین ایدلش دکلدن . فرضاً، بومفتت پاشانک
موسقوایه ورودندن صوکرده ده تأمین ایدیله مزسه ، اوزمان سز تورکلر بزم
نسبت قارده ش خلاصکاری ایکن قارده ش قاتلی موقعنده قالمایسکز؟ » دیه استیضاح
اولنیوردی . بومکتوب درج ایدلدی، یالکز بر قاج آی صوکره « لاهیج »
داغلرنده آله کچن « یکی دنیا » نسخه لندن برنده بومکتوب صاحبنک تورک قومیسر لکنه
کلوبده بالذات جواب آلماسی توصیه اولنیوردی .

[۲] آماطولی شیوه سنده کی « یالانجی نك مومی یاتسویه قدر یانار »
ضرب مثله مقابل .

برنده با کویه کردی؛ عینی زمانده، شرائط مذکورده خارچنده، دمیر
بول ایله دوغرو آناتولی حدودینه کیتیه رڭ، مختلف یوللرله مملکتک
سوق الجیش تقاطنی طوتماغه باشلادی.

با کونک قیزل اوردو طرفندن اشغالندن ایکی کون صوکره تورک
قوماندانلر روس یولداشلره عوض ایدلدی. فقط ایش بونکلهده قالمادی.
«امر خیر» ی تسعید ایدن نه قدر عثمانی ضابطی وارسه، هپسنی یا
حبس ویاخورد قابو طیشاری ایتدیلر. [۱]

شرائطنامهک دیگر ماده لریده عینی قضایه اوغراددی. اوردونک
ضابطاتی حبسه وکندیسنی مختلف بهانه لرله داغیمایه باشلادیلر.
اسکی رجال وسابق معونلر برر برر توقیف ایدلدی. برقمی ده
مملکتی ترک ایله مک مجبوریتنده قالدی. کوزده نه قدر منور
وارسه، هپسی صیق ترصد و توقیف آتته آلدی. شهرک معتبرانی
ویوکسک مأموریتده بولنان ذوات سوراق سوهورمک، چوپلک وسأره
تمیزله مک کبی ایشلرده جبراً استخدام ایدلدی.

حکومتک الک مسئول موقعلرینی روس، ارمنی، کورجو و تورک
اولمایان عمله ایله خارچدن کلن یابانچیلره ویردیلر. قیزل اوردونک
تشکیلات و مخصوصه سنه تابع «چهک» لر تأسیس ایدلدی. مقابل اختلال
تشکیلات شخصلرله قارشی مجادله ایدن بوقانی مؤسسه مدھش برصورتده
اعداملرله باشلادی. (پانقراتوف) نام برجلدک اسمی هر کسی تیتیه تیور،
اعدام ایدیلرلرک صایه گلز لیسته لر ی هر طرفه دهشتلر القا ایدیوردی.
آرتق هر کس آلدان دیغنی کورییوردی. بوخصوصه آلدانانلر

[۱] بوسیاست بالخاصه مصطفی صبحی نک باکویه وروندن صوکره کسب
شدت ایلندی.

یالکز عثمانی مسافرلرمن دکلدی. بولشه ویکلرده بوتون عالم اسلامک
منجیسنی کورن و بوکا کوردهده بوتون قوتی کندیلرینه تقدیم ایدن
«اتحاد» فرقه سنه بولشه ویک غزیه سی «موجب عار برمتفق» دییه
مقابله ایتدی. [۱] مساواتچیلردن برقمی دخی، صول مساواتچی نامیه
وضعیته، بردرجه اولسون، اجرای تأثیر ایتک ایسته دیلر سده کندیلرینه
«ییلانک آغنه ده، قاراسنه ده لعنت» دیدیلر.

بر آی اول مساواتچی وسائر ملیت پرورانک تخمین ایله دکلری
تهلکه بوتون عربیانغلیه ظهور ایدیوردی. روس بولشه ویکلری اسکی
روسیه حدودلرینی طوتیورلردی.

اختلالدن بر آی صوکره آرتق بوتون آذربایجان، مملکتک مدھش
براستیلایه معروض قالدیغنی آجی برصورتده درک ایله مدھدی. تورکیایه
کیدییور، دییه تحمل ایله دیکی روس اوردوسنی مملکتده فساد ایقاع
ایتمکله بردرام کورونجه؛ سوکی اوردوسنک، کندیسنه هر یوروشی
ایله دنیلر قدر روح و عزت نفس نفخ ایدن بوکنچ عسکرلرک،
مرتب برصورتده داغیلدیغنی، منوازنک کندیسنی ایله مناسبتدن منع
ایدلدیکنی، ثروت وسامانک یغمایه کیتدیکنی، آداب و اخلاق
ملیه سنک فنا صورتده تحقیر معروض قالدیغنی دویجه، بالطبع، خلق
تحمل ایده مدی. عصیان ایتدی.

بو عصیان ابتدا کنجه دن باشلادی. چاریزمک غدار جنرالی
کنازچیچیانوفه پارچه پارچه دوغراتجهیه قدر مقاومت کوسترن جواد
خانک شهری بودفعهده کندیسنی کوستردی. ملکک تحمل ایده مدیکی
[۱] باکوده منتشر «قومونیت» غزیه سنک ۱۹۲۰ سنه سی مایس

قوللقیورنه مراجعت.

تجاوز لر قارشی عصیانکار روحیله کوپوردی. بوراده دها سلاجلرینی تسلیم ایتهمش بولان آذربایجان عسکرلری عصیانک کوکنی تشکیل ایتدیلر. عصیان برهفته قدر دوام ایتدی. روسلر بوراده دیویزیونلرینی غایب ایتدیلر. باکودن قوای امدادیله کلدی. دیگر طرفندن کنجه ارمیلری قیامیلری آرقه دن وورمنه باشلانجه، شهر سقوط ایتک مجبور ایتند بولندی. خطر رجعتلری طاشخین نهرله کیسلن اهالی مدھش بر قتل عامه معروض قالدی. شهر باقیلیدی. بازار غارت ایدلیدی. هتک ایدلدک عرض و ناموس بر اقلمادی.

کنجه عصیانی ایلر برابره رته، آغدام، شوشاقصبه و شهر لر نده بولان آذربایجان قطعات عسکریه سی دخی اطرافده کی اهلینک عصیانیه بر مرکز و مبدأ تشکیل ایدیوردی. تهرته رده قیزل اوردونک بر آلائی محو ایدلیدی. آغدامده کذا اولدجه مهم تلفات ویردیلر. قاره باغ، شکی، زاقاتال، لنکران، قوبا و سائر لرلر دخی بر قاچ کره عصیان ایتدی. لنکران قضاسنده کی عصیانلر ایلرله دوام ایلیدی. زاقاتال و شکی عصیانلری پک قانلی بر صورتده باصیرلیدی. بز بوراده آز چوق مهم بر مقیاسده ظهور ایدن عصیانلری قید ایدیورز. یوقسه عصیان ایدلدک بر یز قالامشدر. خاٹانه بر صورتده ایندیریلن ضربه آنی ایلر قوای تشکیلده دن محروم و غیر منظم بر صورتده ظهور ایدن بو حادثه لر میاننده اولیلر و ارکه حقیقتآده برر داستان حاستدر.

آذربایجان جمهوریتک تاریخی یازاجق مورخ بو عصیانلری تدقیق و تفصیلاتی ایلر البته تحریر ایدم جکدر. بو عصیانلرک بهوده اولدیغی و سلامت عمومیه به ضرر کتیردیکنی ادعا ایدنلر وار. فقط بو عصیانلر دخی

اولماسه ایدی، آذربایجان خلقی بیلم هانکی وقعه لرله کندی ناموسنی مدافعه ایتش اولدیغی اثبات ایدم جکدی؟

آذربایجانلی ناصل عصیان ایتیه ایدی که، یونان قارشینسه کیدیور، دیه وطنه بر دوست و متفق کی کیرن بر اوردوی مملکتده قازداشی قارداشنه صالدیران استیلاکار و ظالم بر قوت اولارق کوریوردی؟! کنج آذربایجان عسکرلی ناصل کوره ایدی که، ضابطان و آمراسنی، هیچ بر سبب اولادن، حبسلره طیقایور، بغیر حق، قورشونه دیزیورلردی؟! وجدان ناس ناصل تحمل ایدم ایدی که ناموسکارانه خدمت ایتکدن باشقه کنایه اولیان فداکار مأمور و جنراللر قورشونه دیزیور، مایته مربوطیتلرندن باشقه جنایتلری بولونمایان معلملری، محررلری، منور کنجلی، حتی معلمه یی بیله استتانا ایتیه رک، جانیانه بر صورتده محو ایدیورلردی؟!... خالق صبری ناصل طاشمیه ایدی که، وقته روس چاریزمی طرفندن تورک اسراسته بر مقتل تشکیل ایدن باکو لیماننده کی آطه لری بودفعه تورک دوستلنی نامنه حرکت ایدن خائن بر قوت آذربایجان کنجاسکک مزارلی حاله قویوردی. [۱]

آذربایجان خلقی ناصل تاب و تحمل کوستره ایدی که، عادات و عنعناتنه مغایر بر اصول اداره تأسیسی ایلر روس موثریکی کندیسنه تسلط ایدیور؟ و طانیما دینی، بیلمه دیکی ادانی بی باشنه حاکم مطلق کس دیریورلردی؟!... کندی حیات ملیه و عادات دینیسی ایلر یاشایان بر مسلمان ناصل روا کوره ایدی که عالمه سنه، حریم عصمتنه [۱] بولشویکالر طرفندن قورشونه دیزیلنلرک بر ایسته سی بورساله نک

صوکنه ضمیمه ایدیور.

یابانجیلر کیریور؛ عصمتلو بر مسلمان عاٹاسنک بولندینی اوطه ایله قومشو۔ اکثرأ مدخلاری ده مشترک۔ داخل روسیه نك بيلم هانكي گوشه سندن كله بر قیزل اوردو ضابطی اقامت ایندیریلور؛ سنه لردن بری تأسس ایدن اعتیادات ملیه، قومونیزم تشکیلاتی نامه، تصویری قابل اولیان ضربه لر ایندیریلوردی ...!

ایشته، دوست دیه، مملکته کیرن بر قوتک بر آیدن دهآ آز بر تجربه ایله معنأ مادهش بر قوؤ استیلا اولدیغنی کورنجه، بالطبع، اویقوده ایکن اوسته کابوس چوکن بر آدم کبی، آذربایجان خلقی برندن کچل وحشته قالمشدی.

آرتق ملت قیام ایتمشدی.

ناموس و ملیت مدافعه سی نامه ظهور ایدن بوقیامی، یوزینه اختلال و حریت ماسک سی طاقان روس قوتی، زونه رحمت اوقوتدیراجق بر شدت و ظلمله باصدیریور؛ هر طرفه فعالیت به اشلائان (چه کا) لر کیجه، کوندوز قانلی ایشلرینه دوام ایدیورلردی.

ورودینک ایلک کونلرنده «أختلالک قانسز اولدیغنه» تأسف ایدن بوخونخوار قوت آرتق جلادلوق ذرقنی تطمین ایچون فرصت بولمشدی. یالکیز عصیان ظهور ایدن یرلرده دکل، عصیان ایله علاقهدار اولمایان یرلرده دخی قورشونه دیزیلنلرک حد و حسابی یوق ایدی. کنجه ده عصیان ظهور ایدنجه، باکوده موجود موقوفینک اکثری تولدورولدی. شهرلرده، بویوک قصبه لرده موجود معتبران «ملیت پرورلرکک کوکنی بردفعه لک کسمک ایچون» هان صورقوسز و سؤالسز قورشونه دیزیلدی. بو قربانلرک قسم مهمی ضابط، محرر، معلم، دوققور، طلبه مأمور و سائر بو کبی منوراندن ایدی.

آذربایجانک حقیقی دیقتاتوری، جلاد باشی (پانکراتوف) ایدی. (پانکراتوف) ک آمری فوقنده برأمر یوق ایدی. (چه کا) مأمورینک فضولانی او درجه یی بولمشدی که آذربایجان قومیسرلری رئیس ی بولنان نریمان نریمانوفک کندیسینی بیله توقیف ایله مشلردی.

بوتعقیات اوزرینه آذربایجان ملیت پرورلکی فکرندن آیرلا. مادلری ایچون بولشه ویکلکدن قاچان و تکرار فرصت بولوبده استقلاللرینک اعاده سی ایچون مبارزه یه حاضرلانا اولاد وطن شمدی ایرانه، تورکیه یه و بوتون آروپا مملکتلرینه التجا ایله مش، مساعد بر زمانی بکله یوب دوریورلر.

یوقاریده مذکور عصیانلری و اکثریاده کندیلری طرفندن بالخاصه اویدورولان حرکتلری بهانه ایله بولشه ویکلرک آذربایجان بلادوقصبه سنه ویردکلی تحریبات، یونانستانک آناتولی یه ویردیکی خرابیدن آشغی قالمادیکی کبی و کنجه ده احداث اولونان قاجعه ده از میر قاجه سنک پک دوننده دکلدر. بو حادثه لرده، آچلق و سفالت یوزندن اولار مستثنا، یالکیز تشکیل و جزا دسته لری طرفندن قتل اولنانلرک مقداری اون بیک مقداری مطلقا کچمکده در.

«اختلال»، حکومتی آذربایجان قومونست فرقه سنه ویرمشدی. بو حکومت، قورنازجه، کاملاً مسلمان اعضادن تشکیل ایتمشدی. حکومت رئیس نریمانوف اسکیدن آذربایجانجه برآز معروف بر سبیا ایدیسده، دیگر آرقداشلری تمامیه توره دی ایدیلر. حقیقته ایسه اصل سیاست چویرن قوت قومونست فرقه سنک آذربایجان هیئت

صوك هيٽ وكلا رئيسي نصيب بك [۱]

روسيه ايجون برقضاتك ارميده مي ، يوقسه تور كده مي قالدغنك نه
اهميتي اولابيليردي!... يتيشير كه بوزلر ديسي روسيه ده اولسون واورته ده كي
[۱] يوسف بكلي نصيب بك، قافقاسياده تورك ملت پروولكني ترويج
ايدن دكرلي خادملردن در . وقتيله قريمده منتشر « ترجمان » غزنه سي هيٽ
تحريره سي اركانندن بولنان بوزات كنجه ده تشكّل ايدن « تورك عدم مركزيت
هرفه سي » نك مؤسس اولمش و ترتيب ايله ديكي پروغرامده روسيه ده ياشايان

مركزيه سي كاتي، قيزل اوردو قوماندانلني و (چه كا) ايدى كه بوزلر
تماميله روسلرله سائر اجنيدلردن عبارت ايدى .

ايلك كوزلر خلقك اغفالى ايجون ياپيلان مانوره لر يالكز بيوك
وعسكرى مأموريتلر ك عثمانلى توركلرينه توجيهي ايله قالمادى . معلوم آء
قيزل اوردو ارمنى عصياتي دخى بردفعه لق بتيه جك، يولنى تميزليه رك،
آناطولى امدادينه كيده جكدى . بوكا كوره ده قارا باغده دها مقاومت
كوسترمكده اولان ارمنى عاصيلرى اوزرينه هجوم ايدلدى . عين زمانده
كورجستان دخى تهديد ايدلدى . فقط بو، ظاهرده آذربايجان سياست
مليه سي مدافعه ايتك ماسكه سي، يالكز ارمنستانك بولشه ويكلر طرفدن
استيلا ايدلسنه قدر طاقلدى . ارمنستانده دخى بولشه ويك حكومتى
تأسس ايدر ايمز روس سياستى، زيمان بكك سخاوتكار آغزيله ،
ايكى كون اول مدافعه ايله ديكي زنكه زور ايله نخچوان قضاسنى مظان
بر صورتده ارمنستانه هديه ايتدى .

كورجستان ايله آچيلان محاربه دخى صلح ايله نتيجه پذيراولدى .
كورجستانى تهديد ايدن آذربايجان بولشه ويك حكومتى بايدني بوصلحه ده
« مساوات » حكومتى ايله كورجستان منشه ويك حكومتى آراسنده
اولجه موجود بولونان ائتلافه كوره قطعى صورتده حلى حكمه حواله
اولونا جق « بورچالو » اراضيسنى بلاتردد كورجستانه ترك ايتدى واسكيدن
آذربايجان اراضيسندن اولدينى كورجستانجه تسليم اولونان (زافاتال)
اراضيسى ايجون حكمه مراجعت ايله ملك فورمولنى قبول ايله دي .
آذربايجانك سياسى منفعتلى نامنه حرب باشلايان حكومت ،
نتيجه ده مملكت قطعه لرني هديه ايتكه صلح ياپور؛ دليل اولق اوزره
عمله ايجون حدود فرقى اولماديني ايلرى سوروليوردى . هم حقيقه ده

اختلاف حل ایدلسین؛ بوحلده غائب ایدن مسلمان اولورسه، نه اعلا! -
 بولشه ویک سیاستک قورناز مانورلرندن بریسی ده اخلالی متعاقب
 (له نین) طرفندن آذربایجانک استقلالنی مبین برتلمراقک نشری ایلده
 آذربایجان حکومتی وعصیان ایدن عمله و کوبلوسی نامنه قیرل اوردونک
 آذربایجانده دعوتی کیفیتی ایدی . بو دعوت اکثریا (چیچهرین)
 طرفندن مقام مدافعه ده ذکر اولنه رق، اوله تاثیر حاصل ایدیر یلیورکه
 قیزل اوردو، آذربایجانده آذربایجانلارک دعوتیه کله شدر. حالبوکه دعوت
 یندن ده کنیدیلری ، اجابت ایدن ده کنیدیلر

ظاهرده بویه سوسرله کوز قاپان حریفلر باطنده آذربایجان
 اختلالندن مطلوب بولنان اصل مقصدلری تسویه اتمک ایچون شاه تخنسی
 بهود ایلده آذربایجان جمهوریت ملیه سی تاریخ سقوطکک مسئل

تورک اقوامی ایچون مختاریت اداره طلب ایلهدیکی کبی ، آذربایجان مختاریتی
 فکری دخی بر ماده مخصوصه ایلده تنبیت ایلهمشدر. نصیب بک، آذربایجانده
 تشکل ایدن بوتون قاپینه لره اشتراک ایلهمش. صوک ایکی قاپینه دخی کندی
 تحت ریلستنده تشکل ایتشدر . نصیب بک قوتلی برقله مالک اولدینی کبی ،
 حرارتلر ده بر ناطق ایدی . مشارالیه ، قوت ایمان صاحی وده موقرات بر
 آدمی . وقعه استیلانی متعاقب معینده فرقه آرقاداشلرندن بر مساواتچی اولدینی
 حالده مشارالیه کورجستانه یکمک اوزره باکودن مفارقت ایلهمشده بوکونه
 قدر نه کنیدینک ، نه ده یولداشک زرده اولدیکلرینه دائر صحیح بر خبر
 آلمانامشدر . نصیب بکه قارش اولان علاقه و محبت، اوچ سنه قریب بر
 غیوبتندن صوکرده دخی، کنیدینک حاله برجات اولدینی حقتده افکار عمومی ده
 بر امید بر ایدیر رسده ، مع التأسف حقیقتک بوامیدله موافقت ایدمککئی تخمین
 ایلهمک کوجدر . آذربایجان مفکوره جیلکنکک اک حرارتلی واک صمیمی
 ارکانندن اولان نصیب بک، کاسه شهادتی نوش ایتش اولسه بیلده ، بومفکوره بی یاشاتان
 کنجککک خیمه سنده او دائماً زنده در . الله، کندی امان و رحمتده بولندرمه

فاعلی بولنان حاجنسی محمد حسن موسقوایه کیتمشاردی . بونلرک
 موسقو سفرینی خلق، آرزوسی وجهله تأویل ایدیوردی : « کیتمشلر،
 له نینه سوله سیدلرکه، بو اداره آذربایجانده یارامز ! » حالبوکه اونلر ده
 چوق زمان تفصیلاتی هر کسندن، حتی آذربایجانلی قومونستلردن بیلده،
 قاپالی صاقلانان بر طاقم معاهدلر عقدیه عودت ایلهمشلردی . یالکیز
 شاه تختنسی امضاسنی حاوی بولنان بو معاهده لره کوره آذربایجان ،
 امور عسکریه ، خارجه ، اقتصادیه واعشه سنک تنظیمی تمامیه روسیه
 وریسور ، عینی زمانده دمیر یوللری ایلده پترول مؤسسائک اداره سنی
 دخی اوکا ترک ایدیوردی . بو معاهده لره کوره آذربایجان ، اقتصادی
 مسئله لره وحتی اعاشیه عائد خصوصلرده روسیه ده نشر اولنان جمله
 ده قرلری عینی ایلده آذربایجانده تطبیق ایتلمی ایدی . تعداد ایتدی کمز نظارتلرک
 آذربایجان قومیسرلر هیئتنده برر مرخصی بولنه جق و بو مرخصلرک
 کندی نظارتلرینه عائد مسائله رایلری بوتون هیئت اعضاسنک
 رایلری فوقنده اولاجق ایدی . حالبوکه آذربایجانک موسقو حکومتنه
 هیچ بر نوعله اشتراکی یوق ایدی .

آذربایجانک حقیقی ترونی اولان پتروله کلنجه ، بوتون پترول روسیه نک
 پد انحصارینه آلنیور ، بوندن یالکیز بر قسمی ، آذربایجان داخلنده کی
 صرفیات ایلده تورکیه و ایران بازارینه اخراج ایدمک اوزره ، آذربایجان
 حکومتک کندی اداره سنه بر اقیلیوردی . بومقدارک تعینی دخی موسقو
 باش محروقات قومیت سنک رضاسیله تعین اولنه جقدی . دیمک که ،
 موسقوانک اراده سی حاصل اولمادن ، مستقل آذربایجان کوبلوسی قبوله سنده
 یاقاجق لامبه نک ایشغنی ایسته دیکی کبی قوللانامزدی . هم حقیقه ،
 باکو حبس خانه سنده بولندیم زمان ، غزنه لرده باکو ایلده هم جوار

قصاردن بریسنده کویلو ایچون تأسیس اولونان کیجه مکتبلرینک پترول اولمادیغندن دولای معطل قالدیغنی اوقومقله حیران قالمشدم . فقط نه یاپارسک که عینی زیر پرده خفاده صاقلادقلری بومعاهدهلری باکوده چیقان قومونست مطبوعاتی و اوصرده انعقادیدن آذربایجان سوویتلر قونفره سنده سوزسوله یین حیا سز خطیلر آذربایجان استقلالنک تقویه سی شکلنده تفسیر ایتشلردی .

مسئله یالکزمملکتک منابع اقتصادی سنی آله ایتمکه قالمایوردی . آز چوق باقی قالان آذر بایجان عسکری دخی داغیدیلوردی . بر قسم قطعانی مقابل انقلابی دیه داغتمش ، کری ده قالان موجودینی ده آذربایجان اختلالنی متعاقب بولشه ویکلر طرفندن ایران اوزرینه یاپیلان تجاوز سفرینه کوندرمشلردی . بوصورتله بولشه ویکلر هم آذربایجان اوردوسنی اتلاف ایدیور ، هم ده رده شت ایلله انزه لیده یابدقلری وقایعی آذربایجانلی آلیله اجرا ایتک صورتیله بوایکی دیندش ملت آراسنده ابدی بر نفاق وارچوروم آحق ایسته یورلردی .

رسمی بولشه ویک تأویلاتنه باقیلیرسه ، بوتون بونلر ، بالطبع ، شرق انقلابی نامه ، شرق ملتیرینی خونخوار اروپا قابتالیستلرینک اسارتندن قورتارمق ایچون یاییلوردی . بومقصدله تورکیه قومونست فرقه سی ، ایران قومونست فرقه سی وسائر دتشکل ایدیور ، خلاصکار قومونیزم فکرینه بومملکتلرده ترویجی ایچون ماجراجو آدملردن متشکل مختلف تشکیلات وجوده کتیریلوردی .

ینه بومقصدله ، باکوده ، شرق ملتلری قونفره سی تشکیل اولنیوردی . فقط شرق مسئله لرینی حل ایتک ایچون طوبلانیان بواجتماعده مسئله لری وضع و حل ایدنلر ، نه دنسه ، هپ غرب سوسیالیستلردن عبارت

ایدی . ایچلرنده ، بردانه اولسون ، شرقی یوق ایدی . مثلاً ، مجارستانده انقلابی غائب ایدن (بهلاکون) ، کلوبده باکوده افغانستان ، ایران وتورکیه ده تطبیق اولنه حق اراضی مسئله سنی حل ایدیوردی . هر نه قدر بوقونفره یه اشتراک ایدن تورکیه لی مرخصلردن بر قسمی نامه سوز سوله یین مرحوم بهاءالدین شا کر بک « شرق خلاصی شرقی لیرک کندی آلی ایلله اولمالیدر ! » دیوردی سده بوخطاب (انترناسیونال) کورولتوسی ایچنده تاثیر سز بر صورتده غایب اولوب کیدیوردی . نریمان ، آسترخانہ دوعرو کوندریلن پترول یوکل کیلری طوب انداخلری ایلله یوله سالارکن « بو ، تاریخک قید ایدمه دیکی ایلک وقعه درکه پترول بوسله سز و حساب سز اولارق روسیه یه کیدیور » دیوردی . عینی زمانده ده « سوویت » حکومتی ایلله « بورژوا » حکومتلرینک فرقنی آکلایترکن : « او حکومتلرک کلیر و چیقار دفتری وار ، فقط بزم کلیر دفترمن وار سده ده ، چیقار دفترمن یوقدر » دیوردی . ایشه بواصل تروتنی بلاعوض اسراف و مصارفنی دفتر سز بر صورتده یابان حکومت ، آذربایجان کی دنیاده مثلی یوق زنکین بر منابع تروته مالک اولان مملکتی اویله بر حاله کتیردی که کندی سندن بک چوق فقیر اولان کورجستانه نسبت بیله اعتبار سز بر حاله کلدی . باکو پترول اوجاقلرنده چالیشان مستحصللری کندی قائمهلری ایلله دیوران بر حکومت ، حاصلاتی کاملاً روسیه یه ویریرده ، مقابلنده ، موسقوا کاغذ پارده سی اولسه بیله ، برشی آلمزه ، بالطبع پازاری قیمت و اعتباری یوق قائمهلره دولدورور ، که نتیجه سی افلاسدن باشقه برشی دکلد .

غریب بر جلوه شتون دکلکی که باشه قونمش حساب بیلیمز بر حکومت سایه سنده ، باکونک پترولی اهاالیسک فقرینی موجب اولیور ؟ ..

بوقدر سیاسی و اقتصادی خسرا نلر نتیجه سنده ، هیچ اولمازسه ،
مملکت عرفانجه اولسون قازانیدی ؟ ... عجبا ، بو ممکن اوله بیلر میدی ؟
سیاستی اقتصاددن ، اقتصادی عرفاندن آیرمق قابلمی ؟ بر مملکتک
اقتصادیاتی بر باد ، سیاسیاتی آلت اوست ایدن قوتدن عرفان نامه
اعمار کوزله مک قابل اولورمی ؟

ابتدا ، اوچ آی ظرفنده بوئون آذربایجانک تورکجه اوقور ،
یازار بر مرتبه ایصال ایدیه جکی اعلان اولوندی . پکی ، اما کتاب
یوق ، معلم یوق تجارت منعندن دولایی ایشسز قالان بر آزاوقومه ،
یازمه بیلان بازارکانلری هان قورصلره آلدیلر . ایکی اوج هفته ظرفنده
معلم اولدی ، دییه او کتدکن صوکرده ، کاغذ اوزرنده ، مبدول بر
صورته ، آچلمش بولنان مکتبلره تعین ایتدیلر ؛ سوزده هر نوعدن
برجوق عرفان مؤسسه لری تأسیس اولندی . حتی اشنقه مسالک صاحبی
اولوبده قومونیزم تطبیقاندن دولایی ایشسز قالان برجوق «وسکارلری
استفاده صورتیه کویلو ایله عملیه یالکیز یازمه و اوقومه دکل ، صنایع
نفیسه دنده بره ویرمک ایسته دیلر . موسیقی مکتبلری ، رسم مکتبلری ،
رقص مکتبلری ، بیلمم نه مکتبلری آچق ، عملیه هرجهتله کامل ایتمک
ایسته دیلر . خلاصه ایسته دیلر ، ایسته دیلر ، دپ ایسته دیلر .

فقط آیلر دکل ، ییللر کچدی . ادارلر حالا روسجه . قونغر دلر
حالا روسجه . آرزوق انتظامله دوام ایدن مکتبلر روسجه . اوچ
هفته ده معلم اولان بازارکانلر شمندی آدام عقللی ، البته معلم دکل ، بر
سوویت باررکانی . موسیقی منلمی ینه کندی یازنخانه سنده احتکارله
مشغول . اسکیدن موجود مکتبلر بر حال پریشانیده . یکی اقتصادی
سیاست موجنبجه ، تریمانوفک نظریه سنه رضماً ، سوویت حکومتک

شمندی غایت بیوک چیقار دفتری رادررکه ، بونک معارفه عائد جدولی ،
جدوللارک الک کوچوکیدر . اجنبی دارالفنونلرینه آراق طلبه کوندرلیور .
یالکیز « مساوات » زماننده کوندریلان طلبه لری کری چاغرمق ،
سیاسته ، موافق کوروله مشدر . [۱] تورکیه دن کلن معلم معلمه لره
تمامیه کری دوعشیلردر . چونکه شرائط موجوده ایجریسنیده چلیشایی
ممکن کورمه مشلردر .

مطبوعات و ادبیاتک حالیمی صوربورسکیز ؟ ایشته سزه نمونه :
« فقرا فیوضاتی » نامیه یالکیز ایکی نسخه چیقاریله بیان « ادبی »
مجموعه مک قومیسرلرک فوطوغرافلری حایر نسخه سنده رسملر
آلته یازیلان منظوم سطرلردن ریزی سزده فیض انقلابک نه کئی شاهکار
یارآدیغنی ارانه ایدر :

« باق شوقاره زاده علی حیدره

تحفه شیروانه ، ملک منظره ،

بحر خزر ، خطه آذربایجان

کورمه مش عمرنده بیل حکمران ! »

هم حقیقه ده بویه حیثیتسز بر حکمرانی آذربایجان هیچ بر زمان
کورمه مشدر . بوئون معاسیله قرون وسطائی بر دور یاشارکن بیله
آذربایجان خا نلردن هانکیسه هر هانکی قصیده خوان برشاعر ، مدحیه
دییه ، بویه بر « تحفه » کتیرسه یدی اونک نه یامان برهجو اولدیغنی فرق
ایدردی . فقط « ملک منظر » حربه قومیسری بونک فرقنده دکلدر .
عرفان و ادبیاتده روح ملی تیمیه ایده جک جریانلردنمی مراق
ایدیورسکیز ؟ شوقدر بیلکیز ، تورکچیلکک محترم شاعری محمدامین
[۱] معمایه بونلردن حقوق و اجتماعاتله مشغول اولان ۱۲ طلبه
کیری چاغیرلشدر .

مجلس بعوثان رئیس ثانیہ مرحوم حسن بک [۱]

بک افندینک آثار ملیت پرورانه سی، کتب ضالہ دین اولیق اوزره، بوتون کتب خانہ لردن طی ایدلشد.

اگر صرف تورک یازیمی ایلہ چیقان مطبوعانہ تورکجه مطبوعات

[۱] حسن بک رئیس ثانی صنفیلہ انتخاب اولوغ شہدہ، رئیس اول علی مردان بکک بالوظیفہ اوروپادہ بولندفلریدن، وظیفہ ریاستی بالفعل تکمل.

دنیلیرسه، شمیدیکی آذربایجانده بو وار. یوق، مطبوعات ملیہ دن مقصد یالکز یازینک ظاہری دکل، روحی، مندرجاتی دخی مراد ایسه او حالده بولشه ویک آذربایجانده مطبوعات ملیہ یوقدر. وقتیلہ آق پادشاهدن بحث ایدر دورور «تورکستان ولایتک کزیتی» نام میسیونر (آستراٹوموف) طرفندن نشر اولنان تورکجه برغزنہ ایلہ قیزل (لہنین) مناقبدن قومونیست فرقه سی نظریاتندن باشقه برشی بیلمه یں آذربایجان قومونیست تورک مطبوعاتی آراسنده برفرق کورہ میورم. بو مطبوعاتک دیگر تورک مطبوعاتی ایلہ مشترک برشیئی وارسه اودہ یازیسندہ کی عرب حرفلریدر. فقط بولشه ویکلر بو فرقی دہ اورتادن قالدریورلر. آذربایجان حکومت حاضرہ سی لاتین حروفک تطبیقہ عائد قرار آلمش و بوکا تشبث ایلہ مشدر. بوتشبث تمامیلہ تطبیق اولنورسه اوزمان آذربایجان ایلہ دیگر تورک مطبوعاتی آراسنده نہ باطناً برمناسبت قالاجق نہ دہ ظاہراً برمشاہت!

آذربایجانلیلر، دینندن بری صایدیغ محرومیت لردن، کعبہ وار یلامیہ جق قدر بیوک فلاکت لردن دہا آجی بر خسرانہ اوغرا دیلر. معروض اولدقلری

ایتشلردی. حسن بک آذربایجانک غیرتلی منورلردن اولوب جمهوریت تشکلدن دہا اول خدمات ملیہ سی ایلہ تمایز ایتش سپارلدنر.

بولشه ویک استیلا سی زمانندہ حسن بک تفلیسده بولونیوردی. وقمہ استیلا ی متعاقب حسن بک مملکتک خلاصی ایچون مجاہدہ سنہ دوام ایتکده ایکن خائن برقورشونک قربانی اولدی. شہید مقفور موسقوا طب فاکولتہ سندن مآذون ایدی. مرحومک حفظ الصحہ عائد، خلکک آکلاییلہ جکی برطرزدہ یازلمش تورکجه اثرلری اولدیفی کبی، مباحث سیاسیہ عائد رسالہ لری دہ واردز. حسن بکک شخصندہ آذربایجان تورککی صمیمی وفداکار خادم لردن بریسی غایب ایتشد. اولو تاکری روحی شاد ایلہ.

تجاوز واستیلا نتیجه سنده التجایه مجبور قالدقلى تورکیه ده، بوقاردهش مملکتده، بولشه ویکلرک پروپاگاندا سی، بو پروپاگاندا یه ایننان و آلدانانلرک تبلیغات وانتشاراتی سایه سنده، او یله آجی حاللره مصادف اولدیلرکه، امانسز و خونخوار بر دشمندن قاجدقلىنی کیمسه یه آکلا تامادیلر. بالعکس بوراده، بر ملجأ آرارکن، دائماً کندیلرینی تبرئه ایتک، مغدوریتلرینی صوئوق بر محیطه قارشى اثبات ایلهمک ضرورتنده قالدیلر.

سیاست اقتضاسنجه اختلاجلی روسیه ایلهم آکلا شمع ضرورتنده قالان تورکیه، آذربایجانده کذران ایدن حوادثک کنه وماهیتنی ده امین واسطه لرده اوکرنجه یه قدر، او یله تصور ایدیوردی که کمنجه ده وقوعه کلن عصیان، انکلیز سیاسته آلت اولان ذوات طرفدن تیه ایدمشدر. بوفکر، مع التأسف، ال بیوک مقاملره وارنجه یه قدر اجرای تأثیر ایتشدی.

آذربایجان حکومت ملیه سنک فجاعتلی فلا کتدن ده آجیقلیسی بو ایدی که ملیت پرورلر، تورکیه یه قارشى وفاسزلقله اتهام اولونیوردی؛ احتمال که بعضیلری حالا بوقناعتلرنده باقیدرلر.

ایشته اک چکیلر فاجعه بوفاجعه در! وفاسزلک اک بیوک دلیلی اولوق اوزره، آذربایجانک، مشکل و محتاج کوننده، آناتولی یه قارشى لاقید قالدینی، لاقید دکل، حتی دشمنلرینه تمایل ایتدیکی سرداولونیور. اگر بولشه ویکلر وعلی العموم روسلردن قورقارک ایشی ده امین بر قازیغه باغلامدن، آذربایجانلیرک آنتانسیاه قارشى اعلان خصومت ایتهدیکی بو «تمایل» دلیل عد ایدیلیرسه، ظن ایدهرم که، بوقدر وقایع فجیعیه نقل ایتدیکن

صوکرده، آرتق کیمسه آذربایجانى، بو خصوصده تورکیه یه قارشى وفاسزلقله اتهام ایدهر! دیگر خصوصاتده دخی آذربایجانک تورکیه مقدراتنه لاقید قالمادیغنی، زمانی کلیرسه، وثائق ایلهم اثبات ایتک ممکندر.

آذربایجان فکر واملنی دوغوران جریان ملی تورک ادبیاتک تحت تأثیرنده بولسان بر مطبوعاتک زاده تلقیناتی ایکن؛ مجلس مبعوثانده، انکلیزلر ده با کوده ایکن، مبعوثانک اک مسؤل فرقه سی نامه «اودت»، تورکلری بز دعوت ایتدک، اولر بزى خلاص ایچون کلدیلر؛ بو خلاصکارلره پای تختمزک تا کوبکسند ابدلر دیکمک وظیفه مزنددر! «دیمکدن چکیمه یه؛ از میر فاجعه سی اوزریه مملکتک هر طرفده تظاهرات ملیلر اجرا ایدن؛ حکومت فرقه سی «مساوات»ک واسطه نشر افیکاری «استقلال» مجموعه سنده و حکومتک رسمی غزته سی «آذربایجان» ده متارکه یی متعاقب تجدد ایدن قارا کلک کونلرده تورکیه نک ثولز بر قوت اولدیغنی یازان و عثمانی ایمپراطورای چو کدیسه، یرنده تورک حکومتی تأسس ایتدی، امیدى ایلهم تسلی بولان؛ انکلیز حبس خانه سندن قاچان محترم ملتجیلری ایستینلره «مسافر بولندرمیه حتی اولمایان بر استقلالی ایستهمه یز» جوابیله مقابله ایدن؛ باکو استردادنده شهید دوشن تورک عسکرلرینک مزارای اوستنده احتفالات عظیله ایلهم ابده شکران رکز ایتدیرن بر محیط، ناصل اولورده وفاسزلقله اتهام اولونور؟!

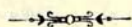
آذربایجان زمام ادارده سنی آلرینه آلمق ضرورتنده بولنان ملیت پرورلرک عهده لرینه دوشن مسؤلیت حقیقه ده الیم ایدی. غریب بر تحلی طالع دکلی که روس فرقه لری نظرنده، ارمنی مطبوعاتنده،

کورجو محافلنده تورکیلیکله بلله ن و تورکیا قیقله اتهم اولونان بو ذوات، عینی زمانده دخی، تورکیه یه قارشى بیو فالقه اتهم اولونیورلر؟!..

آذربایجانلیلر ایچون مملکتلرینک دوچار فلاکت اولماسندن، ایکی قاردهش ملت آراسنده تحدت ایدن بوسوء تفهم دها آجیدر، دها فجیعدر. فقط مدار تسلی اولان برشی وارسه، اوده بوسوء تفهمک تولیدی برطاقم اشخاصک حرکاتندن دوغدینی کبی، اجرا ایتدیکی تأثیرکده یالکیز معین اشخاص اوزرنده حاکم اولماسی ایله محدود قالاچنی قناعتیدر. یوقسه، تورکلیکنی آکلامش آذربایجان ایله تورکلیک ایچون قان دوکن، جان ویرن آناطولی آراسنده کی قاردهشلیک باغنی نه تاریخک شیمدیکی تورک - روس محادتی کی تصادفی وقعه (تپیزود) لری، نه ده برطاقم اشخاصک سیاسی خطالری چوزدمز!

IX

شمدیکی وضعیت

«اختلالی» متعاقب آذربایجان استقلالنی تأمین ایدر کبی کورون روسیه بولشهویکری، ۲۹ تشرین ثانی ۱۹۲۰ تاریخنده ارمنستان جمهوریتی، ۲۵ شباط ۱۹۲۱ تاریخنده کورجستان جمهوریتی استیلا ایتدکدن صوکره، ماورای قافقاسده کی اوچ جمهوریتک توحیدی ایچون برطاقم تشبثاته قالقشیدیلر.

۱۴ تشرین ثانی ۱۹۲۱ تاریخنده ماورای قافقاس فده راسیونی رسماً تشکل ایتدی. فقط ایش بونکله ده قالمادی. ۱۰ تشرین ثانی ۱۹۲۲ تاریخنده موسقواده انعقاد ایدن قونفره روسیه سوویتلرینک اتفاقی، جاهیر مجتمعه تأسیس ایتدکرینی، اعلان ایلدی. شو صورتله فعلاً چوقدن غایب ایتدیکی استقلالنی، آذربایجان، بو دفعه ده رسماً غائب ایدیوردی. شمدیکی شکلی ایله آذربایجان جمهوریتی جزئی محل مختاریتندن باشقه برشی دکلدیر.

قافقاسیانک شو صورتله یکیدن موسقوامرکزینه ربط اولونماسی نه کورجستانک، نه ده آذربایجانک آرزوی عمومیی اوزرینه واقع اولیور. آرزو ویا افکار عمومیه ایله بولشهویک اداره سنک بر دفعه ایلی یوقدر. حریت مطبوعات و سربستی اجتماعات اولمایان بریده

واويله بريرده كه اهلينك قسم مهى اهليت حقندن محرومدر، افكار عموميه دن بحث ايتك البته كولونچ اولور . فقط بولشه ويك نقطه نظرندن موجود اولان افكار عموميه (مخلده كي قومونستلرك راني) بيله بوتفاقك علمندهدر. روسيه فدهد راسيوني، قومونست فرقه سي مركز قوميته سنك قراري و (لهنين) ك آمرانه تلغرافلري ايله تشكل ايتمشدر . بو خصوصده تقليس كورجولري ايله موسقواروسلري آراسنده تعايطي ايديلان كيزلي تلغرافلر بالخاصه جالب دقتدر .

كورجو قومونست فرقه سي هيئت مركزيه سي ۱۵ ايلول ۱۹۲۲ تاريخلي جلسه سنده موسقوادن كن برتكليني تدقيق ايديووردى . بو تكليف روسيه قومونست فرقه سي هيئت مركزيه سي باش كاتبي (استالين) ك «تهز» لرينه بناء ترتيب ايدلمش ايدى . بوتهزلره كوره ماوراي قافقاس جمهوريتلري هر نوع شئون استقلالدن امتناع ايدرك متحد برفدهد راسيون وجوده كتي رهلى، عيني زمانده بوفدهد راسيون دخي روسيه، او قراينا وسائر مختار سويت جمهوريتلري ايله برلكده سويت جاهيمر متفقه سي تشكيل ايتلهيدى . كورجو قومونستلري، مذاكره دن صوكره، بوتكليني شاين قبول كورهدك لرينه وقافقاسيا جمهوريتلرينك شئون استقلالدن محروم بر اقلدي صيره سنك ده حلول ايتمش اولماديغنه عائد برقرار چيقارديلر . بوقرار ۱۹ راي موافقه قارشى ۶ راي مخالف قازاندى . كورجو قومونستيه سي بو خصوصده كي رايي موسقوايه بيلديردى . ۱۷ تشرين اول ۱۹۲۲ تاريخنده موسقوادن بويله بر جواب آلندي : (يولداش «اورخالا شويلى») يه : كورجو مركز قوميته سنك برلشمك ايچون ده صره كلمديكنه واستقلال ابقاسي لزومه عائد اولان ملاحظه سي هيئت مركزيه اجتماع عموميسي اتفاق آرا ايله رد ايتدى . كورجستان مرخصي بولنان (ميدبواني)، بو خصوصده كي وحدت فكريه يي كورديكندن، كورجو قوميته سنك تكليفندن امتناع ايتك مجبوريتنده قالدى . اجتماع عمومى استالين . اورژه نيكيده . مياسينيكوف ومولوتوف يولداشلردن تشكل ايدن قوميسيونك ماوراي قافقاس فدهد راسيونك ابقاسي وعيني زمانده روسيه ، او قراينا بهلوروسيه ايله برلكده «سوسياليست جاهيمر متفقه سي» تشكيلي لزومه عائد قرايني بلا تحريف قبول ايله دي . قرارك

متنى، يولداش (اورژه نيكيده) يه كوندريليور . روس قومونست فرقه سي هيئت مركزيه سي اشبو قرارينك كمال ممنونيت وهيجانه تلقي ايديله جكنه شهبه ايتمز . نومرو ۷۶۴۳ (خفي) ر . ق . ف . م . ع . كاتبي استالين . »

فقط بوتاغراف . مرسلك صوك سطرده كي اميدينه رنمعا، تقليسده ممنونيت بخش بر هيجان دكل ، پاس آور برحس انفعال اويانديرييوردي . بو حس انفعالي كورجو قومونستلرينك برقمسي خط مستقيم ايله مان موسقوايه بيلديرييورده روسيه امپرياليزمندن لسان شكوا ايله بحث ايديووردى . بوشكايك موسقوايه ندرجهده اغضاب ايتديكني آتيدى كي تلغرافلردن آكلابورز :

«موسقوا ۳ تشرين اول . چنچادزه وماخارادزه يولداشلره . قويه سني مركز عمومى اعضاسي (اورژه نيكيده) وماوراي قافقاس قوميتيه سي كاتبي (اورخالا شويلى) يه ويرمهلى . سزك وليكورو س مليتپورلكنه قارشى چيقشكيز . كورجو مليتپورلكني التزام ايتديره مزدى . سز بيلمه ليديكيز كه اجتماع عمومينك ماوراي قافقاسك ده روسيه اتحاديه دخولي حقنده كي قراري عيني ايله تطبيق ايدلمه لي ايدى ؛ بوقراري اكر ايسترسه ، يالكز اجتماع عمومى كنديسي نقض ايدم بيلير . كوندريكيكيز مخطرمنك اسلوبى فرقه آدابخي علنا اخلا ايديوور . بو خصوصده كي طرفه فروشلغه انجا ويرلمه سني توصيه ايدرز . امضال : كامه نف - بوخارين . »

طرفه فروشلقلردن وسركشكارندن بحث اولونان چنچادزه ايله ماخارادزه كورجستانك صاج آغارتمش پك اسى سوسياليستلرندردلر . اولرك علنا موسقوا امپرياليزمته قارشى چيقشلى (لهنين) ك كنديسي بيله اغضاب ايديووردى . ايشته بو غضي حكايه ايدن بر تلغرافك ۲۱ تشرين اول تاريخيله موسقوادن چكيله شد :

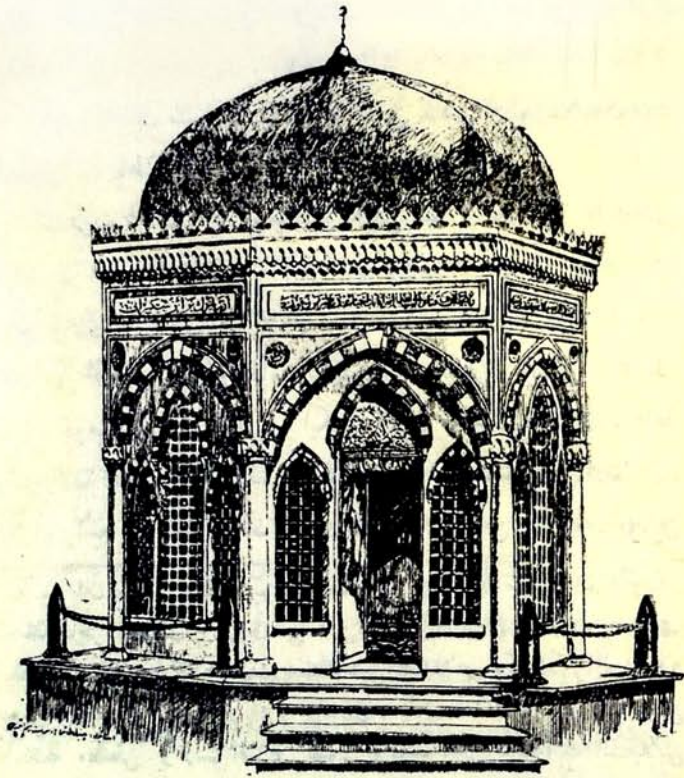
«كورجو مركز قوميتيه سي اعضاسندن (چنچادزه) و (قاتارادزه) يه : چنچادزه وديكرلري امضاسيله كوندريلوبده ، مركز عمومى كاتبلردن بريى واسطه سيله دكل . ندسه، بوخارين طرفدن بكا تسليم اوتانان مذكره نك مغاير ادب بولنان مندرجاته حيرت ايتدم . بنم بالواسطه وميدبواني نك بلاواسطه اشتراك ايتديكيز اجتماع عمومى قرارندن صوكره هراختلافك برطرف ايدلمش اولديغنه قانع ايدم . (اورژه نيكيده) يه قارشى استعمال اولونان تفوهاتي تماميله تقبيح ايلرم وكنديسي ايله آراكزده واقع اولان حادثه نك محاكمه سي

موافق ادب بر طرزده مرکز عمومی کتابخانه و بر مکنزی مصرانه تکلیف ایلرم .
خط مستقیم ایله کشیده ایندیککن عرضال دخی مذکور کتابته ویراشدر .
(له نین) نومرو ۷۹۹۴ .»

بولشه ویکلکک مظلانی بالنسبه آز کورن کورجستانده حال بویه
اولورسه ، آذربایجانک نه کبی حاللر کچیردیککی تصور اولونابیلیر .
بو حاله قارشو تورکیه مع التأسف سیرجی وضعیتنده قالیور ؛
جریان وقوعات اوزرینه بر نفوذ و تأثیری اولامیور . بر کون اول
تورکیه یی تقایسده تمیل ایدن مختار بک بر کون سوکرا موسقوایه
کیتمک ضرورتنده قالیور .

تورکیه ، بولشویک روسیه سی ایله - بزم بیلدیکمز - ایکی معاهده
ایلله مربوطدر : بری موسقوا معاهده سی که ۱۹۲۱ سنه سننده
امضالانمشدر ؛ دیکری ده ماورای قافقاس جمهوریتلری ایلله عقد
اولونان قارص معاهده سی که ۱۱ ایلول ۱۹۲۲ تاریخنده امضالانمشدر .
برنجی معاهده ایلله تورکیه مرخصلری قافقاسیا جمهوریتلرینک موجودیتی
تبیئت ایتدیرمکله برابر ، آذربایجان قومونستلری طرفندن ارمنستان
شورالینه هدیهارلونان نخجوان ولایتی ، ممتاز بر ولایت عنوانیله و ثالث
بر حکومت هدیهایدلهمک شرطیله ، آذربایجان تحت حمایتنه ویریش [۱]

[۱] ارمنستان جمهوریتی بولشه ویکلر طرفندن استیلا ایدلهدکه ، آذربایجان
بولشه ویک حکومتک رئیس زیمان زیمانوف نخجوان قضاسنی ارمنستانه هدی
ایتشدی . و قتیله انکیززلله آمریقایلرده نخجوانی ارمنیلرله تابع کورمک ایسته میش ،
بو خصوصده تشب ایلهمش فقط موفق اولاماشلردی . ایکی سنه دن زیاده
آلنده سلاح اولارق ، ارمنستانه الحاق علهنده جلادنه حرب ایدن نخجوا -
نلیلر بو دفعه ده اصرار ایتدیلر . زیمانک بخششی قورو سوزدن عبارت اولوب
قالدی . ارمنستان جمهوریتی نخجوان « هدی » سی تسلیم آلقی ایچون ایچه
قان دوکله ایدی . نخجوانلیلر ایسه هر طرفه مراجعت ایدهدک ارمنستانه تبعه

تورک شهدا تربسی [۱]

اولوق ایسته مدکلرینی بیلدیریوردی . بومشله تورک هیئت مرخصه سنک دخی
نظر دقتنی جلب ایلهمشدی . بوکا کوره درکه معاهده ، ثالث بر حکومته ترک
ایدلهمک شرطیله ، نخجوان قضاسنی ممتاز بر ولایت شکنده آذربایجان حمایتنه
ویرمشدر .

[۱] بوزسم ، باکونک استرداد ایثناسنده (۱۵ ایلول ۱۹۱۸) شهیددوشن
تورک عسکرلرینک قاردهش مزارای اوستنده ، رجال دولت ، مبعوثین واون
سیکله بالغ بر جم غفیر مواجهه سننده ، حکومت ، مبعوثان و فرق سیاسی

ورده طرفین عاقدین شرق و غربین استقلالترین احترام ایدد جکریخی
مقابلاً تأیید ایلد مشرودر . [۱]
آذر باجیانک شمدیکی شکل ادارهسی تدقیق اولنورسه حکومتک
ظاهری ایلد باطنی بوندن عبارتدر :

ظاهرده مملکت بر قومیسرلر هیئت ایلد برده اجرا قومیتسی
طرفندن اداره اولونیور . اجرا قومیتسی بوتون آذربایجان عمله
و کویلولری طرفندن طویلانان شورالر (سوویتلر) قونغردهسندد
انتخاب اولونیور . بو قومیت ایلد قومیسرلر هیئتی انتخاب
ایدر . قومیت بر هیئت مراقبه ایکن، هیئت بر قوه اجرائیهدر . فقط
بولشهویک اصول ادارهسندد تقریق قوا اساسی موجود اولمادیغندن ،
قوه اجرائیه عینی زمانده صلاحیت تشریعی دخی حائزدر . قوانین

نامنه سویان صمیمی نطقلر و بیوک بر احوال ایلد وضع بنا مراسمی اجرا اولنان
ترهک خاطرده قالان بر پروژمسی تمثیل ایدر . آذربایجان حیات ملیهسندد مهم
بر خدمتی سبق ایدن باکو جمعیت خیریهسنگ تشبیه باشلانان بو آبدد شکران ۱۹۲۰
سنهسی ایلونک ۱۵ ینه قدر اتمام اولنورق ، باکو استخلاسنک دور سنویسی
مناسبتیه مطنطن بر رسم افتتاحی تصور اولنقده ایکن بولشهویک استیلاسی
اوزرینه اتمام ایدلهمه مشدر .

بولشهویک استیلاسی اوزرینه ناتمام قالان آبدد شکران ، یالکز ،
پروژمسی کوردیکمز ، بو باکو ترهسی دکادر . کنجه جوازنده حاجی کند
صفیهسندد مدفون بولنان شهدا مزاری اوستنده دخی بر آبدد یابلق اوزرم
ایکن ناتمام قلشددر .

رسدده کوردیکمز باکو ترهسنگ نزدنده « شهدا بولانغی » نامیله بر
چشمهک دخی انشاسی متصور ایدی .

[۱] بو تأمینات ایلد ماورای قافقاس جمهوریتلرک تکرار روسیهیه الحاق
حقندهکی روسیه تصدیق نه ذرحده قابل تألیف اولدیغنی قارئلر کندیلری تقدیر
ایلد سینلر .

(دده قرتلر) ک اکثری ذاتاً قومیسرلر دیئت طرفندن نشر اولونور .
بوتون آذر باجیان شورالر قونغردهسی یالکز سنهده بردفه طویلانیر .
سوویت قوانین اساسیهسندد کورده ، شورالر کویلولیه عمله مرخصلرندن
تشکیل ایدرسدده ، عملهک حق رأیی کویلولیه نسبتله فائقددر . بر عمله رأینک
قیمت تشریعیسی بر کویلول رأینک قات قات فوقندددر . یوز عمله بر
مرخص ویردکده بیک کویلول بر مرخص چیقارا بیلیر . شهرلرودهکی
عمله قسمک اکثریا روسلردن تشکیل ایلدیکنی نظر اعتنایه آلیرسه
بولک آذربایجان حیات سیاسی سنده نه کبی قومینه زولرد (تحولاته) منجر
اولاجی آکلاشیلیر .

حکومتک امرلری اوزرینهک بیوک تأثیر اجرا ایدن مؤسسه اجتماعیه ،
باکو عمله لرینک شوراسیددر . بوشورا ، عمله ، بحریه طائفهسی ، عسکر و کویلول
مرخصلرندن تشکیل ایدر . با کودد بولنان عملهک ، بحریه طائفهسنگ
وروس اشغال اوردوسی نفرلرینک اکثریتندن تشکیل ایدن بو مؤسسه
عادتاً بر روس مؤسسه سیددر . بو مؤسسهک باشنده (قریلوف) نامنده
بر روس دورییور . دیمک ، آذربایجان افکار عمومیهسنی تمثیل ایدن
ذات بر روسدر .

آذربایجان قوای عسکریهسی نامنه جمعا ۳۰۰۰-۴۰۰۰ قدر بر قوت
وارکه بوده مملکتک مختلف مرکز لرنده پراکنده بر حالده بولنیور . روس
قوؤاشغالیهسی ایسه بر قاچ فرقهیه مالک مهم بریکون تشکیل ایتمکدهدر .
عسکری اداره (آذربایجان قواسی دخی داخل اولدی حالده) روس
ارکان حربنه تابعدر . قوماندا هیئتده روسلردندر .

آذربایجان اقتصادیاتنه حاکم اولان پترول اوجاقلری « نفتقوم »
دنیلن بر مؤسسه طرفندن اداره اولونیور . بو مؤسسه حکومت

اینجند حکومتداز . تمامیه مختار و دودغوردن دودغوریه روسیه به تابع بر مؤسسه در . باشند روس مأمور لرندن (سر و روسکی) نامنده بر روس دوریور .

قومونست اداره لرینک شکلی یالکز ظاهری پرده لردن عبارتدر . بو پرده لرك آرقاسنده اجرای حکومت ایدن قوت دائما و مطلقا فرقه قوتیدر . آذربایجان اجرا قومیتیه سی ایله قومیسرلر هیئتنی اداره ایدن قوت اصلی دخی بو قوتدر ؛ آذربایجان قومونست فرقه سنک مرکز هیئتدر . بو مرکز اوامرینی موسقووا مرکز عمومیسندن آلیر . مرکز لرده کاتب عمومیلروار . کاتب عمومیلر عادتاً برردیکتاتورلردر . آذربایجان دیکتاتوری ایسه (کیروف) نامنده بر روسدر . [۱]

[۱] بز ، یالکز باشلیجه مؤسسات اجتماعی ، سیاسی و اقتصادی نك روسلر آئنده اولدیفنی کوستردک . مأمورین دولتک علی الاکثر ، کیملردن عبارت اولدیفنی حقیقدهدها واسع بر فکر ویرمک ایچون المزد بولنان تورجه « قومونست » غزنه سنک رسمی قسمنده تصادف ایله دیکمز امضالردن بر قسمنی بورایه نقل ایدیورز . بر قاچ نسخه دن اقتباس ایله دیکمز بوامضال قارینه معین بر فکر ویرر ظننده بز : آذرنت خلق معارف شعبه مدیری - بار چوف ؛ آذرنت رئیس معاونی - باریفوف ؛ تلکترقی استاسیون مدیری - سیزوف ؛ اوقتابر قومیسونی رئیس چابکین ؛ اوقتابر تماشالر قالی قومیسون رئیس نهدلسون ؛ باکو شوراسی رئیس قریلوف ؛ باکو شوراسی کاتبی بالاشقوف ؛ سپر سفائن مدیر عمومی - لاریونوف ؛ تصرفات اجتماعی مدیری - باروشین ؛ ارزاق ویرکیسی موکلی - بوکریمف ؛ باکو قضاسی حربیه قومیسری - آنه فکی ؛ حربی رهبر - سیچقوف ؛ سفر برك شعبه مدیری سیچقوف ؛ سیفورطه شوراسی رئیس - اپتکین ؛ شهر صحیه مدیری نهیشتات ؛ داخلیه قومیسر معاونی سیوره ردوف ؛ انضباط دائره سی مدیری - بریوقوف ؛ خصوصی قافقاس اوردونی قوماندانی به غوروف ؛ سیاسی معارف مدیر معاونی - تارتاکوف ؛ مساعی شعبه مدیری - شاخه توف الخ ...

حقیقته قوای اقتصادی ، عسکریه ، افکار عمومی و هیئت اجراییه سی برر روس آئنده بولنان بودولتک یالکز قومیسرلر هیئتنی ریاستنده بولنان موسی بکوف ایله اجرا قومیتیه سی ریاستنده بولنان صمد آغاسی تورکدرلرکه ، ایکسی ده ، تورجه آذرینی بیله یازمقدن عاجز ، تمامیه روس حرشته مغلوب و ملیت نقطه نظرندن پک شبهه لی آدملردر .

خارج قارشی ، آذربایجان یالکزیکی یرده تمثیل اولونیوردی : آنقر دایله موسقووا . موسقووا آذربایجانی برحق زمان موسقوالی (سالووف) نامنده بریسی تمثیل ایدیوردی . آنقرده ایسه (آیلوف بک) تمثیل ایدیور . فقط تورکیه افکار عمومیه سی اغفالندن باشقه بروظیفه سی اولمایان بویکانه مثل سیاسینک عجیب بر طالعی واردر . احبپادن بریسنک ، پک حقلی اولارق ، سویله دیکی کبی ، او ، دون آذربایجانی تمثیل ایدیوردی ؛ بوکون ماورای قافقاس فده دراسیوننی تمثیل ایدیور ؛ یارین احتمال روسیه نی تمثیل ایده جک ؛ او بری کونده محقق هیچ برشدنی تمثیل اتمیه جکدر ! [۱]

اختلالک ایلك کونلرنده ، روس اوردوسنک کندیسنه یابدینی مطمئنان بر استقبال مراسمی ایله ، موسقووا دن باکویه ورود ایدن زیمان ، « تازه پیر » میداننده ، خلقه خطابا سویله دیکی نطقنده ، دیوردی که : « مخصوص بر قومیسون تشکیل ایتدک . بو قومیسون اسکی حکومتک اوراقنی تدقیق ایدیور ؛ بر قاچ کون صوکرده نتیجه نی اعلان ایده جک ، او وقت سزده کوره جکسکز که نه کبی خائنلر سزی اداره ایدیور مش ! » قاچ کون دکل ، قاچ سنه کچدی ، او قومیسون بو نتیجه نی [۱] بوسطرلر آیلوف بک و فانتدن اول یازاشدر .

حالا اعراض اتمه مشدر. هم ایده مزده! چونکه مملکتی انکلیز لره صادی، دیه ایتام اولونان حکومتک، برجه اولسون، حقوق ملتدن اجانبه ترک ایتدیکنی برزیمان دکل، بوتون بولشه ویکلر بر آرایه کلسه لرده اثبات ایده مزله! فقط تریمانوف ویولداش لری روس لره صامادق برشی بر اقمادیلر. اونلر هر شیئی ویریدیلر. مادی، معنوی نه وارسه هپسنی تسلیم ایتدیلر. طوب انداختلری ایله باد هوا کوندردیکلری پتروک یوزده ۱۵ فائضی آذربایجان آلیقوبدرمق ایچون آیلرله یالواردیلر؛ حصه لرینه دوشن پتروله سربست بر بازار تأمین ایچون دخی نه درجه کوچولدیله؛ نه قدر تذلل کوستردیلر. نهایت بو صورتله حاصل ارلان ثروتی ده مملکتی استیلایدن قیزل اردونک شرفه اسراف ایتدیلر. [۱]

[۱] ادعای رسمی وثیقه استناد ایتدیرمک ایچون روسیه مرکزی اجرا قومیته سنک ۳۱ تشرین ثانی ۱۹۲۱ تاریخ و ۷۳ نومرولو مضبوطه سنی بورایه قید ایدیورز: «مذاکره ایدلدی: آذربایجان نفت محصولات و ویریک مسئله سی. مسئله یی وضع ایتشد: روسیه قومیت فرقه سی هیئت مرکزی سی. قرار ویرلدی که: ۱) باش محروقات قومیته سنه ماورای قفقاس دمیر یوللری ایله آذربایجان احتیاجات صنایعه سنه لازم اولان پتروک اصولی دائره سنده ویریلدی تکلیف اولونسن؛ ۲) بوندن باشقه باش محروقات قومیته سی آذربایجان قومیسرلر هیئت اختیاریه ۳ میلیون بوط خام نفت، ۲ میلیون غاز یاغی ۱،۵ میلیون بوط مازوت ۵،۵ میلیون بوط قطران و ۱۰۰،۰۰۰ بوط بترین برافا لیدر. ۳) پتروک محصولات آذربایجان حکومتنه اعطاسی ۱ تشرین ثانی ۱۹۲۲ تاریخه قدر اجرا اولنه زق هر حالده بوتون پتروک استحصال لانتک یوزده ۱۵ دن فضله سنی تشکیل اتمه ملیدر. ۴) بومقدار ۱۹۲۱-۱۹۲۲ پروغرای موجبنه تخمین اولنان استحصال مقدارینه نسبتله تعیین اولومشد. استحصال اشبو تخمیندن فضله اولدینی تقدیرده آذربایجانک حصه سی دخی تر ایدیده جکدر. ۵) آذربایجان حکومتی حصه سنه دوشن نفت محصولات و ماری قاقاسدن باشقه داخلی روسیه بازارنده صائق ایسترسه. بو خصوصه مرکزک مساعدۀ

باکو پترول لری ایله، شیمدی، باکو دکل، موسقوا اسپه کولاسیون (احتکار) یایور. ممالک اجنبیه ایله یاییلان تجارت مطلقا موسقوا طریق ایله اجرا اولونیور. قافقاسیا، مواد ابتداییه سی اعتباریله، روسیه دن ده ا زیاده مبادله مهیا ایکن، باطوم طریقله دکل، موسقوا یولی ایله اوروپایه ربط ایدلک ایستیه نیلیور. بو کی ضعی واسطه لره ماورای قفقاس مناسبات اقتصادیه سنک مجرای طبیعیه سی آذربایجان، کورجستان نقطه نظرندن دکل، بویوک روسیه منافی نقطه نظرندن اداره ایدیورلر. جبرله، سونکو ایله، چه کا ایله وجوده مخصوصه سنی استحصال ایتک ضرورتده در. اصلی ایله مطبقدر روسیه مرکزی اجرا هیئت کاتبی یه نوکیدره.

بوقرار آذربایجان لیرک پک شدتی مراجعت واستدعالری نتیجه سنده و غوغ بولشد. بوتاریخه قدر ماورای قفقاس دمیر یوللری، تحف دکل، محروقات فقداندن دولای دوجار مشکلات اولیوردی. بولشه ویک غریه لرنیک یازدیفته کوره باکو ولایتده کی کویلور بر فوند (ثلث حق) غاز یاغنه ۳ فوند ترم یاغی ویریورلردی. کورنهری ساحلده بولنان ۱۸۰ قدر صوبوریه سی ماکته لری پتروک یوقلمی یوزندن معطل قالیور و بوجه تله اراضی زراعت ایدیه میوردی. بر بچوق سنه شدید مبارزه دن سوکره یوقاریدا کی لطفه نائل اولان آذربایجان حکومتی بر آز سوکره بولطفک ۵ نجی ماده سنده مندرج بولنان استدعای مخصوصی استحصال ایتک ایچون دخی آز آبرو دوکه مشدر.

— قیزل اردونک احتیاجاتی تأمین ایچون بولشه ویک حکومتیه فخری «شف» اصولی تطبیق ایدلکده در. هر آلا یکنکندینه مخصوص برشفی واردر. بو شف لری علی العموم سوویت مؤسساتی ایله شورالزندن عبارت اولیور. شف لری آلا یکنک تطبیق و تهوین احتیاجی ایچون مختلف واسطه لره اغانده بولونیور، هدیه لر تقدیم ایدرلر. آذربایجان مؤسسات محلیه سی دخی کندیه سی استیلا ایدن روسیه قیزل اردونک مختلف آلا یلرینه «شف» بولونق شرفی حائزدرلر. بالطبع آذربایجان قومیسر لرنیک بوشرفی، اونزده یغما ایدیلن، آذربایجان خزینیه سنی صومقله تأمین اولونیور.

کثیران روسیه فده د راسیوننه بویه صنعی یوللرله اقتصادی بر زمین حاضر لایورلر .

مسئله بونکله ده قالمایور . آذربایجانده تورک حرث ملیسی علیه کورولان تشبیر اوقدر ایلرله مش اولمالیدر که نریمان کندیسی بیه بوکا قارشی غزته ستونلرنده مقاله یازمق مجبوریتنه قالدی . او ، با کوده چقان روسجه « باکینسکی رابوچی » و تورکجه « قومونست » غزته لرنده نشر ایله دیکی بر مقاله سنده دیوردی که :

« آذربایجان عمله و کویلوسی بعض ملاحظات ایله سیاسی حقندن ، تمامیت ملکیه سندن ، اقتصادی فائده سندن کچه بیلیر ، فقط اوزلساندن کیمسه یه فدا کارلق یاماز ! » [۱]

فقط سیاسی حقنه ، کندی طوبراغنه و حیاتک س اساسنی تشکیل ایدن اقتصاد یاتنه قارشی لایالی قالان بر ملت ، لسان و حرث ملیسی مدافعه ایده بیلریم ؟! ... هیچ کیمسه اولماسه ده ، مارکسیستلر بونک غیر ممکن اولدیغنی بیلمه ایدرلر .

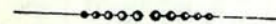
ماورای قافقاس جمهوریتلرینک سیاسی ، حقوقی و اقتصادی مقدراتی ، شمندی ، کندی مرکز لرندن زیاده ، موسقو وایه مربوطدر . ۱۹۲۲ سنه سنک .

[۱] تمامیت ملکیه تمیری ایله نریمان ارمیستانه هبه ایتدیکی نجوانی تلمیح ایدیورسه ، یا گیلور . چونکه روس بولشه ویکلری ظاهرده نریمانلرک اداره سنه ترک ایتکلری اراضی بیله اسکی چاریمدن دها غدار و معند بر صورتده روسلاشدیرمقده درلر . آلدیفمز معلوماته کوره باکو ایله سالیان آراسنده یکی یاییلان « ایلچ » لیمانک یکنه مقصدی مغان صحراسنی روس قحطزدکانی ایله اسکاندن عبارتدر . بومنت صحرالده چاریم دخی ، تنظیم بر صورتده روس مهاجرلری . اسکان ایدیوردی . سولندیکنه نظراً بولشه ویکلر بورایه بر میلیونه قریب مهاجر اسکانی ایچون قرار ویرمشلردر .

تازه پیر جامنده عید فطر : باکوده ، انکیز اشغال اوردوسی قطمانده بولنان هندستانی اسلام سپاهیلرله آذربایجان نفرلری عید فطر نمازینی ادادن صوگره سیاسی بروعطی دیکلرکن

تهایتنه، موسقواده اتخاذاولنان قراره کوره روسیه، اوقراینا، بهلو-
روسیه و ماورای قافقاس جمهوریتلرندن متشکل بر سوویتلر جاهیر
متفقہ سی وجوده کلشدر . بوراده بوتون ماورای قافقاس نامنه بر
مرخص واردر . جاهیر متفقہ هیئت اداره سی جمهوریتلرک، مساوی
صورته اعزام ایله دیکلری مرخصلردن دکل ، مملکتلرک ، نفوس
عمومیہ لری نسبتنه، کوندر دیکلری مرخصلردن تشکل ایتشددر . شویله که،
اسما متفق هیئتی دینلن مؤسسه ، روسیه و روس مرخصلرینک قاطع
برا کثرت تشکیل ایتله لریله ، فہدراسیون بر معنا و ماہیتدن چیقارلمشدر .
هر متفقک ایستہ دیکی زمان بو اتفاقدن چیقماسنه مساعد بر ماده
وارسہده ، بویله برحقدن کیم استفادہ ایدہ بیلیر ؟...!

X

قیزل ایمپریالیزم

بولشه ویکلرک نه کبی بر شرق سیاسی تطبیق ایله دیکلری، آذربایجان
مثالنده ، بوتون وضوح و صراحتیله میدانہ چیقمشدر . شرق
ملتلرینک خلاص و نجاتنه عائد شعارلریله بولشه ویکلر، سوزده، ملتلرک
حقوقه ، حریتنه و استقلالنه حرمتکاردرلر . ایشده ایسه دیکر
ایمپریالیستلردن هیچده فرقی دکلدرلر . بوتون بو آکلاندنقلر مزی
اوقویان قارہ، شہہ سر، کنڈیسنی یکی سیستم بر ایمپریالیزم قارشیسندہ
بولمشدر .

— قیزل ایمپریالیزم ! —

حرب عمومی نتیجہ سنده ظهور ایدن داخلی اختلال نتیجہ سنده
قارار روسیه ایمپریالیزمی دنیایی ولوله یه ویرن بر طرأه ایله چوکدی . بو چوکن
عظمت، ۱۸۰ میلیونق مختلف جنس و ملتدن یاپیلمه معاصر بر بابل
قلہ سی ایدی . بو قلہ نك اقسام مرکبہ سی تشکیل ایدن ملتله، کنڈی
مقدراتلرینک تعینی صورتیله، وجود مالیرینی خلاصه چالیشور و بو
مقصدله لغضو ایدیورلردی ؛ اسکی روسیه نك کرک غریبنده و کرک
جنوبنده یکی حکومتلر تشکل ایدیوردی .

روسیه انقاضی اوزرنده تشکل ایدن حکومتلردن بالطق ساحلی

ایله غرب حدودنده بولنانلری، قارا ایمپریالیزم ایله قیزل ایمپریالیزم آراسنده کچن استحاله دورندن کچلیله استفاده ایدرک، یکی بولشه ویک قوه حربیه سی تشکل ایدنجیه قدر، کندیلرینی طوپارلیاجق برحاله کلدیلر. فلاندا، لیتوا، لاتویا، ئهستونیا ولهستان کی دولترلر، الده سلاح اوله رق، کندی موجودیتلرینی اثبات ایدیلر؛ بولشه ویک تجاوزینه مقاومتله، هم روسیه نك، هم ده بوتون دولتلرک تصدیقه نائل اولدیلر. قافقاسیا دولتلری ایسه بویله بر موفقیته مظهر اولامادیلر. بولر، هر نه قدر بر حکومت تشکیل ایدرک، اوروپا دولتلری طرفندن قسماً بالفعل و قسماً ده بالحقوق تصدیقه نائل اولدیلر سه ده، متجاوز بولشه ویک قوتنه قارشى اوزون مدت مقاومت کوسترمه دیلر.

روسیه نك ایکی طرفنده تحدت ایدوب ده مختلف نتیجه لرله ختام پذیر اولان بووقایک اسبابی تدقیق ایتک، شبهه سز، فائده دن خالی دکدر. بوسیلر میاننده غایت مهم بریسی واردر که اونک ذکرینی بوراده بالخاصه مفید بولیورز.

دولتلرک تشکل واستحاله تاریخلرینه مراجعت ایدر سه کز، کندی موجودیتی ایچون جداله باشلایان بر ملتک کندیسى ایله منافعی مشترک بولنان بر طاقم قوای سیاسیه دن استفاده ایلهدیکنى کورورسکز. یونانستان، استقلالی انکلیزله، بالقانده کی اسلاو دولتلری - روسیه یه هدیوندرلر. بالطق ساحلنده کی دولتلر، استقلاللری ایچون یابدقلى مبارزه ده، دول متفقه فیلوسی ایله مهمات عسکریه سندن پک چوق فائده کور مشلر در؛ فلاندا بر جمهوری، بولشه ویزم بلاسندن، آلمانانک مظاهرت عسکریه سی ایله قورتولمشدر. بولشه ویزم، غرب حدودینه دوغرو تجاوز ایدرکن، یالکز روسیه دن آیرلمش یکی دولتلری دکل، اونلرک

آرقاسنده دوران مخالف اوروپا قوتی ده بولیوردی. بوحال، بالخاصه، لهستان مثالنده کوزه چارپار. لهستان مقاومتی، عینی زمانده ده، فرانسه ارکان حربنک مقاومتی دیمک ایدی.

حالبوکه قافقاسیا جبهه سی بویله دکدی. روسیه دن خلاصه جان آتان قافقاسیا، بو خلاص ایله علاقه دار اولان ایران ایله تورکیه دولتلرینه استناد ایدمیهوردی. ایران، حد ذاتنده، قوای مدافعه دن محروم و تشکیلات عسکریه جه ضعیف ایدی. تورکیه ایسه، کندیسى بوغق ایسته ین اوروپا به قارشى لوی عصیان آچدیغندن، اختلاجلی روسیه نك، هر نه صورتله اولورسه اولسون، بر آن اول، کندی حدودینه یاقلاشمانی ایسته یوردی. قافقاسیا به دوغرو اینن بولشه ویک قوتنده، او، اوروپا به مخالف بر قوت کوردیکی ایچون، شالندن اوزانان آلی، اوزون بویلو تدقیقه امکان بولامیه رق، چابوق صیقوردی. قافقاسیانک باشی اوزرندن یاپیلان بومصافحه، شبهه سز که، قافقاسیا جمهوریتلرینک مقدراتی اوزرنده قطعی بر تأثیر اجرا ایله مشدر.

حیات و ممات مبارزه سنه آتیلان تورکیه نك بویله وضعیت آلمق ضرورتنده قالماسی، شبهه سز که، «اهون شرین خیراً» دستوری اوزرینه واقع اولمشدر. محقق که قافقاسیانک تکرار روسیه ربقه اسارته کچمیه سی، تورکیه منافعی نقطه نظرندن، بویوک بر ضرر درر. فقط «سه ور» معاهده سی ایله قابلیت حیاتیه دن محروم، ذلیل بر درکیه ایندیریلن تورکیه، ده بویوک بر ضرر ایدی. تورکیه یی بولشه ویکلرله مصافحه یه اجبار ایدن سبب (لوید جورج) و (قله مانسو) اوروپاسنک نشئه ظفرله کور اولان سیاستی ایدی. بو سیاست وار ایکن، تورکیه یی، بویوک ملت مجاسی زمامدارلرینی، بولشه ویکلرله آکلاشدیقلری ایچون، کیمسه مؤاخذه ایدم.

دولایسیله بولشه ویکلر شرق سیاستلرینی بیله الفا ایتمک تعهدینه کیریور و پروپاگاندا لرینی همان تعدیل ایدیورلردی .

• قیزل ایمپریالیستلر «سزده مستملکه جیسکیز» دیدیکده، اداره لرند بولان ملترلر حریت و حاکمیت حق اعطا ایتدیکلرینی، رده مقامند سوبله یورلر . کله قفقاسیا جمهوریتلرینه : عجا، یوز سنه اول، چار حکومتی قفقاسیایه اینرکن ، سلاح قوتیه مغلوب ایتدیکی خانقلرله کندی رضاسی ایله روسیهیه التحاق ایدن کورجستان حقنده نه کبی برسیاست تطبیق ایدیوردی ؟ : او زمان، خانقلر بردن بره الفا ایدله مشدی . کورجستان شاهانی چوق زمان نام و عنوانیه باقی قالشدی . یالکیز نه اولیوردی ؟ روسیه علیهداری برخان قالدیریلوب یرینه روس طرفداری صادق بریسی نصب اولونیوردی . تشکیلات محلییه آل دیکلمه یور ، یالکیز شهرلرده روس عسکری قارنیزونی صاقلانیوردی ؛ محاکم و دیوان بیله اسکیزی کبی اداره اولونیوردی . خانقلرک تشکیلات اداریسی ایله بونلره مخصوص شوناتک کاملاً العاسی، استیلا سنه لرینک ابدالرینه عائد بر مسئله دکل ، تدربجاً واقع اولمش بر کیفیت در .

چار زماننده قفقاسیایه صلاحیت واسعهیه مالک، والی عمومی تعیین اولونیوردی . شیمدیکی سوویت حکومتی ایسه قومونیست فرقه سنک ولایت مرکز قومیت سنی کوندیریورکه، قفقاسیا جمهوریتلری تمامیه بو مرکز تاعدرلر . اوزمان، زادکان صنفه استناد ایدن روسیه ایمپریالیزی قفقاسیاده کی خان ، ملک (ارمنی زادکانی) و قناز (کورجوزادکانی) لردن کندیسنه منقاد اولانلری قوللانیور و او واسطه

بولشه ویک سیاستک، تورکیه ایچون، سیاسی برسوق الجیش مانورده می اولدیغنی قبول ایتمک، دنیا مسئله لرینی پک طار برکوزلکه کورمک اولوردی . فقط، بو بویه اولقله برابر، بولشه ویک سیاستکده ایمپریالیزمک دیگر برشکلی اولدیغنی اونونمق، سیاسی مسئله لری وقایعدن زیاده خیال و آرزولر مزده کوره تقدیر ایتمک اولور .

آوروپا ایمپریالیستلری، مستملکه لرینی، قیمت فاضله یی «آنا یورد» چکمک صورتیه، استثمار ایدیورلر . حالبوکه قیزل ایمپریالیزم، مستملکه حاله قویدیغنی «متفکر» ندن ثروتک کافه سنی چالقله استفاده ایدیور . نته کیم آذربایجان بو خصوصده اک بارز بر مثالدر .

آوروپا ایمپریالیستلرینه قارشى مدافعه نفس ایدن تورکیه یی تقویه ایتمکله ، روسیه ، تورکیه دن ده ا زیاده استفاده ایتدی . تورکیه یه ویردیکی معاونت ماده یه وعسکریه ک نه کبی برقیمته واردیغنی بیللمه یورز . فقط بولشه ویکلرک باکوبه کیردکلی زمان بانقلرلدن چالنان ، «تالان هفته سی» نده یغما [۱] ایدیلن مجوهرات ایله آتون ، کوموش ترینات و نقوددن ، آستراخانه طاشیدن امتعه و مخلفاتدن باشقه ، ۳۰۰ میلیون پوط (۴ میلیارد ۸۰۰ میلیون کیلو) پترول ایله ۷۵۰ بیگ پوط، (۱۲ میلیون کیلو) پاموق و پک چوق ایپک و سائرده آشیرمشلردر .

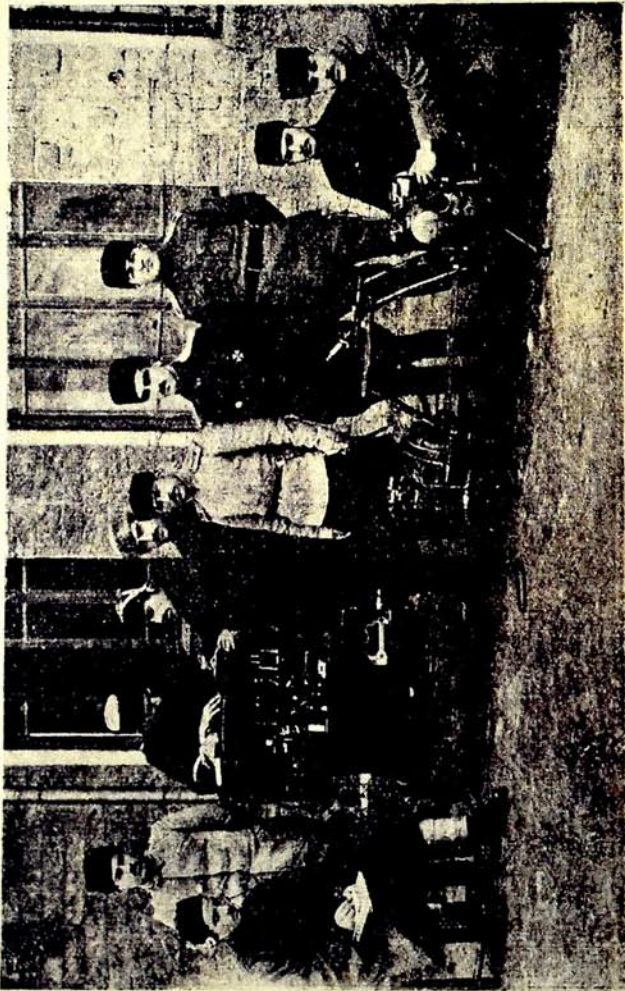
بوندن باشقا، پترول منبعلرینه وضع ید ایتدکدن صوکرده، (له نین) حکومتی اک بویوک دشمنی اولان انکلیزلرله آکلاشه بیللمش، تورکیه دن ده اول ، آوروپا دولتلرله بالفعل مذاکراته کیریشمش و تجاریه مقاوله لر عقدینه موفق اولمشدر . انکلتزه ایله یابدیغنی مقارله تجاریه [۱] بولشه ویکر تأسیس حاکمیت ایله دیگرکی یکی مملکتلرده «قرب نه ده لب» نامه مشهور برمالان هفته سی ترتیب ایدیورلردی .

ایله تأسیس حاکمیت ایدیوردی. سرکشک ایدنلر ایسه یا محو و یا خود روسیه یه نفی اولئیوردی. شیمدی ده اوله: عمله و کویلو صنفه استناد ایدن بولشه ویک دیقئاتوراسی، یرلی اهلینک ایاق طاقلرینه استنادله، کندی حاکمیتی تأسیس و بوصف اچیرسندن بیله، کندیته تابع اولمیانلری محو و یا نفی ایدیور. نتیجه ده، شیمدیکی جمهوریتلرک الغاسی، اوزمانکی خانلقلرک انحلالندن ده چابوق بر صورتده اجرا ایدیلور.

چارلقک مفکورده سی، زادکان صنفی محیطنده انکشاف ایدن «شووینیزم» ایدی. له نین لکک ایده آلی ایسه عمله «قوسمو پولیتیزمی» نام بر مسلکدر. برنجیسی، روسدن اولمایان ملتلری روسلاشدیرمق صورتیه، بوتون روسیه یی حرثاً یکو جود بر حاله قومیق ایسته یوردی. ایکنجیسی ده، حرث ملیسی ده قوتلی اولمایان ضعیف ملتلرده، ملیت فکری نی تولدیرمک صورتیه، بوتون روسیه یی غیرملی بر حاله قومیق (دناسیونالیزه ایتک) ایسته یورکه، نتیجه فعلیه سی اعتباریه، ینه اودیملکدر.

اختلاللر، هر نه قدر عالمشومول بر ماهیتده اولسه لرده، نتیجه ده، کندیسی اعلان ایتش مملکتک حیات اجتماعیه وتشکلات سیاسیه سی، تاریخک اقتضاسی و اقتصاد قانونلرینک تحمل ایده چکی بر چرچیوه داخنده، تبدیل ایتمکدن باشقه بر محصول و برده مز؛ اولسه اولسه، حاکمیت، معین بر صنف و طبقه انحصارندن ده معاصر ودها مترقی بر عنصره کچر. دیمک ایسته یورزکه، اجتماعی انقلابلر بر مملکتک سیاست خارجه سندن زیاده داخلی سیاسی اوزرینه اجرای تاثیر ایدر. فرانسه انقلابنک خارجه قارشسی بوربونلرک غمنوی سیاستندن یاشقه دکلدی. سوویتلرک سیاستی ده چارلر روسیه سنک سیاستندن باشقه برشی دکلدر. دائماً تورک دشمنی اولان روسیه نک تورکیه دوست چیقماسی ایسه

آذربایجان اوردوسی انطباعلرندن: تلبر تلغراف ماکنهمی باشنده

تاریخده مثل یوق بر حادته انقلابیه دکلدر. محمد علی پاشا عصیانده سلطان محموده معاونت کوسترن روسیه، چارروسیه سی دکل ای دی؟ بولشه ویکلر انکلتزینی هندستانک تسخیری ایله تهدید ایدورلر؟ فقط بو تهدید دهلی پترونک مشهور وصیتنامه سنده دخی مذکور دکلدر...

وده، محمد علی پاشا وقعسی و بو کونکی حادثه لر تاریخک برر جلوئه استثنایه سی تشکیل ایدرلر. بونلر بررته پیزوددر. دائم اولان برشی وارسه، اوده، جنوبه دوغرو آقان روسیه آقینی ایله بو آقینه معروض قالان تورکاکلدر

روس هانکی دینه کیرسه، کیرسین، ینه روسدر. قاراده اولسه، قیزلده اولسه روس ایمپریالیزی ایمپریالیزمدر. روسیه ده تبدل ایده جک شی، اونک اصول اداره سیدر؛ استحصال واستهلاکنده کی اصوللردر. یوقسه، روسیه جغرافیای دیکشمه دی.

قیزل ایمپریالیزم بیوک روسیه اختلالک دوغوردینی برسیستمدر. بو اختلال، عصرک موده سی حکمنده اولان سوسیالیزم شعارلری ایله احتکار یاپارق، قومونیزم بایراغی آلتنده جریان ایتدی. دنیا مدهش بر خلق حرکتک فورانی قارشیسنده بولندی. بودهشتلی حرکت معشریه، شبهه سزکه، زماننرک الک شایان تدقیق بر حادثه سیدر. فقط بو حادثه ده کیجیجی نکته لرله، باقی قالاجق حقیقتلر وار. تدقیق ایدرکن بونلری تقریق ایتیمک قابل دکلدر. سوسیالیزم و قومونیزم مفهوملری کی بیوک مفکوره لرک اعلان تطبیق، همده اوروپا دولتلری آراسنده الک کریده قالمش بر مملکتده،

شبهه سزکه بو حرکتک کیجی منزللرینی تشکیل ایدر. ناصلکه بوکون بز قومونیزم فرقه سنک اعلان ایله دیکی کنندی پرنسپلرندن برر برر واز کچدیکن کوریورز. دورت، بش سنه ک دهشتلی منزلر و امثالسز تدهیشلر نتیجه سنده باقی قالان قازانچ ایسه، دهه موقراتیک - سوسیالیستلرک تعبیرنجه بورژوا - بر اصول اداره نک بناسنی تأمین ایدن جهتلردر. بو جهتلر میاننده ک مهم اولانی روسیه ایمپراطورلغک اسالاساسنی تشکیل ایدن اصیلزادکن صنفک محاسیدر.

روسیه صوک یاریم عصرده کی اقتصادی انکشافاتی ایله آرتق قرون وسطائی بر استحصال مملکتی اولمقدن اوزاقلاشمشدی. حالبوکه، تشکیلات سیاسی سی اعتباریله، بو مملکت حالا فئودال بر ذهنیت ایله اداره اولونیوردی. بوراده حکومت تمامیه اصیلزادکان صنفی آلتنده، دولتک امور مالکیه سی ایله تشکیلات عسکریه سی چار طرفدن تتویج اولنان بومناز طبقه نک انحصارنده ایدی. «دبورو یانستوو» دنیلن زادکان صنفی، کندیسنه مخصوص تشکیلاتی ایله امتیازات حقوقیه و سیاسیه مالک ممتاز بر طبقه ایدی. بو طبقه، حقوق سیاسیه جه، بوقدر ذی اقتدار ایکن، اقتصاداً چورومکه باشلامش، چوق زماندن بری موقعی یکی تشکل ایدن بورژوا صنفه ترک ایله مشدی.

روسیه اختلال کیری، بو حادثه نی تدقیق اندلرجه، مملکتک اقتصاداتی ایله سیاسیاتی آراسنده کی بوعظیم تضادک تصادمندن باشقه برشی دکلدر. اختلال، اصیلزادکان صنفی تمامیه احما ایتدی. بونلر آرتق ممتاز بر طبقه حقنی حائز دکلدرلر. اصیلزادکان طبقه سی یالکز سیاست دکل، اقتصاد آده محو ایدمشد. بیوک مالکانلرله چفتلکلر کوبیلر

آراسنده تقسیم اولونمش، برر « قارتال یوواسی » تشکیل ایدن کاشانه لر خاڭ ایله یکسان ایدلمشدر .

شیمدیکی روسیه، بیوک شهرلره مالک اولقله برابر، کنیش اراضیسی ۱۳۰۰ میلیون بالغ نفوسی [۱] ایله دنیانک اک بویوک چقنچی مملکتیدر. بو مملکتده اولجه اوچ میلیونه قریب بر عمله صنعی موجود ایکن، شیمدی - انقلاب سنه لرینک تخریبکار تأثیری ایله - بوعدد بر میلیوندن ده اآز بررقله کوستریلیور. اکثریت عظیمه سی کویلودن تشکل ایدن بومملکت، اصیلزادکانک مالکانه لرینی یغما وطور اقلرینی غضب ایتمک ایچون، بر آن تاریخی ایچنده، قومونست اولیور مشدی. فقط شمدی برر کوچوک امزک صاحبندن عبارت اولان بو کویلی دریاسی « آچ و بجریکسز » شهرلر حا کیتندن عبارت اولان قومونست عمله حکومتی چکمه مکه باشلايور. قومونست تجربه لری نتیجه سنده املارینک بهوده اولدیغنی کورن عمله قسمی دخی « کندی » حکومتنه قارشى لاقید، حتی معارض بر روح پیدا ایدیور. اوتده یکی بر « اختلال بورژووازیسی » دوغیورکه، اسکینسه نسبتله، پک اخلاقسز وطمعکار اولقله برابر، کندیسى ایله احتکار شریکلیکی یاپان قومونست مأمورلرینی فنا حالده سوء اخلاقه سوق ایدیور .

بوتون بو مخالف عنصرلر ایچریسند، استنادکاه اجتماعیسنى غائب ایدن قومونیزم دیقتاتوراسی، صوک کوزلرینی باشامق اوزره بولنیور . او، بوتون همتی بویوک صنایع و خارجی تجارتی کندی آلتده صاقر مقله، کویلو دریاسندن کلن طالعمره قارشى برسد چکمک خلیاسیله، ادامه حیات ایتمک ایستیه یورسده، بوکا قطعاً موفق اولامیور؛ چونکه [۱] اختلالدن صوکره کی روسیه فهده راسیونی قصد اولونیور .

یوزده ۱۴ قدر تنزل ایدن روسیه صنایعی ایچریسند اک چوق امیدسز بولانی بیوک صنایعه، خارجی تجارتدر .

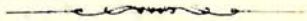
روسیه اقتصادی، هر نوع تصورک فوقده، بر باد بر حالده در. بویله بر حالده، عناصر طبعیه یه مخالف بر روح و اداره یه مالک بولنان قومونیزم « ره زیمی » سقوط ایتمک مجبوریتنده در. بوسقوط، یالکیز بوکونکی حاکم قوتک باشقه برقوته تبدلی ایله قالمیه جق .

ودلیکوروس مرکزی، صنایع نقطه نظرندن، مستحصل بر مرکز ایکن، قومونیزم مانورده نی ایله، تکرار کندیسنه باغلیه بیلدیکی قافقاسیا و تورکستان کبی مملکتلر، مواد ابتدایه حسیله، مستحصلدرلر . محاربیدن اولکی روسیه ولایتلردن آلدیغنی محصولات مقابله معمولات و برمکله موازنه یاپیور، بو صورتله مرکز ایله ولایتلر آراسنده کی اقتصادی رابطه تأمین اولونیو-ردی . حالبوکه بوکون اولیه دکلدر . حرب عمومی ایله اختلال کبیر نتیجه سنده روسیه ثروت ملیه سی ۱۱ میلیارد آلتون روبله دن، ۴ میلیارد روبله یه اینمشدر. بوسقوط بالخاصه صنایعه عائددر. صنایع اعتباریله روسیه معمولات ملیسی ۵ دفعه آزامش ایکن، محصولات زراعیه سی ایکی دفعه آزا-لمشدر. زراعت اعتباریله ولیکوروس مرکزی اولدن ده مستحصل اولمقدن زیاده مستهلک ایدی. فقط بوخصوصده کی آچیقنی او، معمولات صنایعه سی ایله قایوردی. فقط شمدی بو مرکز هر برجه ته مستهلک بروضیته کچمشدر. قافقاسیا ایله تورکستان مواد ابتدایه سنه مقابل روسیه نک ویره جک بر ثبئی یوقدر و ده اچوق زمان اولیاجقدر . باکونک پتروله مقابل روسیه اسکیدن شکر، مانوفاطوره و سائر امتعه ادخال ایدیوردی؛ حالبوکه بوکون مقداری ارقام فلکیه ایله صاییلان

« سوویت » قائم‌سند ویردمیور. بویه اولنج، طبعیدرکه، مستحصل ولایتلره مستهک مرکز آراسنده کی مناسبت متقابل منافع اقتصادی اوزرینه مستند طبیی بر رابطه ایله دکل، قیزل اوردونک سونکولری سایه‌سند صنی باغلرله قائمدر .

موسقواده سوویت جمهوریتلرینک فده‌دراسیوتی تشکیل ایدن قونفرمک انعقادی بزم بو ادعامزی قطعاً جرح ایدمز . چونکه بو قونفره ولایتلرک آرزوسینه دکل، مرکزک امری ایله انعقاد ایله مشدر. ولایتلرک آرزوی حقیقینه، آرزوق ترجان اولانلرایسه بوقونفرمک انعقادی ائناسنده و قسماً حالا، محسارده چوریور و مملکتلرندن اوزاقلاشدیریلررق روسیه‌نک الکصوئوق بو جاقلرینه نفی اولونیورلر . فقط کندی حاکمیتی قورتارمق ایچون بو کونه قدر قوللانیدینی واسطه‌لردن ده قوتلی اولاجنی بللی اولمایان بو واسطه ایله قومونیزم فرقه‌سی کندیسنی قورتاریظن ایدلمه‌سین . قومونیزم سقوطه محکومدر . قومونیزم سقوطه محکوم اولدینی کی صنی واسطه‌لره مرکزیت اداره وجوده کتیرمک ایستین موسقوا سیسته‌می‌ده محکوم زوالدر . مدهش برتروریست اولان بو فرقه ایچون مصلحانه بر صورتده معتدل بر حکومت عصریه شکلنه کیرمک، روحیات نقطه نظرندن، غیرممکندر . عصیان و قائله سرکاره کلن بر قوت، عصیان و قائله‌ده کیده‌جک . بو کون بو عصیانی پایان منتظم بر قوت یوقسه‌ده، یارین اوقوت، قومونیزمک کندی وجوده کتیردیکی تشکیلات حیره‌سندن اولسه‌ده، دوغیورده‌جکدر . قومونیزم ایمپریالیزمک دورلمه‌ی ایله کندینه جبراً باغلانان ملی

تشکیلات سیاسی ایچون دخی یقینی قورتارمق فرصتی تکرار کلمش اولاجقدر . بو، بالخاصه قافقاسیا ایچون وارددر . قافقاسیا بوندن یوزسه اولکی وضعیتده دکلدر . یوزسه اول انکشاف ایدن روسیه قارشی منکشف بر آوروپا اقتصادیاتی ایله مبارز بر شرق ملیت پرورلکی یوق ایدی . بو کون اوده، بوده موجوددر .

استقلال مفكوره‌سی

آذربایجان مجلس مبعوثانك ايلك جلسه‌سی آچان ناطق ، مجلسی
تزیین ایدن بایراغه خطاباً « برکزه یو کسه لن بایراق بردها اینمز ! »
دیمشدی .

بایراق اگر یالکیز مختلف رنگلی قماشلردن عبارتسه ، آذربایجان
استقلال بایراغی اینمز ؛ پارلمان جاده‌سندکی مجلس مبعوثان بناسنک
اوستنده ماوی ، آل ویشیل رنگلی وهلال-ستاره‌لی بر قوماش یوقدر .
یوق ، اگر مادتا علی العاده بر قوماشدن باشقه برشی اولیان بایراقلر معنا
بر ملتک حریت واستقلالانی ترمیز ایدن بر تمثال ایسه ، او حالده ، حال
حاضرده باکو ، بنالرینک اوستنده ، چکیجه اوراق علامتی کوسترن
قیرمزی قماش روسیه أسارتی اورتمکدن باشقه برشی دکلدرد .

اودت ، بو کتابک قابنده ، سیاه چرچیوه ایچریسند ، کوزوکن
آذربایجان بایراغی ، آذربایجان حریت واستقلالنک بو مقدس تمثالی ،
بوکون باکونک ، کنجهنک وسائر آذربایجان بلادنک اوستندن اینمز ؛
فقط نرده ...؟

عشق استقلال ایله یانان وحسرت حریتله صزلایان آذری کنجلکنک
یورکی یارلسه ، بو بایراغک اوراده منقوش اولدینی کورولور .

اوت ، هیچ بر زمان آذربایجان خلقی بو قدر حزین بر حسرت دویامشدی .
هانکی کویلوئی ، هانکی عمله‌یی ، هانکی منور ویا صنافی دیگله‌سه کز ،
« آذربایجان » دن یانا یاقیله بحث ایدر . آذربایجان دور استقلالنه ،
بولشه‌ویکلر ، مساوات دوری دیرلر ؛ فقط خلق ، بودوره آذربایجان
دوری دیر . او ، شم‌دیکی « ره‌ثیمی » ، آذربایجان دییه ، قبول
ایده‌میور . خلقک دوشونجه‌سند ، آذربایجان مفهومی ، جغرافی بر
معنادن زیاده ، فکر وامل شکلنده تجسم ایدیور . استقلال خارچنده ،
اونک ایچون ، بر آذربایجان یوقدر .

بولشه‌ویکلر طرفندن صیق برسانسور آلتنده نشر اولنان
مطبوعاتدن خلقک حسیاتی تدقیق وتعقیباتمک قابل دکلدرد . بالخاصه که ،
بو مطبوعات عالم مدینتک بیلدیکی مطبوعات کیی دکلدرد . حاکم فرقه‌نک
قونترولی خارچنده بر غزته چیقما دیغندن ، خلقک دویغوسنی بولشه‌ویکلکده
چیقان غزته‌لرله اولچمک اولمز . مع مافیه ، آرا صیرا چیقان و برایی
نسخه نشر ایدلاکدن صوکره تکرار قاپانان مجموعه‌لرده کورولن
بر طاقم ادبی پارچه‌لرک روحی تحایل اولنورسه ، شاعرک نه کی غیر ممنون ،
حسرت زده ومنتظر بر محیطدن ملهم اولدیغنی کورورسکیز . بوراده
وضعیتدن ممنون ، انقلابیله مفتخر بر قومونیزم الهامنه تصادف
ایده‌مزسکیز . چونکه آذربایجان قومونیزمی یوقدر . بوراده کی
قومونیزم استیلاکار بر قوت در . او ، قطعاً خالق بر قوت اولامز .
او ، یالکیز اوچورور ، ییقار ، اعدام ایدر . ذهنتی ، تربیه‌سی
و انکشاف اجتماعیه‌سی اعتباریله ، ملی وده قومرات بر انقلاب ایچون
حاضر بولنان بو محیطه ملیت منکری ، ده قومراسی مخربی بر قوتک
تسلطی ، بالطبع ، نیک‌بین بر روح انکشاف ویره‌مز !

قومونیزم نه یاپارسه یاپسین ؛ روسیه ایمپریالیزی هانکی رنگه
 کیرسه کیرسین، میدانده بر حقیقت وار: ملتر کندیلرینی طایمشلر.
 آذربایجان تورک اولدیغنی ادراک ایله میس . سنه لردن بری آقان قانلری
 بن، بر قتلدن زیاده ، وضع حمده آقان قانلره بکنزه تمک ایستهرم .
 ذاتاً، دنیا انقلابات رحمار به لرنده آقان قانلر دائماً یکی مفکوره لرك
 تولیدینه سبب ارلش دکلدر ؟ بوتون آلام واضطرابه تحمل
 ایتدیکمز بوجایع ایچریسند بيوک بر فکر طوغمشدر: فکر استقلال!
 مستقل آذربایجان ، بوکون ماده روسیه قیوداتی ایله درزنخیر
 اولسه ده ، معناً موجوددر . آذربایجان استقلالی بر فکر اولارق
 واقعدر . بولشه ویکلره قافقاسیاده رأی عامه مراجعت تکلیف ایدلسه،
 قطعاً راضی اولمازلر . چونکه بوتون خلک همان استقلال ادارله نه
 رأی ویردجک لرینی سیلرلر .

آذربایجانک بو قدر فلاکتلر نتیجه سنده آلدی ایتدیکی بر قازانچ
 وارسه ، اوده بو استقلال فکرینک رسوخیدر .

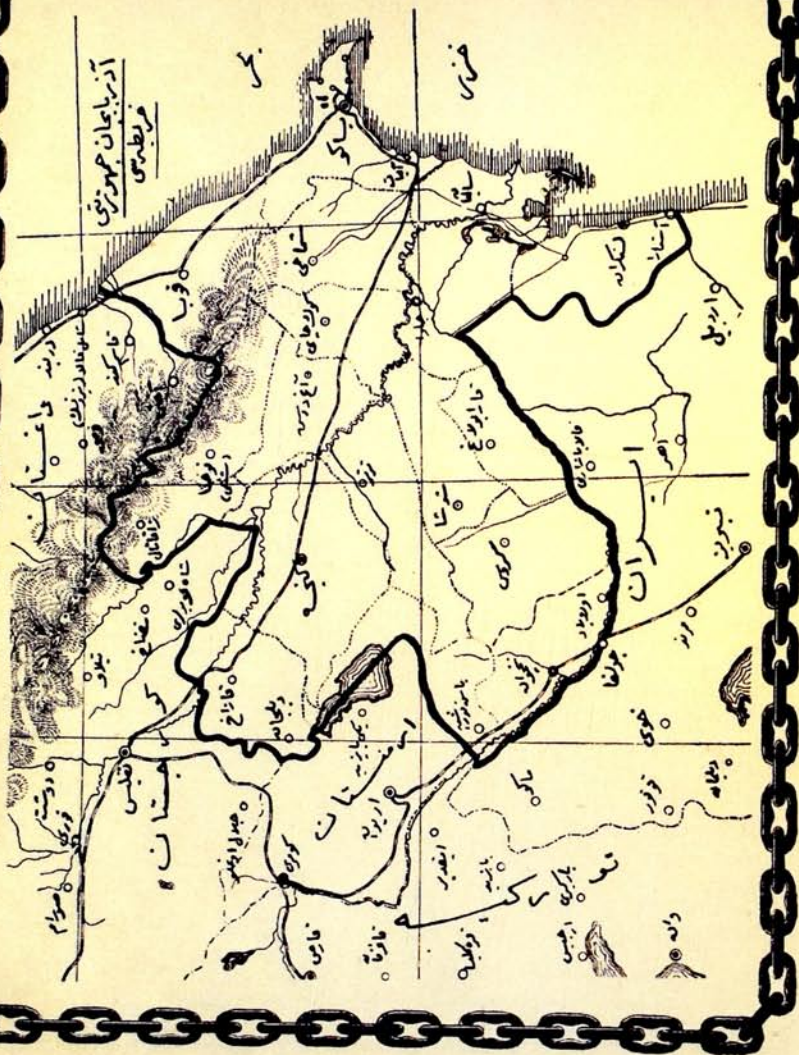
شیمدی استقلال و حاکمیت ملیه سوداسیله یاشایان بر آذربایجان
 کنجلیکی واردر که (چه کا) نک امانت اعداملرینه رغماً ، کیجه ،
 کوندوز چالیشور، ایلک فرصت وامکانی بکله یوب دوریور . بوفرصت
 کلنجه، او، میدانه چیقاجق و اوزمان یانیق کوکلنده آتشین چیز کیرله
 معنأ مقش بولان بایراغی ماده یوکسله لرك دییه جک که:

— اودت ، بر کره یوکسلن بایراق بردها اینمز!

اودت ، بویوک فاجعه لر، عظیم صاریتیلر ، معشری حرکتلر

خریطة رسانی قزاد

آذربایجان مساحتاً سطحی، بلجقنک اوج مثلی، ۹۲،۱۶ ییک مربع کیلومترو (۳۴۸،۹
 مربع ویرست) مقیاسنده اولوب اوج ییچی میلیونه قریب بر نفوسی احتوا ایدر . — ۱۶۷ —

N-64